

Beginakkoord van nieuw kabinet

Van streektaal tot begrotingstekort: akkoord van D66, VVD en CDA ligt er.

Zorg

Bezuiniging kan
misschien leiden
tot hervorming

IN HET NIEUWS 4-5

PvdA- congres

Dubbele
gevoelens over
coalitieplannen

IN HET NIEUWS 5

CDA-congres

Henri Bontebal is
'niet euforisch',
zijn partij is blij

IN HET NIEUWS 7

Het akkoord

Alle afspraken,
bezuinigingen en
investerings

IN HET NIEUWS 8-13

Laatste concert

Het slotakkoord
van de Earring
heeft geklonken

CULTUUR 2-3

Transrechten

De genderstrijd heeft
de zwemvijvers van
Hampstead Heath bereikt

BUITENLAND 16-17

Verdediging Groenland

Grote kans op
ongelukken, vergissingen
en misrekeningen

BUITENLAND 20

NIEUWSBRIEVEN

De hele dag op de hoogte
nrc.nl/nieuwsbrieven/actueel

REDACTIE

redactie@nrc.nl
nrc.nl/overons

ABONNEMENTSVRAGEN

ga voor meer informatie
naar nrc.nl/service

Deze uitgave komt voort uit
Algemeen Handelsblad (1828)
en Nieuwe Rotterdamse
Courant (1844)

PRIJS €4,70

Jaargang 56
no. 104
BELGIË € 5,70

IN HET LAND
DEN HAAG

HANS STEKETEE

Waarom het bos ‘van den Haege sal blijven’

Eerst een bekentenis. In mijn tuin staat een stevige esdoorn, die ik ooit als iele zaailing heb ontvoerd uit het Haagse Bos. „Het bos van de koningin”, noemde mijn dochter het toen ze nog in sprookjes geloofde. Ze dacht ook dat de nette vrouwenstem in de tram van de koningin was. „Volgende halte: Madurodam.”

Het Haagse Bos is iets tussen park en woud; je kunt je er wel verstoppen maar verdwalen is moeilijk. Ooit begon het al bij het Voorhout - vandaar die naam - en jaagden de graven van Holland er.

Mark Kras, boswachter bij Staatsbosbeheer, laat een oude kaart zien en wijst. Zand, hoger gelegen strandwallen van na de laatste IJstijd aan de noordkant, met bomen en struiken. En het natte Bezuidenhout, ooit moeras en vol slootjes. „Uitgerend op het natste punt zouden ze Huis ten Bosch bouwen.”

Bezit van de laatste koningin of haar voorouders is het bos nooit geweest. Toch zou het zonder Willem van Oranje niet meer bestaan. Diens handtekening redde in 1576 „de Waranden ende ’t Bosch van den Haege” en maakte het zo tot het oudste stuk beschermde natuur van Nederland.

Spaanse troepen hadden een jaar eerder met succes Haarlem belegerd, maar ‘met Alkmaar begon de victorie’ en Leiden werd in hetzelfde jaar ontzet. Politiek zat Willem in de lift, maar de oorlogskas was leeg. De Staten van Holland besloten het bos te kappen voor de opbrengst van het hout.

De stad, die eerder al zijn kerkklokken had moeten laten smelten voor kanonnen, had er geen oren naar. Uiteindelijk mocht Den Haag de kap afkopen voor het fortuin van 6.000 pond. Waarna de stadhouder, *Guillaume de Nassou*, mede namens de Staten, de Akte van Redemptie tekende, die bepaalde dat het bos nooit verkocht zou mogen worden voor houtkap en „van den Haegsal blijven tot alsulcken gebruijck, ende service als ’t van ouden hercommen heeft gestaen”.

Maar het was geen geschenk aan het volk; dat mocht er niet eens in. Waarschijnlijk wilde Den Haag het houden om Willem, die het Binnenhof had vervuld voor het veiliger Delft, terug te lokken. Zonder plezierbos zou dat misschien niet lukken en werd Delft de Hofstad.

Geapt is er sindsdien trouwens volop. Voor waterpartijen bij Huis ten Bosch, en voor een Duitse tankgracht en vrij schootsveld ging in 1943 zelfs driekwart tegen de vlakke.

„Dat laatste is een van de redenen dat we selectief nog steeds kappen”, zegt Mark Kras. „Nieuwe aanplant sinds de oorlog bestaat vooral uit dezelfde, nu tachtig jaar oude beuken. We sturen op soortenrijkdom en diverse leeftijdsopbouw, ook met het oog op klimaatverandering. Om een waardevolle jonge linde de ruimte te geven, gaat er soms een grote om.”

Willem van Oranje maakte van het Haagse Bos het oudste stukje beschermde natuur van Nederland

Hij wijst op een beuk die met oranje verf is ‘geblest’, gemarkeerd. Jammer? „Je kijkt verkeerd”, zegt Kras. „Je moet naar de bomen eromheen kijken.”

In april viert Den Haag de 450ste verjaardag van de Akte met een tentoonstelling, rondleidingen en een kunstroute. In januari was er al een dag waarop Hage-naars gratis zaailingen - jonge boompjes en struiken die massaal uit beukennotjes en andere zaden opschieten - konden ophalen. Willem van Oranje, wiens leven als musical deze week in première gaat - in Delft - was erbij. Maar ik had dus al een boompje uit zijn bos.

Hans Steketee doet elke maandag ergens vanuit Nederland verslag

OORLOG IN GAZA

Dodelijkste dag in Gaza sinds wapenstilstand

Luchtaanvallen van Israël leidden zaterdag tot zeker 32 Palestijnse doden in Gaza, een record sinds de wapenstilstand. Maandag zou de grenspost bij Rafah opengaan.

Bobby Uilen

AMSTERDAM

Zaterdag werden zeker 32 Palestijnen gedood door Israëlische luchtaanvallen op Gaza-Stad en tentenkampen in de omgeving van Khan Younis. Het was daarmee de dodelijkste dag sinds de door de Verenigde Staten bemiddelde wapenstilstand in oktober inging. Sinds oktober schond Israël het bestand veelvuldig. Volgens het Gazaanse ministerie van Gezondheid kwamen bij deze schendingen meer dan vijfhonderd Palestijnen om het leven en raakten er 1.400 gewond.

Na een sluiting van bijna twee jaar is de grensovergang tussen Gaza en Egypte bij

Rafah zondagochtend weer gedeeltelijk geopend. Maar volgens de Israëlische krant *Haaretz* zullen inwoners pas over minstens een dag de grens kunnen oversteken. Zondag zijn de autoriteiten nog druk met „systeemcontroles”.

Als deze „proefoperatie” succesvol verloopt, is de verwachting volgens Israëlische media dat vanaf maandag ongeveer 150 personen per dag de Gazastrook kunnen verlaten, terwijl er 50 naar binnen kunnen. Dat betekent dat er structureel meer mensen de Gazastrook uit dan in kunnen.

De controle blijft vrijwel volledig bij Israël liggen. Er wordt streng gemonitord wie de grensovergang mag gebruiken. Zo meldt de Israëlische militaire dienst COGAT dat alleen Palestijnen die het gebied eerder hebben verlaten de oversteek mogen maken van Egypte naar Gaza, als ze door een veiligheidscontrole van Israël heen komen. Egypte heeft verzocht om in eerste instantie alleen zieken en gewonden, eventueel met begeleiders, binnen te laten. Egyptische ziekenhuizen in de regio bereiden zich al dagen voor op het behandelen van deze patiënten.

IMMIGRATIEDIENST

‘Door ICE gearresteerde kleuter moet vrijgelaten’

Sarah Ouwerkerk

AMSTERDAM

„Met een rechterlijke vinger in de grondwettelijke dijk”, ondertekende rechter Fred Biery deze zaterdag zijn vlammende uitspraak, waarin hij stelt dat de vijfjarige Liam Conejo Ramos en zijn vader uiterlijk dinsdag vrijgelaten moeten worden. Onderaan plaatste hij de foto die de wereld overging.

De kleuter met op zijn hoofd een grote blauwe muts met konijnenoren en een immigratie-agent die het Spiderman-rugzakje dat hij draagt stevig vasthoudt.

Vader Adrian, oorspronkelijk afkomstig uit Ecuador, en zijn zoontje werden 20 januari door immigratiedienst ICE gearresteerd in hun woonplaats vlakbij Minneapolis en

overgebracht naar een detentiecentrum in Texas - bijna tweeduizend kilometer van Minneapolis. De foto's van Liam zorgden wereldwijd voor verontwaardiging. Ook bij rechter Samuel Frederick Biery (78), die in 1993 werd aangesteld door president Bill Clinton. In zijn uitspraak bekritiseert hij Trump en zijn arrestatiebeleid. „Het is incompetent overheidsbeleid om dagelijks deportatiequota te willen halen.”

Daar laat hij het niet bij. „Sommigen onder ons tonen dat de wreedheid die bedreven wordt vanwege de verraderlijke lust naar ongebreedelde macht geen grenzen kent.”

Liam is, naast de gedode Alex Pretti en Renee Good, in iets meer dan een week tijd uitgedroogd tot een van de gezichten van slachtoffers van het harde optreden van ICE.

REPORTAGE ASIELOPVANG

Een vredesmars om ‘liefde te behouden’ in een dorp vol vlaggen

Nieuw-Lekkerland hangt vol vlaggen, als symbool van verzet of steun in asielopvang.

Marcel Haenen

NIEUW-LEKKERLAND

Voor aanvang van de ‘vredesmars’ wordt op het parkeerterrein naast de supermarkt Hoogvliet in Nieuw-Lekkerland de eerste wit-rode vlag bevestigd aan een lantaarnpaal. Aanwezigen klappen om het moment te markeren.

„Ach kijk toch eens: de Japanse vlag”, roept een bejaarde passant.

Het is een plaagstoot. Want de dertig inwoners die zich in het hart van Nieuw-Lekkerland hebben verzameld, willen enkel de liefde tonen. De zelfgemaakte vlaggen die ze deze zaterdagmiddag om de honderd meter ophangen, langs de lange Planetenlaan, zijn wit met in het midden een blinkend rood hart.

„We moeten lief tegen mekaar doen. Daar gaat het om”, zegt Suzie Klapwijk (33). De kleuterjuf uit het dorp, zo’n dertig kilometer ten zuidoosten van Rotterdam, heeft het initiatief genomen voor de manifestatie. Ze is de bezorgde moeder van een peuter. Klapwijk wil graag dat haar dochtertje „opgroeit in een dorp waar mensen nog naar elkaar omkijken”. Net zoals het in haar jeugd in de Alblasserwaard was. „Een hechte gemeenschap, waar mensen hun burens helpen.”

In een bericht op de buurtapp voor de ‘lieve Lekkerlanders’ schreef Klapwijk van de week geschrokken te zijn „van de verdeeldheid en soms agressieve uitlatingen” die de mogelijke komst van een asieloekerscentrum voor zo’n 75 à 125 mensen veroorzaakt. De actiegroep ‘Nieuw-Lekkerland zegt Nee!’ trok woensdagavond met tientallen mensen en een hoogwerker het dorp in. Nu wapperen er in vrijwel alle straten in totaal ruim tweehonderd rood-wit-blauwe vlaggen, soms met teksten als ‘azc weg ermee’ aan lantaarnpalen.

Bushokjes beklad met hakenkruizen

Het dorp telt bijna 9.000 inwoners en een achttal protestantse kerkgenootschappen. De plaats maakt deel uit van de gemeente Molenlanden waar de meerderheid van de zetels in de gemeenteraad (16 van de 27) in handen zijn van de SGP, ChristenUnie en CDA. Op lokale nieuwssites discussiëren inwoners over wat de Bijbel verlangt. Is het belangrijk naastenliefde te tonen of vraagt deze tijd juist om verzet tegen moslims om het christendom te beschermen?

Online roepen inwoners via een petitie politici op zich tegen het huisvesten van asieloekers te keren. Het pamflet was zaterdag-

Nieuw-Lekkerkerker opwindung over een komend azc. Linksboven en -onder: Anti-azc-symbolen en ‘liefdes’-stickers. Rechts: Suzie Klapwijk, organisator van de vredesmars, en een deelnemer hangen een spandoek met harttekening op tijdens de vredesmars FOTO HEDAYATULLAH AMID / NRC

avond door ruim 9.000 mensen ondertekend. Straatmeubilair is deze week met spuitbussen te grazen genomen. Bushokjes werden beklad met hakenkruizen. Suzie Klapwijk werd van de week door dorpsgenoten zelfs agressief bejegend toen ze met een emmer-metsopje en een spons racistische graffiti poogde te verwijderen, vertelt ze. Deze zaterdag zegt ze ontroerd te zijn door de vele steunbetuigingen die ze ook ontving. „Mijn telefoon ontplofte gisteren bijna van alle appjes.”

In de vredesmars loopt Anja Noorlander (53). Ze is een van de weinigen die met naam en toenaam haar mening durft te geven. Noorlander woont in een molen in het nabijgelegen Kinderdijk. Ze vindt steun voor een azc vanzelfsprekend. „Als ik om wat voor reden dan ook zou moeten vluchten, hoop ik ook dat ik ergens anders welkom ben.”

Op de hoek van de Roerdompen de Zomertalingstraat passeert de optocht twee mannen die bezig zijn de Nederlandse driekleur op te hangen. Een bewoner van de straat doet zijn beklag over de actie, of is het misschien voor de jarige prinses Beatrix?

Het dorp is met spuitbussen te grazen genomen. Op bushokjes staan hakenkruizen

De man die de vlag ophangt, vraagt de bewoner of hij wel een inwoner is. Alleen importmensen zijn volgens deze actievoerder onverschillig over de komst van buitenlanders. Hij wil zijn naam niet vertellen. Zijn maat toont een rugzak vol met nieuwe vlaggen. Aan-

geschaft met hulp van lokale geldschietters, vertelt hij. Voor het donker wordt, moeten ze hangen.

Burgemeester maakt zich zorgen

Vanwege de verjaardag van zijn echtgenote is de burgemeester van Molenlanden, Theo Segers, niet gaan kijken bij de vredesmars. In de werkkamer van zijn woning in Giessenburg vertelt de 65-jarige burgervader later in de middag zich zorgen te maken over „de onrust en spanningen”.

Segers vindt het opvangen van asieloekers onontkoombaar. „Wij willen solidair zijn met heel Nederland en zijn moreel verplicht mensen op te vangen.” Een dag eerder lieten D66, VVD en CDA in hun coalitieakkoord weten dat de Spreidingswet, die twee jaar geleden van kracht werd, „voorlopig in stand” blijft. Die wet beoogt de asielopvang structureel eerlijker en betrouwbaarder te maken door

alle gemeenten mee te laten dragen aan de verantwoordelijkheid.

De burgemeester vertelt dat er in de praktijk nooit problemen zijn. In het dorp Bleskensgraaf in zijn gemeente is al een azc met 60 mensen. „Dat verloopt probleemloos terwijl ze in ruimtes zitten waarvan ik zeg: ‘dat kan wel menswaardiger’,” zegt Segers. „Maar nu zien we vreemde groepen die aankondigen op 9 februari in Nieuw-Lekkerland te komen demonstren: een Defence groep, het Oranjefront en Vaderlandsliefde. Dat vind ik zorgelijk.”

Segers heeft „hoop” dat het „goed komt” met de opvang van asieloekers. Als er maar „goede gesprekken” worden gevoerd zodat zorgen kunnen worden weggenomen. „Laten we niet gekaapt worden door de schreeuwderds. Als we een referendium zouden organiseren over opvang, zegt mijn gevoel, is de meerderheid voor.”

Mensen in een rolstoelen in een verzorgingshuis. FOTO ROBIN UTRECHT

GEZONDHEIDSZORG

Miljardenbezuiniging moet ook tot hervorming van de zorg leiden

Het minderheidskabinet wil 10 miljard bezuinigen op de zorg. Zorgeconomen en sommige organisaties in de zorg hopen dat de voorstellen leiden tot een noodzakelijke hervorming.

Oscar Vermeer
DEN HAAG

10 miljard euro. Het is een historisch hoog bedrag dat het minderheidskabinet van D66, VVD en CDA wil bezuinigen op de zorg. „Een aanval op de beschaving”, reageerde SP-fractievoorzitter Jimmy Dijk op X. „Een kille bezuiniging en moeilijk te verkroppen”, schreef de FNV op haar website.

De afgelopen jaren durfden politieke partijen hun handen nauwelijks te branden aan bezuinigingen op de zorg. Dat was, zo vlak na de coronacrisis en zeker in verkiezingstijd, geen populaire boodschap. Het is voor partijen electoraal een moeilijk verhaal om uit te leggen wie wel en wie geen recht (meer) heeft op bepaalde zorg, of dat iedereen meer zelf moet gaan betalen. Bezuinigingsvoorstellen leveren ook altijd veel boze brieven en mails op, en volle publieke tribunes bij debatten in de Tweede Kamer.

Pas bij de verkiezingscampagne vorig jaar was er een kentering te

zien. Uit de doorrekeningen van de partijprogramma's door het Centraal Planbureau bleek dat alle partijen miljarden wilden bezuinigen op de zorg - op GroenLinks-PvdA na, die wil juist extra investeren. Net als de PVV en de SP, maar die laten hun programma's nooit doorrekenen en dus blijft het onduidelijk waar ze wel op willen bezuinigen.

Dat nu eindelijk het taboe van bezuinigingen op de zorg af lijkt te zijn, is niet onlogisch. Het minderheidskabinet heeft miljarden nodig voor onder meer defensie. Daarbij keken ze onmiddellijk naar de zorg: het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport heeft elk jaar weer de grootste of een-na-grootste begroting van alle departementen, in 2026 ruim 114 miljard euro - zes procent meer dan in 2025.

den) wordt de zorg onhoudbaar en onbetaalbaar. Nu zijn er zo'n 1,6 miljoen 75-plussers, in 2070 zijn dat er 3,1 miljoen, bijna twee keer zoveel. Bij mensen vanaf 75 jaar neemt de vraag naar zorg snel toe. De kosten van de ouderenzorg bedragen in 2040 zo'n 37 miljard euro. „De zorg voor ouderen dreigt onbetaalbaar te worden”, concludeerden topambtenaren in 2023

„

Zonder ingrijpen stevent de zorg af op een zorginfarct

fart”, zei D66-leider Rob Jetten bij de presentatie van het coalitieakkoord vrijdag. „We geven er minder aan uit vanuit de volle overtuiging dat als we niet ingrijpen, het echt mis gaat.” Hij zei „een explosie” van de zorgbegroting te willen voorkomen. Volgens CDA-leider Henri Bontenbal dreigt de zorg „tegen een muur te lopen. Als we dat niet aanpakken, schuiven we het door naar een volgende generatie”. Kortom: de vraag naar zorg moet omlaag, en daarmee de kosten ook. Al gaat het daarbij nog altijd om ‘minder-meer’: de zorgkosten blijven stijgen, maar minder snel.

Eigen risico in stukjes geknipt

Welke bezuinigingen willen de drie partijen doorvoeren? Dat zijn er veel, maar een paar steken er bovenuit. Bijna 6 miljard euro, meer dan de helft dus, wordt opgehaald door het terugdraaien van de (nog niet ingevoerde) halvering van het eigen risico. Dat eigen risico - het bedrag dat je per jaar zelf extra aan zorgkosten uit het basispakket moet betalen - gaat zelfs stijgen, van 385 euro nu naar 460 euro

aanbieder waarmee je zorgverzekeraar geen contract heeft, waardoor je een lagere vergoeding krijgt) verdwijnt vanaf 2029. Ook hierbij is het achterliggende idee dat onnodige zorg wordt voorkomen en mensen bewuster omgaan met hun zorggebruik.

Aan langdurige zorg (ouderenzorg, gehandicaptenzorg, ggz) wordt straks honderden miljoenen minder uitgegeven, onder meer door mensen langer thuis te laten wonen. Dat zou een miljard euro vanaf 2031 moeten schelen. Mensen die dat kunnen, gaan voortaan weer zelf betalen voor hun huishoudelijke hulp, en er komt ook een eigen bijdrage in de wijkverpleging. De aftrek specifieke zorgkosten en de tegemoetkoming specifieke zorgkosten (een aftrekpost bij de inkomstenbelasting) worden volledig afgeschaft.

Mantelzorg

De drie partijen spraken bij hun presentatie over „grote doorbraken” en „noodzakelijke hervormingen”. Opvallend genoeg kregen ze niet alleen negatieve reacties uit het zorgveld, maar ook bijval. ActiZ, de branchevereniging van zo'n 350 zorgorganisaties, zegt „de noodzaak tot verandering in de ouderenzorg te erkennen”. Ook gezondheidseconomen pleitten al langer voor een omslag. Zo las gezondheidseconoom en oud CPB'er Marcel Canoy het coalitieakkoord als „een hervormingsagenda die keihard nodig is in de context van verspilling, vergrijzing en een krappe arbeidsmarkt”, schreef hij op LinkedIn.

„

Hervormingsagenda is keihard nodig in context van verspilling, vergrijzing en krappe arbeidsmarkt

Marcel Canoy, zorgeconoom

REPORTAGE **BIJEENKOMST GROENLINKS-PVDA**

Als Klaver zegt dat het landsbestuur in 'goede handen' is bij D66, VVD en CDA, klapt maar één iemand

Jesse Klaver spreekt met partijleden over het regeerakkoord dat hij ziet als 'startpunt voor onderhandelingen'. FOTO ROBIN UTRECHT/ANP

GroenLinks-PvdA kan een sleutelrol spelen tegenover het kabinet- Jetten. Maar hoe constructief zij zich moet opstellen, weten de leden niet.

Liam van de Ven
UTRECHT

GroenLinks-PvdA-leider Jesse Klaver heeft een „dubbel gevoel” zondag, zegt hij ernstig. Om te beginnen omdat Ajax heeft gelijkgespeeld, grapt de Ajacied. De zaal moet lachen. Dan weer serieus: hij is blij dat er een einde komt aan de „lijdensweg” die het kabinet-Schoof volgens hem was. En dat er straks een kabinetsploeg van D66, VVD en CDA aantreedt „waar we het misschien niet mee eens zijn”, maar waarbij het landsbestuur „wel in goede handen is”. Een iemand klapt, van de ongeveer 450 aanwezigen in een zaaltje in het industrieel ingerichte restaurant LE:EN in Utrecht. Daar moet de zaal óók om lachen.

Klaver heeft zijn leden bijeengeroepen om te reageren op wat aanwezige GroenLinks-PvdA'ers zien als een expliciet rechts coalitieakkoord. Sinds hij door de VVD werd uitgesloten van de coalitieonderhandelingen is hij, vindt men in de partij, onterecht neergezet als een chagrijn. Dat beeld lijkt hij deze zondag te willen bestrijden: Klaver maakt veel grappen, is op zijn gemak op het podium. Hij spreekt uit zijn hoofd.

In Utrecht is iedereen het erover eens: het coalitieakkoord is een VVD-akkoord. Met name de bezuinigingen van 10 miljard euro op zorg en 6,5

miljard op sociale zekerheid vallen slecht. GroenLinks-PvdA wilde als een van de weinige partijen bij de afgelopen verkiezingen juist extra geld investeren in de zorg. Volgens Klaver wil de coalitie „bezuinigen op mensen, en dat gaan wij níét doen”.

Hij zegt: „In het parlement gaan we ervoor zorgen dat de onverantwoorde bezuinigingen die worden voorgesteld niet doorgaan.” Dat is een serieus dreigement, want de minderheidscoalitie heeft maar 66 zetels en GroenLinks-PvdA heeft er 20. In de Eerste Kamer is GroenLinks-PvdA haast nóg belangrijker, want daar heeft de coalitie 22 zetels en lijkt GroenLinks-PvdA met 12 zetels voor veel plannen onmisbaar.

Koorddansen

Jesse Klaver zal de komende tijd moeten koorddansen, blijkt in Utrecht. Wat zijn leden willen, evenals zijn fractie, is bepaald niet eenduidig. Voorafgaand aan Klaver staat Teun Toebes op het podium, een verpleegkundige die heeft samengewoond met dementerende ouderen. Hij ziet best wel kansen in de plannen van de coalitie, en zegt: „Ik hoop echt dat ook GroenLinks-PvdA in de komende gesprekken die uitgestoken hand pakt en ervoor zorgt dat we de ongelijkheden in de structuren van het zorgsysteem aanpakken. „Er wordt lang geapplaudisseerd. Maar er wordt óók lang geapplaudisseerd als Klaver zegt dat de bezuinigingen op zorg en sociale zekerheid beslist niet kunnen doorgaan.

Wat GroenLinks-PvdA gaat doen is onduidelijk, maar het is ook nog niet helder hoe de coalitie zich tegenover hen opstelt. Inhoudelijk moge duidelijk zijn dat D66, VVD en CDA tot een akkoord zijn gekomen dat vër van

GroenLinks-PvdA afstaat.

Maar is dat omdat die partijen gedrieën daadwerkelijk zo ver naar rechts willen afslaan, of zijn ze juist wisselgeld aan het creëren om met GroenLinks-PvdA te onderhandelen? Kamerleden van GroenLinks-PvdA weten het nog niet, ze verschillen erover van mening.

De balanceeract van Klaver is hoog spel, want al op 18 maart zijn de gemeenteraadsverkiezingen, en een jaar later zijn de Provinciale Statenverkiezingen. Kiest Klaver nu de verkeerde houding - te constructief of te veel een dwarsligger - dan kan hij twee keer afgestraft worden

De minderheidscoalitie dwingt GroenLinks-PvdA in een passieve positie, zo lijkt het: zij komen met plannen, GroenLinks-PvdA moet meedoen of de prijs betalen voor een niet-constructieve houding. Maar op dinsdag liet Kamerlid Habtamu de Hoop al zien dat zijn partij óók de vlucht naar voren kan kiezen. Hij diende een motie in om een voorgenomen snelwegverbreding door landgoed Amelwisweg in Utrecht tegen te houden. D66 en CDA hielpen de motie aan een meerderheid, VVD was tegen. Zo spleet hij de coalitie.

Andere Kamerleden van GroenLinks-PvdA zeggen achter de schermen dat ze meer kansen zien om zo meerderheden te behalen, dwars door de voor hen veel te rechtse coalitie.

Ontdekkingsreis over de Donau vol cultuur, natuurwonderen en comfort

17-daagse cruise langs keizerlijke steden en bezoek aan de Donaudelta

Deze cruise neemt u mee langs de mooiste plekken aan de majestueuze Donau, een rivier die tien landen doorkruist en rijk is aan cultuur en geschiedenis. U reist hiervoor ontspannen per Comfort Class touringcar naar het charmante Passau, waar uw 5-sterren luxe hotelschip klaar ligt voor vertrek. Vanaf hier begint een bijzondere ontdekkingsreis langs keizerlijke en sfeervolle hoofdsteden zoals Wenen, Bratislava, Boedapest en Belgrado. Onderweg bewondert u bijzondere natuurgebieden, met als hoogtepunt de spectaculaire IJzeren Poort, waar de Donau tussen de Karpaten en het Balkangebergte doorstroomt. Vanuit Hârşova verkent u de weelderige Donaudelta, bekend om haar rijke biodiversiteit en kleurrijke flora en fauna. Een veelzijdige reis vol cultuur, natuur en onvergetelijke indrukken.

✓ Donaudelta ✓ Constanța en de Zwarte Zee ✓ Abdij van Melk ✓ Vijf hoofdsteden: Wenen, Boedapest, Bratislava, Boekarest en Belgrado ✓ IJzeren Poort

Inbegrepen bij uw reisom: Transfers per Comfort Class touringcar Nederland - Passau - Nederland • Hotelovernachting op de heenreis in Zuid-Duitsland o.b.v. halfpension • Uitgebreide volpension verzorging aan boord van uw hotelschip • Deskundige Nederlandssprekende cruiseleiders en Nederlandse boottaal (vertrek 11 september)

17-daagse reis - vertrek 6 juni, 26 juli en 11 september 2026 - v.a. 3.398,- p.p.

De genoemde prijs is excl. 21,25 p.p. (boekingskosten, calamiteitenfonds en SGR-bijdrage) o.b.v. 2 personen.

Vraag uw gratis brochure aan via destintravel.nl/nrc of neem telefonisch contact met ons op via 088 13 07 300

luxury travel since 1968

8.9 ★★★★★ 1.423 reviews

REPORTAGE CDA-CONGRES

In de jubelstemming van het CDA klinkt geen kritiek op het akkoord

Een dag na de presentatie van het coalitieakkoord kwam het CDA bijeen. De leden zijn dolblij dat het CDA weer relevant is.

Elaine Nugteren

DEN BOSCH

Ik heb echt helemaal geen euforisch gevoel", zegt CDA-leider Henri Bontenbal als hij het podium afstapt. Het is zaterdagmiddag, het CDA heeft een dag na de presentatie van het coalitieakkoord met een congres. Bontenbal is zichtbaar vermoeid, maar krijgt meerdere keren lang applaus van de 1.100 uitgelaten CDA-leden die hij in de Brabantshallen in Den Bosch heeft toegeproken. Hij vindt het zichtbaar ongemakkelijk, soms vouwt hij zijn handen even over elkaar. Dat hij niet euforisch is, zegt hij later, komt door de moeilijke keuzes die ook in het coalitieakkoord zitten. „We zijn er ons van bewust dat de hervormingen echt impact hebben op de levens van mensen.”

Bontenbal doelt op de miljardenbezuinigingen op de zorg en sociale zekerheid die D66, VVD en CDA voorstellen om de hogere defensie-uitgaven te betalen. Die leidde vrijdag direct tot negatieve reacties bij de oppositie en in de maatschappij. En dat is van belang, want het komende minderheidskabinet heeft voor elke maatregel steun nodig, ook voor die moeilijke bezuinigingen. In zijn speech toont Bontenbal zich nederig en zegt hij bij herhaling dat hij met iedereen wil praten en wil werken aan „een nieuwe politieke cultuur”, waarin „samenwerking” het wint van „conflict”.

En ja, dat betekent ook dat de coalitie bereid is om over aanpassingen van de bezuinigingen te onderhandelen. „We reiken daarbij de hand naar sociale partners om dat met ons te doen”, zegt de CDA-leider, „en dagen hen uit om met betere plannen te komen.”

Verzachtende maatregelen

Maar die sociale partners tonen zich voornamelijk weinig meegaand. De interim-voorzitter van vakbond FNV, Dick Koerselman, noemde de aangekondigde bezuinigingen op zorg en uitkeringen vrijdag „onacceptabel, onnodig en oneerlijk”. Ook andere vakbonden reageerden fel, vooral op de plannen om de maximale duur van de WW te halveren naar één jaar en de AOW-leeftijd sneller te laten stijgen. „Voor het eerst in twintig jaar”, zei CNV-voorzitter Piet Fortuin, „gaat er een botte bijl in de werknemersrechten.”

Dat het nog een strijd wordt om de sociale partners weer gunstig te stemmen, weten ze bij het CDA. Kamerlid Bart van den Brink, die de secondant was van Bontenbal bij de onderhandelingen, zegt dat hij vooral kritische reacties heeft gekregen. De euforie na het sluiten van het akkoord is voor hem dan ook snel voorbij. „Je hebt een kort moment van opluchting. Maar ik zit eigenlijk al sinds twee dagen te denken: ja, en hoe nu verder?”

In het coalitieakkoord zitten veel lastige maatregelen, zoals de verho-

Boven en onder: Partijleider Henri Bontenbal op het CDA partijcongres in de Brabantshallen. Midden: Tweede Kamerlid Hanneke Steen, campagneleider voor gemeenteraadsverkiezingen. FOTO ROB ENGELAAR / ANP

ging van het eigen risico naar 460 euro, een bezuiniging op de langdurige zorg en de door het CDA geïntroduceerde „vrijheidsbijdrage”, bedoeld om extra defensie-uitgaven te financieren: werknemers brengen daarvoor 3,4 miljard euro op, tegenover 1,7 miljard euro van werkgevers. Volgens Van den Brink zijn juist de hervormingen die mensen direct raken het lastigst te verdedigen. „De arbeidsongeschiktheids hervorming - daar zitten natuurlijk veel mensen in een kwetsbare positie”, zegt hij. Toch noemt hij de ingrepen „nodig”. „Het systeem is gewoon onhoudbaar geworden.”

Bontenbal zegt zaterdag dat hij „weet waar de pijn zit”. De nieuwe coalitie heeft ook verzachtende maatregelen genomen, benadrukt hij. Hij wijst op de 350 miljoen euro compensatie voor chronisch zieken en gehandicapten en extra geld voor armoedebestrijding. „Je moet altijd het totaalpakket bekijken: waar hervormen we, en wat zetten we er tegenover?”

Kantelmomenten

De meeste CDA'ers in de zaal hoor je zaterdag niet klagen over het coalitieakkoord. Bij doorvragen zeggen leden wel dat ze het jammer vinden dat de hypotheekrenteaftrek voorlopig blijft - terwijl het CDA die in het verkiezingsprogramma wilde afbouwen - en dat de bezuinigingen op zorg en sociale zekerheid „natuurlijk moeilijke maatregelen zijn”. Ze voegen er dan wel snel aan toe: „Er ligt nog niks vast.” En: „Met een minderheidskabinet kan alles nog veranderen.”

Ik zit eigenlijk al sinds twee dagen geleden te denken: ja, en hoe nu verder?

Bart van den Brink

Tweede Kamerlid CDA

De luidste ovatie van de middag klinkt wanneer Bontenbal herhaalt dat hij fractievoorzitter in de Tweede Kamer blijft, en dus niet in het kabinet gaat. „Zo kan ik het CDA kleur op de wangen blijven geven in de Kamer.”

Dat de stemming in Den Bosch jubelend is, hangt ook samen met de wederopstanding van de partij. Tweeënhalf jaar geleden stond Bontenbal hier ook, toen nog als net aangekondigd lijsttrekker voor de verkiezingen van 2023. Die eindigde in minneur, het CDA hield nog maar vijf zetels over. Nu zijn dat er alweer achten en regeert de partij weer mee.

Volgens Hellendoorn-voorzitter Jelle Beintema - die veertig jaar lid zegt te zijn van het CDA - doet de huidige sfeer denken aan eerdere kantelmomenten in de partijgeschiedenis, zoals begin jaren 2000. „Na de moord op Fortuyn en de opkomst van Balkenende was er ook weer dat gevoel”, zegt Beintema. „We zijn weer relevant.”

DEFENSIE
Mogelijk selectieve opkomstplicht en ‘vrijheidsbijdrage’

De drie formerende partijen willen in 2030 een schaalbare krijgsmacht van minimaal 122.000 manschappen paraat hebben. Afgelopen september telde de Nederlandse krijgsmacht 74.000 personeelsleden, volgens Defensie en de NAVO veel te weinig.

Het aanstaande kabinet is voornemens om het dienjaar fors op te schalen en introduceert als eerste stap een „verplichte enquête” voor jongeren. Nu krijgen zeventienjarigen al een vragenlijst om te polsen of ze belangstelling hebben voor een baan bij Defensie. Als de opschaling van de krijgsmacht onvoldoende vordert, wil het kabinet een selectieve opkomstplicht invoeren.

Zoals ook het kabinet-Schoof wilde, gaat de coalitie het defensiebudget opschroeven naar de verhoogde NAVO-norm van 3,5 procent van het bbp. D66, CDA en VVD willen die procentnorm wettelijk verankeren om continuïteit te garanderen. In 2035 moet de NAVO-norm zijn gehaald en zal 19,3 miljard euro extra aan defensie worden uitgegeven.

Nederland voldoet pas sinds kort aan de NAVO-afpraak om 2 procent uit te geven aan defensie. Om dat mogelijk te maken, wordt de defensiebegroting verdubbeld van 11 miljard in 2020 tot 22 miljard euro dit jaar.

De zogeheten ‘vrijheidsbijdrage’, een idee van het CDA, komt niet voor in het coalitieakkoord maar staat wél in de financiële bijlage. Via een verhoging van de belastingen zal er in totaal jaarlijks structureel 5,1 miljard euro bij moeten komen voor Defensie. Dat geld moet komen uit belastingen die deels bij de burger worden neergelegd en deels bij het bedrijfsleven. Voor burgers betekent dat een verhoging van de inkomstenbelasting, wat vanaf 2028 ruim 3,4 miljard euro per jaar moet opleveren. Voor bedrijven is dat 1,7 miljard per jaar.

Het aanstaande kabinet wil verder minder afhankelijk worden van landen buiten de NAVO voor de levering van wapensystemen. Er was de afgelopen tijd veel discussie over de aankoop van wapens uit Israël. Maar liefst 40 procent van de aanstaande defensieaankopen en productie zal met Europese partners worden gedaan.

CULTUUR
Behoud van culturele tradities, streektafen en dialecten

Van de bijna dertigduizend woorden uit het regeerakkoord worden er 102 gewijd aan cultuur. De grootste verandering is de herziening van de financiële basisinfrastructuur (BIS), waarvan de termijn moet worden verlengd om culturele instellingen langjarige zekerheid te bieden en de regeldruk in de sector te verminderen. De BIS kent op dit moment een subsidietermijn van vier jaar. In haar partijprogramma zette

De droom van een milieu-ideaal. **Ecodorp Green Tribe** in Amsterdam West is een experiment in zelfvoorzienendheid, met zonnepanelen, kippen en moestuin. FOTO: ANP / HOLLANDE HOOGTE / FRISO SPOELSTRA

COALITIEAKKOORD

Van defensie, cultuur en milieu tot zorg, stikstof en rechtsstaat: de belangrijkste plannen van de nieuwe coalitie

D66, VVD en CDA hebben hun coalitieakkoord gepresenteerd, vol ingrijpende plannen. Van een ‘vrijheidsbijdrage’ voor defensie tot investeringen in een autonome Nederlandse techsector. Een overzicht.

CDA eerder in op een verlenging naar acht jaar, in het regeerakkoord wordt nog geen termijn genoemd.

Van meer culturele innovatie, waar D66 tijdens haar campagne voor stond of de wens van de VVD voor meer ondernemerschap in het culturele veld, lijkt geen sprake meer.

JUSTITIE EN POLITIE
Meer geld voor politie, focus op wiken, cyber-crime en zeden

De nieuwe coalitie wil dat „de operationele slagkracht en organisatie van de politie” wordt verbeterd. Er moeten meer wijkagenten, cyber- en zedenrechercheurs opgeleid worden. Ook wordt extra geld uitgetrokken om de „gewelds- en verdedigingsmiddelen van de ME uit te breiden”.

De wensen van de politie voor meer financiële middelen worden gehonoreerd. „Voor de aanpak van de problematiek en versterking van de (nationale) veiligheid wordt 300 miljoen euro beschikbaar gesteld in 2027 oplopend naar structureel 600 miljoen euro vanaf 2030”. Ruim 500 miljoen euro is voor de politie en 50 miljoen voor het OM.

De regering wil ook de werklust van de politie die door verwarde personen wordt veroorzaakt, beperken. Om de overlast te verminderen en mensen beter te kunnen opvangen, komen er meer crisisplekken.

Om de druk op de „overvolle justitiële keten” te verlichten wil de regering „effectiever straffen én snellere sancties”. Het plan is om de politie delicten als winkeldiefstal en vernieling zelf te laten afdoen door bijvoorbeeld een politietransactie of politiestrafbeschikking.

KLIMAAT
Meer regie en investeringen uit het bedrijfsleven loswrikken

De coalitiepartijen willen dat de overheid op klimaat „de regie” weer in handen neemt. Ze zien dat „de verduurzaming van Nederland stukt”. De partijen houden vast aan het idee van „groene groei” en willen investeringen uit het bedrijfsleven loswrikken. Economische ontwikkeling en „innovatief klimaatbeleid” zijn volgens de partijen „twee kanten van dezelfde medaille”. De partijen kiezen voor zowel windparken op zee als kernenergie. De afspraak uit het kabinet-Schoof om vier kerncentrales te bouwen, houden de partijen formeel overeind, maar nu blijken ook SMR’s (kleine modulaire kernreactoren) in plaats van reguliere kerncentrales tot de opties te behoren. De coalitie houdt vast aan de deze zomer naar beneden bijgestelde doelen voor wind op zee in 2040. Verder wil de coalitie met een ‘crisiswet’ makkelijker kunnen ingrijpen bij de vergunningsverlening en aanleg van nieuwe elektriciteitskabels. Ook moeten stroomprijzen meer variëren om het net te ontlasten.

In de begroting maken de partijen

relatief weinig geld vrij voor klimaat. De grootste uitgave is een hogere compensatie voor de elektriciteitskosten van de industrie (zo’n 200 tot 500 miljoen euro per jaar). Tegelijkertijd zwijgen de partijen over de gigantische investeringen die nodig zijn om het stroomnet te verbeteren en over hoe ze denken dat te financieren. Het aankomende kabinet zet de deur open voor het opkopen van private warmtebedrijven – die warmtenetten moeten aanleggen –, maar zet daar geen geld voor apart.

Anders dan het kabinet-Schoof wil de coalitie zich inzetten voor „ambitieuze” Europese afspraken over verduurzaming. Als stok achter de deur is afgesproken dat in 2027 „indien nodig” extra nationale maatregelen genomen worden om het 2040-doel te halen.

ZORG
Eigen risico fors verhoogd; 10 miljard bezuigen; leeftijd voor vapes en sigaretten omhoog

Geen halvering van het eigen risico zoals het kabinet-Schoof nog van plan was, maar juist een verhoging van 75 euro. Vanaf 2027 bedraagt het eigen risico dan 460 euro in plaats van de huidige 385 euro. Vanaf dat jaar wordt het bedrag ook steeds geïndexeerd. Het is voor het eerst sinds 2016 dat de hoogte verandert.

Tegelijkertijd met de verhoging wordt het eigen risico vanaf 2028 ‘in stukjes geknipt’. Verzekerden betalen vanaf dan maximaal 150 euro per behandeling; op die manier zijn ze niet direct hun hele eigen risico kwijt, maar denken ze wel na of ze dat jaar nogmaals een specialist bezoeken. Dat is een oud idee, dat ook al in het regeerakkoord van de kabinetten-Schoof en Rutte IV stond. Om chronisch zieken tegemoet te komen, is 350 miljoen euro gereserveerd, dat via gemeenten wordt uitbetaald.

Het terugdraaien van de halvering van het eigen risico levert de formerende partijen in 2027 zo’n 3,7 miljard euro op, oplopend tot 4,7 miljard structureel vanaf 2031. De extra verhoging levert ook nog eens structureel 1 miljard op; het ‘opknippen’ volgens de berekeningen van de coalitie zo’n 200 miljoen. Bij elkaar dus zo’n 6 miljard per jaar. Dat geld heeft het minderheidskabinet nodig voor bijvoorbeeld defensie.

Er wordt afscheid genomen van het plan om de verzorgingshuizen te laten terugkeren; het daarvoor gereserveerde geld (structureel 500 miljoen) gaat normaalgesproken terug naar de schatkist.

Wordt er dan geen extra geld uitgegeven? Niet veel, wel iets. Zo komt er 35 miljoen structureel extra voor medische preventie en wordt de wijkgerichte aanpak vaccinatie uitgebreid.

De minimale leeftijd om nicotineproducten te mogen kopen, gaat omhoog naar 21 jaar. Nu ligt de leeftijd voor het aanschaffen van onder meer sigaretten, tabak en vapes op 18 jaar. Daarnaast wordt het in voorraad houden van illegale vapes strafbaar. Het minderheidskabinet schrijft zo te willen „bouwen aan de gezondste generatie ooit”.

BUITENLAND
Europese samenwerking versterken en Oekraïne steunen

De Verenigde Staten zijn, schrijven de coalitiepartijen, de wereldmacht „met wie wij de meeste belangen delen”. Tegelijk doet de nieuwe coalitie voorstellen om de Europese Unie onafhankelijker te maken, en wil het daarin een leidende rol nemen. Op defensie, software en belangrijke grondstoffen moet de EU zelfstandiger worden. De coalitie stelt voor: bouwen aan een Europese pijler binnen de NAVO, meer samenwerking tussen Europese lichtingdiensten, een mogelijk Europees Defensiemechanisme voor aankopen, waarbij ook NAVO-partners buiten de EU als het Verenigd Koninkrijk, Canada en Noorwegen betrokken kunnen worden.

In ontwikkelingssamenwerking (die term is terug, het heette onder kabinet-Schoof ontwikkelingshulp) investeert de coalitie vanaf 2027 structureel 257 miljoen euro, maar de halvering van het budget met 2,4 miljard door kabinet-Schoof wordt niet ongedaan gemaakt. De partijen willen per 2027 ook structureel 35 miljoen euro investeren in het postennetwerk van ambassades en consulaten.

De financiële steun aan Oekraïne wordt voortgezet met 3 miljard euro per jaar. Voor toetreding tot de EU moet Oekraïne aan alle standaardvoorwaarden voldoen, schrijft de coalitie. Geen snelle route, kortom. CDA en D66 gaven eerder deze week in de Tweede Kamer evenwel geen steun aan een motie die vroeg „geen enkele versoepeling” bij EU-toetreding te accepteren. De VVD steunde die motie wel.

De nieuwe coalitie staat achter een tweestaten-oplossing, waaronder het verstaat: een „democratische en levensvatbare Palestijnse staat, naast een veilig Israël”.

DIGITALISERING
Autonomie om Nederland innovatiever en weerbaarder te krijgen

De drie coalitiepartijen willen investeren in een sterke en onafhankelijke Nederlandse en Europese techsector. Verantwoorde innovatie van eigen bodem is goed voor de economie, maar belangrijker nog: voor onze democratie en nationale veiligheid, schrijven de partijen. Het gaat om digitale weerbaarheid en dus om ‘afbouw van strategische technologieafhankelijkheden’ en om ‘ontvlechting’. Oftewel: minder Amerikaans en Chinees, meer Europees. „Digitale autonomie moet het uitgangspunt zijn.”

Daarvoor trekt de landelijke overheid de regie naar zich toe en gaat zij digitale producten en diensten meer centraal inkopen. Grote projecten worden opgesplitst, zodat het Nederlandse en Europese midden- en kleinbedrijf kan meedoen. Bij die inkoop wordt weerbaarheid nadrukkelijk meegewogen en staan het gebruik van privacyvriendelijke technologieën, open source-op-

Vanaf 2027 bedraagt het eigen risico 460 euro in plaats van 385 euro

lossingen en cyberveiligheid voorop. Om het aantrekkelijker te maken om voor de publieke zaak te werken, komen er mogelijkheden om ICT-ambtenaren beter te betalen.

Betere online bescherming van kinderen wil de coalitie vooral Europees regelen, onder meer door zich hard te maken voor een Europese minimumleeftijd van vijftien jaar voor sociale media en voor een privacyvriendelijke manier om aan leeftijdsverificatie te doen.

Ofer ook een minister van of voor digitale zaken komt – waarop de technologiesector hoopt – staat niet in het akkoord. De investeringen in innovatie moeten via het ministerie van Economische Zaken gaan lopen. Voor een Nationaal Agentschap voor Disruptieve Innovatie wordt eenmalig 500 miljoen uitgetrokken.

FINANCIËN: LANDELIJK EN GEMEENTE-
Zorg en sociale zekerheid betalen rekening defensie, tekort van max. 2 procent

De nieuwe coalitie van D66, CDA en VVD blijft zich verbaal verzetten tegen het gezamenlijk aangaan van Europese leningen (eurobonds). Tegelijkertijd zet het kabinet-in-wording wel de deur open voor meer Europese financiering op het gebied van defensie, steun aan Oekraïne en via bijvoorbeeld de Europese Investeringsbank. Per saldo kiest het kabinet daarmee voor een meer pro-Europese manier van begroten dan vorige kabinetten deden.

De coalitie neemt het advies van de Studiegroep Begrotingsruimte van afgelopen zomer over en stuurt de komende jaren op een maximaal tekort van 2 procent van het bbp. Dat is 1 procentpunt verwijderd van de Europese grens van 3 procent. Mochten er de komende jaren structurele meevallers zijn, dan moeten die evenredig verdeeld worden over lastenverlichting, meer uitgaven en aflossing van de staatsschuld zolang de grens van 2 procent nog niet is gehaald. Als al het beleid dat vandaag is aangekondigd daadwerkelijk uitgevoerd wordt, eindigt de coalitie in 2030 met een tekort van 2,1 procent van het bbp.

Een noviteit is dat in de begrotingen een onderscheid gemaakt zal worden tussen uitgaven aan consumptie en aan investeringen. Ook moet de horizon van investeringen naar acht jaar (nu vier jaar). Daarmee kunnen de langjarige baten van investeringen duidelijker worden afgezet tegen korte termijn-uitgaven.

In de financiële bijlage bij het coalitie-

Van de 74.000 manschappen nu wil de coalitie **de krijgsmacht opschalen tot 122.000** in 2030.
ANP / FRISO SPOELSTRA

» **Vervolg van** pagina 9

tieakkoord staat tot in detail welke concrete maatregelen de partijen nemen. Opvallend zijn de grote investeringen in Defensie (in totaal 19 miljard euro, bedoeld om de NAVO-norm van 3,5 procent bbp te halen). In 2030 is daarvan 9,5 miljard in de begroting opgenomen. Verder wordt er geïnvesteerd in de woningmarkt en het onderwijs. Om de begroting toch sluitend te krijgen wordt er vooral bezuinigd op de zorg (structureel 10 miljard euro, waarvan de helft het toch niet halveren van het eigen risico in de zorg), de sociale zekerheid (ruim 6 miljard, waarvan 1,3 op de werkloosheidswet, die naar één jaar gaat en 2,7 miljard op de AOW (door die later te laten ingaan).

De drie formerende partijen willen duidelijk de relatie met provincies en gemeenten verbeteren. Eind vorig jaar adviseerde de onafhankelijke studiegroep 'interbestuurlijke verhoudingen' dat het kabinet een overzicht moet maken van de taken die gemeenten in opdracht van het Rijk uitvoeren en het geld dat zij daarvoor krijgen. D66, VVD en CDA schrijven nu dat ze de medeoverheden „eerder” zullen betrekken als er nieuw beleid wordt gemaakt, en op basis van de aanbevelingen „de samenwerking tussen overheden onderling” gaan verbeteren.

De bouw van 100.000 woningen per jaar wordt niet meer expliciet als doel genoemd

En als gemeenten en provincies een nieuwe taak krijgen van de landelijke overheid moet „standaard een uitvoeringstoets” worden uitgevoerd. Die zogenoemde Uitvoering Decentrale Overheid (UDO) betekent dat wordt gekeken of beleid lokaal wel uit te voeren is, of er genoeg lokale ambtenaren zijn én er voldoende geld is, en of rijksbeleid niet tegenstrijdig is met lokale bevoegdheden.

ASIEL EN MIGRATIE Coalitie voor spreading asiellocaties

Op het gebied van asiel en migratie lijken D66, VVD en CDA goed te hebben geluisterd naar de nodokreten die uitvoerende organisaties onder het vorige kabinet slaakten. Zo waren er zorgen over het afschaffen van de Spreidingswet, maar die blijft „voorlopig in stand”. Gemeenten en asielopvangorganisatie COA klaagden erover dat statushouders geen voorrang meer zouden kunnen krijgen op sociale huurwoningen: hierdoor kunnen zij nauwelijks nog worden gehuisvest en blijven zij azc-plekken bezet houden - een belangrijke oorzaak van de opvangproblemen. De coalitiepartijen zetten nu een voorlopige streep door dat verbod.

Ook nummer één op het wensenlijstje van het COA wordt vervuld: het orgaan wordt stabiele financiering beloofd. Voorheen werd de opvangorganisatie steevast te laag begroot; de nieuwe coalitie wil het COA over meerdere jaren geld geven op basis van de aantallen asielzoekers die worden verwacht. Hierdoor kan het COA een vaste voorraad aan opvangplekken aanhouden.

De coalitiepartijen nemen ook maatregelen voor het „terugdringen van de

asielinstroom”, maar veel van de genoemde plannen zijn in feite al in gang gezet. Een deel komt uit de Asielnoodmaatregelenwet van het vorige kabinet, die nu voorligt in de Eerste Kamer. Een ander deel staat in het Europese migratiepact, dat in juni ingaat. Met andere Europese landen willen de drie partijen werken aan een „nieuw modern, streng en menswaardig migratiemodel”, waarbij asielaanvragen in het geheel buiten de EU worden behandeld. De coalitiepartijen willen dat Nederland hierin „de leiding” neemt. Daarnaast zet de coalitie in op het aan het werk krijgen van asielzoekers. Met ingang van het migratiepact mogen asielzoekers al na drie maanden aan de slag. Daarom komt er budget om in alle grote azc's „meedoenbalies” te openen, waar asielzoekers worden gekoppeld aan werkgevers. Het plan is ook om ze gelijk vanaf de start van hun procedure te laten beginnen met taalles.

SOCIALE ZEKERHEID Snijden in uitkeringen voor arbeidsongeschik- ten en gepensioneerden

De vangnetten voor werklozen en arbeidsongeschikten wil de aanstaande coalitie fors versoberen. En Nederlanders moeten langer doorwerken: vanaf 2033 gaat de AOW-leeftijd harder meestijgen met de levensverwachting. De aanstaande coalitie wil bijna 6,5 miljard euro bezuinigen op de sociale zekerheid.

Het kabinet-Schoof wilde de maximale duur van de werkloosheidsuitkering WW al inkorten van maximaal twee naar anderhalf jaar. De nieuwe coalitie maakt daar nu maximaal één jaar van. Ook wil de coalitie de opbouw van WW-rechten vertragen. Een werkne-

mer die tien jaar gewerkt heeft, krijgt nu 10 maanden WW. In de coalitieplannen wordt dat de helft: vijf maanden.

Wel wordt de WW-uitkering in de eerste twee maanden iets hoger: 80 in plaats van 75 procent van het oude loon. Daarna blijft het 70 procent.

Door de inkorting van de WW, krijgen ook gedeeltelijk arbeidsongeschikten in de WIA straks maar één jaar recht op 70 procent van hun oude loon. Daarna kunnen zij in een zeer sober uitkeringsregime terecht komen, de zogenoemde 'Vervolgutkering' in de WIA, met bedragen tot ver onder het bestaansminimum. Deskundigen hebben gepleit voor afschaffing, maar dat is de nieuwe coalitie niet van plan.

Wel willen D66, CDA en VVD een aantrekkelijker uitkeringsvariant in de WIA schrappen: die voor mensen die volledig én voor altijd arbeidsongeschikt worden verklaard. Nu krijgen zij 75 procent van hun laatste loon, voor nieuwe gevallen wordt dat 70 procent.

Met het plan om de AOW-leeftijd harder te laten stijgen, breekt het kabinet-Jetten met een afspraak uit het pensioenakkoord van 2019.

WONEN Fors beperken bezwaar- procedures tegen wo- ningbouw, minder regels

De aanpak van de woningnood is door de coalitie uitgeroepen als „onze toprioriteit”. Dat de „gewenste” 100.000 nieuwe huizen per jaar steeds niet worden gehaald, komt vooral door de hoge regeldruk. Opvallend is dat het realiseren van 100.000 nieuwe woningen niet meer expliciet als jaarlijks doel wordt genoemd. Nu wordt als doel genoemd om „de hoeveelheid beschikbare betaalbare huur- en koopwoningen fors te verhogen”, door snel te bouwen.

Met name de vele bezwaarprocedures vertragen de bouw. Dat gebeurt bijvoorbeeld door omwonenden die vrezen dat hun uitzicht wordt beperkt. De coalitie wil het minder gemakkelijk maken om zo'n bezwaar te starten, waarbij ook de beroepsmogelijkheden worden beperkt. Voorafgaande aan de bouw moeten er al afspraken komen over eventuele financiële compensatie achteraf, zodat de bouw in elk geval niet vertraagd wordt.

Ook wil de coalitie via een wettelijke verplichting de regels rond het wonen jaarlijks vereenvoudigen. Daardoor wordt het bijvoorbeeld gemakkelijker om huizen te splitsen en op te toppen (verhogen met een bouwlaag). Dat geldt ook voor nieuwe mantelzorgwoningen op eigen terrein. Vanwege de woningnood moet permanente bewoning van recreatiewoning toegestaan worden.

Grootchalige nieuwbouw moet „ruim baan” krijgen, waarbij het Rijk „een sterkere regierol krijgt”. Plan van het komende kabinet is om minstens dertig grootchalige nieuwbouwllocaties te ontwikkelen. Dat kunnen nieuwe wijken worden maar ook volledig nieuwe steden. In zijn verkiezingsprogramma trok D66 de aandacht met zijn plan om tien nieuwe steden te ontwikkelen.

Het beperken van de aftrek van hypotheekrente speelde in de verkiezingscampagne een belangrijke rol. Maar een beperking van de aftrek komt in het coalitieakkoord niet aan de orde, wat voor de VVD een serieus onderhandelingsresultaat is. In het eerdere tus-

senakkoord van D66 en CDA werd nog gesproken van „een geleidelijke afbouw van de hypotheekrenteaftrek”. Nu blijft de aftrek ongemoeid „om het eigen huis betaalbaar te houden en de rust op de woningmarkt te bewaren”.

ARBEIDSMARKT Meer ‘wendbaarheid’ en samenwerking met de polder

De arbeidsmarkt van de toekomst, zoals de drie coalitiepartijen die voor zich zien, is flexibel. Het vaste contract moet minder vast worden. Tegelijkertijd moet flexwerk, waar nodig, minder flexibel worden.

Er komt een Zelfstandigenwet, waarmee de situatie rond schijnzelfstandigheid opgelost moet worden. De drie coalitiepartijen dienden die wet afgeopen voorjaar zelf in. Het zal nog wel even duren voordat de Zelfstandigenwet er is. Daarom wordt een 'rechtsvermoeden' uit een ander wetsvoorstel vast ingevoerd: Als een zzp'er minder dan 36 euro per uur verdient, is hij in principe werknemer, en moet een werkgever bewijzen dat dat niet zo is.

Collectieve arbeidsovereenkomsten blijven „een belangrijke pijler”, die het kabinet wil moderniseren. Dat is nodig, want het draagvlak voor cao's is tanende. Daarnaast wil het kabinet „innovatieve bedrijfstakken” helpen om uitgezonderd te worden van cao-afspraken, als de huidige mogelijkheid daartoe „knelt”. Een bekend voorbeeld is boodschappenbezorger Picnic. Vakbonden vinden dat die zich bij de supermarkt-cao moet voegen.

De transitievergoeding gaat veranderen. Het bedrag dat werknemers krijgen bij ontslag is nu een vrij besteedbaar bedrag, straks niet meer. Het wordt gekoppeld aan plannen van werkgevers

omtrent bij- of omscholing. Als werkgevers zich daarnaar voegen, hoeven ze geen of alleen een hele lage ontslagvergoeding te betalen. Zo hoopt het nieuwe kabinet werkgevers en werknenden te stimuleren makkelijker van 'werk naar werk' te komen.

In het coalitieakkoord wordt veelvuldig verwezen naar de Sociaal-Economische Raad, waarin werkgevers en vakbonden samen komen. Via samenwerkingen zou ook de broodnodige steun in het parlement verworven kunnen worden. Eenvoudig om de vakbonden mee te krijgen zal het niet zijn, gezien de aanzienlijke bezuinigingen op de zorg en sociale zekerheid.

MEDIA Bezuinigingen deels teruggedraaid, verbod sociale media onder vijftien

Op het Mediapark in Hilversum wordt opgelucht gereageerd op het regeerakkoord. Daaruit blijkt dat de 156 miljoen euro die het vorige kabinet bezuinigde op de publieke omroep, deels wordt teruggedraaid. „Voor intensiveringen in de media is structureel 50 miljoen euro beschikbaar”, staat in de financiële paragraaf van het regeerakkoord. Of dit ook betekent dat een derde van de bezuinigingen wordt geschrapt, is nog niet duidelijk. Want een deel van dat bedrag zal volgens het akkoord worden „geïnvesteerd in persveiligheid en journalistieke vrijheid”.

Het nieuwe kabinet trekt niet alleen meer geld uit voor de publieke omroep, maar wil ook doorgaan met de ingezette hervormingen, zoals het samenvoegen van omroepen in omroephuizen. In reactie op het dalende aantal lineaire tv-kijkers moet de publieke omroep vol

inzetten op digitalisering om jongeren te bereiken. Het regeerakkoord bevesteet ook een aparte paragraaf aan internet en sociale media. Want „in de huidige online wereld zorgen verslavende algoritmes, schadelijke content en gebrekkige moderatie voor risico's als verslaving, intimidatie, misbruik en fraude”. Daarom wil het nieuwe kabinet grenzen stellen. In navolging van Australië moet er een verbod komen op sociale media voor jongeren onder de 15 jaar. Het regeerakkoord pleit voor „een handhaafbare Europese minimumleeftijd” voor sociale media „met privacy-vriendelijke leeftijdsverificatie voor jongeren”.

MOBILITEIT Vliegen vanaf Lelystad, reparatie van wegen en regels voor fatbikes

Het nieuwe kabinet wil Lelystad Airport openen voor vakantievluchten. Naast de F-35-straaljagers die een derde uitvalsbasis in Nederland krijgen, wil het kabinet minimaal 10.000 vliegbevegingen toestaan voor het zogeheten groothandelsverkeer. Voorwaarde is wel dat Lelystad Airport voldoet aan alle wettelijke vereisten, waaronder het beschikken over een natuurvergunning. Die heeft Lelystad Airport nu niet. En zo'n natuurvergunning blijkt al jaren een forse hobbel voor het openen van het vliegveld (vooral vanwege stikstofproblemen).

Schiphol moet in 2030 50 procent stiller zijn, aldus het regeerakkoord, en daartoe moet een sluiting tussen 0.00 en 5.00 uur worden onderzocht. „De totale CO2-uitstoot van de burgerluchtvaart op Schiphol en Lelystad Airport moet in 2030 lager zijn dan in 2024 op Schiphol.”

Op het gebied van infrastructuur legt

het kabinet - net als vorige regeringen - de nadruk op de relatie tussen woningbouw en bereikbaarheid. De drie coalitiepartijen willen met name investeren in het grootonderhoud van autowegen, spoor en vaarwegen, maar willen ook de zeventien infrastructurele projecten herstarten die voormalig minister Mark Harbers (Infrastructuur en Waterstaat, VVD) op pauze heeft gezet (vanwege tekort aan geld, personeel en stikstofruimte).

Hoe zij daarvoor het budget willen vrijmaken, is onduidelijk. Rijkswaterstaat komt de komende jaren zeker 34,5 miljard euro tekort voor noodzakelijk onderhoud, spoorbeheerder ProRail heeft nog minstens 1,8 miljard euro extra nodig.

Het nieuwe kabinet zegt niets over een invoering van rekeningrijden. Dat werd wel verwacht, gezien de verkiezingsprogramma's van vooral D66. Autorijden dreigt voor een grote groep Nederlanders steeds duurder te worden, aldus de coalitie (waarin je de wensen van de VVD kan lezen). „We verlengen daarom de verlaging van de brandstofaccijns” (benzine). Wel willen de drie partijen onderzoek doen naar „een toekomstbestendige hervorming van de autobelasting” binnen de motorrijtuigenbelasting. Verder komt er een aparte voertuigcategorie voor fatbikes, „waarmee we een minimumleeftijd en helmplicht instellen en krijgen gemeenten de mogelijkheid om fatbike-vrije zones in te voeren”.

Wat het ov betreft, schrijven de drie partijen: „We zorgen dat het openbaar vervoer een serieus alternatief blijft voor de auto.” Over investeringen in nieuw spoor (Lelylijn) zegt het kabinet weinig tot niks. Nieuwe spooraanbieders, naast NS, krijgen slechts de kans om nieuwe treinen te rijden „aan de randen van het hoofdrailnet”, de belangrijkste intercity- en stoptreinen.

NATUURBEHOUD Extra aandacht voor behoud, maar ook voor economie en ruimte

„Hoopvol”, zo reageerden ze bij Natuurmonumenten begin december op het toen net gepresenteerde tussenakkoord: er was onder meer enthousiasme over de plannen voor brede overgangszones rondom kwetsbare Natura2000-gebieden. In die zones zal extensivering van landbouw plaatsvinden, bijvoorbeeld door minder dieren per hectare te houden. In het coalitieakkoord wordt de zonering rondom de (op basis van Europese regelgeving beschermd) Natura2000-gebieden eveneens genoemd. Maar in de huidige tekst is een opvallende zin toegevoegd: „We evalueren de doelen voor Natura2000-gebieden om te zien of deze redelijkerwijs haalbaar zijn.” Daarmee lijkt de coalitie de deur op een kier te willen zetten voor het afzwakken van de natuuroelstellingen.

En zo lijkt het akkoord wat natuurbeheer betreft steeds op twee gedachten te hinken: enerzijds zegt de coalitie de (vanuit Europa opgelegde) Natuurherstelverordening uit te voeren door zich onder andere te richten op natuurherstel in de Noordzee en de Waddenzee en vergroening van stedelijk gebied. Tegelijkertijd wordt óók benadrukt dat

De minimumleeftijd om **sigaretten, vapes en tabaksproducten** te mogen kopen gaat van 18 naar 21 jaar. ANP / MARLIES WESSELS

» Vervolg van pagina 11

een „bredere afweging” wordt gemaakt met belangen als economie en ruimte. En „waar het kan” zal worden gekozen voor landbouw én natuur, in de vorm van agrarisch natuurbeheer.

ONDERWIJS EN WETENSCHAP
Na bezuinigingen
kabinet-Schoof nu weer
forse investeringen

Na de grote bezuinigingen van het vorige kabinet op onderwijs en wetenschap is er nu goed nieuws voor de sector: het nieuwe kabinet trekt hiervoor extra geld uit, oplopend tot 1,5 miljard euro per jaar vanaf 2031. Dat begint al met 1 miljard euro volgend jaar. Het kabinet ziet onderwijs als „de basis voor een leven in vrijheid en verbondenheid”, staat in het coalitieakkoord van D66, VVD en CDA. Goed onderwijs is bovendien „noodzakelijk om onze welvaart te behouden en het verdienvermogen te verbeteren”.

Voor al op universiteiten zal opgelucht adem gehaald worden. Het hoger onderwijs demonstreerde sinds 2024 tegen de bezuinigingen van het kabinet-Schoof op onder meer onderzoeksbeurzen voor jonge academici. Het nieuwe kabinet wil juist weer meer investeren in onderzoek. Ook komt er een „talentstrategie” om ervoor te zorgen dat internationaal toptalent naar Nederland komt én hier blijft.

De beurs voor uitwonende studenten gaat omhoog en de rente wordt gemaximeerd op 2,5 procent. Voor studenten die stagelopen, komt er een wettelijke vergoeding.

Het plan om opleidingen in het Engels, Duits of een andere taal te schrappen is van de baan, maar het kabinet wil wel grip houden op de komst van internationale studenten en gaat daarover bindende afspraken maken met onderwijsinstellingen.

Met het extra geld kan geïnvesteerd worden in verbetering van de basisvaardigheden taal en rekenen, in het aanpakken van leerachterstanden en het opleiden van meer goede leraren. Het kabinet wil de administratieve last waar het onderwijs onder gebukt gaat verlagen. Subsidies (die veel tijd kosten om aan te vragen en te verantwoorden) worden omgezet in structurele financiering.

Omdat er al langere tijd zorgen zijn over de tegenvallende leerprestaties van leerlingen, stelt het nieuwe kabinet een staatscommissie in die hier onderzoek naar gaat doen. Voor lerarenopleidingen komt er een landelijk curriculum en ook de toetsing wordt centraal

LANDBOUW EN STIKSTOF
Stikstofzones, provincies
aan het roer en dolksteekjes naar de BBB

Boeren hadden de pijn voelen aankomen. De BBB is voorlopig uitgespeeld in Den Haag, en duidelijk was dat harde maatregelen nodig zouden zijn om van het ‘stikstofslot’ te komen. De pijn komt er. Voor boeren rond beschermde natuurgebieden wordt het lastig: daar is volgens het kabinet „een hoge emissiereductie nodig”. Er komen ‘zones’ rond die gebieden – de Veluwe en de Peel als eerste – waarin nauwelijks nog stikstof uitgestoten kan worden. Voor veel boeren die daar werken, zal dat het einde betekenen. Vaak weten ze dat al: veel provincies hebben zulke zones al in de planning, en juist de provincies krijgen van het kabinet weer een hoofdrol.

Terug van weggeweest: het ‘stikstof-fonds’, door het kabinet-Schoof juist afgeschaft. Voor stikstofaanpak, landbouw en natuurherstel is 20 miljard euro beschikbaar. Uitkoopregelingen blijven bestaan en, zo is de bedoeling, worden meer gericht op boerenbedrijven die de natuur het meest belasten. Het kabinet gaat voor een reductie van

42 tot 46 procent in 2035 (het laatste kabinet-Rutte wilde dat vijf jaar eerder) ten opzichte van 2019 voor de landbouw, maar – en dat juichen boeren toe – er zal minder met modellen worden gerekend en meer gekeken naar de feitelijke situatie in de natuur en per bedrijf. Wel komt er een norm voor het aantal dieren per hectare, al is nog onbekend hoe hoog die is. Worden normen niet gehaald? Dan wil dit kabinet best kijken naar gedwongen uitkoop.

Veel afspraken zijn nog niet rond, blijkt uit het akkoord. Er komen ‘generieke reductieplafonds’ (maximum uitstoot voor alle boerenbedrijven), maar onduidelijk is hoe die eruitzien. Er moeten nog ‘convenanten’ worden gesloten over het gebruik van, soms schadelijke, gewasbescherming. Jonge boeren en tuinders worden geholpen om vergrijzing tegen te gaan, maar hoe is nog niet glashelder.

RECHTSSTAAT
Inperkingen demonstratierecht, toetsingsverbod deels op de schop

In het coalitieakkoord van D66, CDA en VVD valt op rechtsstatelijk gebied op dat de partijen het demonstratierecht willen wijzigen. Ze zien dat grondwettelijke recht weliswaar als „een fundamenteel onderdeel van onze democratie”, maar constateren ook dat demonstreren soms „doorslaat in grootschalige verstoring van de openbare orde”. Hoewel onderzoekers stellen dat de

De coalitie wil voorkomen dat **arbeidsmigranten** direct op straat komen te staan als het werk bij hun werkgever ophoudt ANP / MARCEL BERENDSEN

ARBEIDSMIGRATIE
Uitzendverbod als ‘stok achter de deur’ om misstanden tegen te gaan

Het nieuwe kabinet wil onder meer een uitzendverbod inzetten om uitbuiting van arbeidsmigranten tegen te gaan. Ze doet dat als „stok achter de deur” als misstanden in een specifieke sector blijven bestaan. Een uitzendverbod is de meest vergaande maatregel tot nu toe om misstanden rondom arbeidsmigranten terug te dringen. Het zou betekenen dat werkgevers geen medewerkers meer mogen inhuren via uitzendbureaus. In de uitzendbranche is er veel weerstand tegen.

De vleessector maakt kans op zo’n uitzendverbod. Voormalig minister Eddy van Hijum (Sociale Zaken, NSC) liet tijdens zijn ministerschap zo’n verbod voorbereiden. In de vleessector bleken de misstanden „stelselmatig”.

Uitzendbureaus moeten van het nieuwe kabinet arbeidsmigranten ook aantoonbaar gaan helpen om zich in te schrijven in de Basisregistratie Personen. Ook moeten werkgevers zorgen voor „voldoende huisvesting” voor arbeidsmigranten. Tegelijkertijd wil het nieuwe kabinet een einde maken aan de afhankelijkheidsrelatie met de werkgever, waarbij de arbeidsmigrant op straat komt te staan als het werk ophoudt.

Het nieuwe kabinet wil tenslotte „actief en gericht” goed geschoolde krachten naar Nederland halen die „toegevoegde waarde in vooraf afgebakende sectoren hebben”. Welke sectoren dat zijn, noemen de coalitiepartijen niet. Voor dit plan komen in ieder geval kandidaat-lidstaten van de Europese Unie in aanmerking. Dat zijn bijvoorbeeld Servië, Oekraïne en Albanië.

Commentaar

COALITIEAKKOORD

Den Haag staat voor een
regeerakkoord met
ferme keuzes

Aan de slag’ is een nogal ambitieus motto voor drie coalitiepartijen die in beide Kamers geen meerderheid hebben. Het regeerakkoord dat D66, VVD en CDA vrijdag presenteerden, begint dan ook met een nadrukkelijke oproep tot samenwerking. Politiek met een uitgestoken hand, noemt aankomend premier Rob Jetten (D66) het.

Die hand van de coalitie reikt naar alle kanten. Niet alleen naar de oppositie, maar ook naar gemeenten en provincies, werkgevers en werknemers, belangenorganisaties, burgers en Europa. D66, VVD en CDA beloven én vragen de buitenwereld een open houding, met begrip voor elkaars wensen en grenzen.

Ze verkopen het als een ‘nieuwe politieke cultuur’ – transparant en verantwoordelijk – waar al zo lang op wordt gewacht. In werkelijkheid heeft de minderheidscoalitie zichzelf in deze positie gebracht. De VVD wilde niet regeren met GroenLinks-PvdA, D66 en ook CDA niet met JA21. Zó ver reikte de uitgestoken hand ook weer niet.

Hoe dan ook is de uitnodiging tot brede samenwerking een goede openingszet. Ten eerste heeft het nieuwe kabinet buiten Den Haag wat vertrouwen te herstellen na de chaos onder het kabinet-Schoof. Ondoordacht beleid willen D66, VVD en CDA weer terugdraaien: gemeenten kunnen opgelucht zijn dat de spreidingswet voorlopig blijft, provincies dat het stikstofonds van 20 miljard euro terugkomt en het onderwijs krijgt meer geld – niet minder.

Het nieuwe kabinet heeft buiten Den Haag vertrouwen te herstellen na de chaos onder het kabinet-Schoof

Brede steun zal ook nodig zijn voor alle defensieplannen van het kabinet-Jetten. De coalitie wil de hogere NAVO-norm wettelijk vastleggen, oplopend tot 19,3 miljard euro aan extra uitgaven in 2035. De krijgsmacht moet

groeien en als dat niet lukt, overweegt de coalitie een selectieve opkomstplicht. Het zijn noodzakelijke keuzes in een onrustige wereld, maar evengoed ingrijpend.

De grote vraag is: wie pakt de uitgestoken hand van Jetten als hij er mee knijpt? Vrijheid is niet gratis, schreef het CDA al in zijn verkiezingsprogramma. Om alle extra defensie-uitgaven te dekken wordt een ‘vrijheidsbijdrage’ ingevoerd: burgers gaan vanaf 2028 structureel 3,4 miljard euro betalen, bedrijven de helft minder: 1,7 miljard euro. Op die onderlinge verdeling gaat het coalitie-akkoord helaas niet in. Voor bedrijven wordt alleen het vestigingsklimaat als een factor genoemd. Is vrijheid voor burgers misschien duurder?

De hypotheekrenteaftrek blijft behouden en de coalitie wil jaarlijks 1 miljard euro reserveren om de bouw van betaalbare woningen te stimuleren. Ook wonen is niet gratis.

En de grote klappen vallen bij de zorg (bezuiniging van 10 miljard vanaf 2031) en de sociale zekerheid (6,5 miljard euro). Vanaf 2033 gaat de AOW-leeftijd sneller stijgen: een breuk met een afspraak uit het pensioenakkoord van 2019. Onacceptabel, roepen de vakbonden. Tegelijkertijd beweert deze coalitie wel ‘een betrouwbare en menselijke overheid’ te willen zijn.

Dat wringt, en zo gaat dat bij een coalitieakkoord waarin een aantal grote en pijnlijke keuzes voor de toekomst wordt gemaakt. Dat D66, CDA en VVD een duidelijke koers hebben uitgezet, na een lange periode van stilstand, getuigt in ieder geval van durf.

Het is aan het kabinet-Jetten om ook de oppositie de komende vier jaar te overtuigen dat die koers de juiste is. Dat vraagt van Den Haag zelf om de ingesloten vechtcultuur een beetje los te laten. Onmogelijk? Veel kiezers zouden het van harte toejuichen.

Het Commentaar geeft het standpunt van NRC weer, op basis van discussies tussen hoofdredactie en commentatoren.

Advertentie

nrcwebwinkel»

Begin het jaar goed
met de mooiste boeken voor hoofd en hart

20%
KORTING

MARGARET ATWOOD Boek vol levens Een soort memoires Adviesprijs 39,99 31⁹⁹	MARENTE DE MOOR De bandagist Adviesprijs 19,99 15⁹⁹	ZIGMUNDS SKUJINŠ Het bed met de gouden poot Adviesprijs 27,99 22²⁹
EMILY FENG Laat alleen rode bloemen bloeien Adviesprijs 25,99 20⁷⁹	SERGEJ LEBEDEV De witte dame van de mijn Adviesprijs 23,99 19¹⁹	

Bestel nu » nrcwebwinkel.nl/boekenacties

Gratis thuisbezorgd

BRUIN OMDAT ER GEEN SH*T IN ZIT

100%
BAMBOO

GEEN
SCHADELIJKE
CHEMICALIËN

SUPER
ZACHT

SCAN HIER
VOOR MEER
INFORMATIE

Bruin wc-papier = schuurpapier?
Dat was vroeger, die tijd is voorbij.

The Good Roll toiletpapier is van ongebleekt 100% bamboe gemaakt: zacht, sterk en zonder schadelijke chemicaliën. En met 50% van de nettowinst bouwt The Good Roll Foundation toiletten bij scholen in Ghana.

Bruin, omdat er geen sh*t in zit.

DE ZITTING

‘Alles is op en alles is weg’, maar hoe gaat de vliegtuigmonteur dan z’n schuld aan de fiscus betalen?

Buitenlands loon stallen op een buitenlandse bank via een Hongkongse postbusfirma? Het komt een Nederlandse zzp’er duur te staan. Zeker omdat hij ook heeft gelogen bij een schikkingsvoorstel.

Door **Folkert Jensma**

De zaak

Zelfstandig werkend vliegtuigmonteur. Het is een beroep waar de strafrechter zich maar zelden in hoeft te verdiepen. Toch richten alle ogen zich nu op Raimond (64), wiens aangiften het Openbaar Ministerie helemaal heeft uitgeplozen. Vandaag beantwoordt hij alle vragen, meestal schuld bewust, maar een appje aan familie in Australië wuift hij weg. Of zoonlief z’n bankrekening daar wil behouden, „want ik moet m’n geld kunnen verplaatsen om het buiten de belasting te houden”. „Zonder context” kan hij dat bericht niet meer goed „duiden”, zegt hij tegen de rechter.

De officier beschouwt dat bericht juist als bewijs dat Raimond al veel langer buitenlands loon uit het zicht van de fiscus hield. Mogelijk al vóór 2013. En dus al langer dan de perioden waarvan hij nu wordt verdacht - voor al 2016 tot 2018.

Er staat toch op uw aangiftebiljet dat u uw ‘wereldinkomen’ moet opgeven, vraagt de rechter droog. Dat kan zo zijn, zegt de verdachte, maar die formuleren „zag ik helemaal niet”. De accountant wel. En in de wereld van de zelfstandige vliegtuigmonteurs, die op afroep in het buitenland werken, is een ‘expatrekening’ dé manier om voor jezelf te zorgen. Meestal wordt die geopend op het eiland Jersey. Inmiddels realiseert Raimond zich dat hij de fout inging. Hij bood al zijn excuses aan, bij de fiscus: dit had hij nooit zó moeten doen.

Maar hij deed het wel - ook omdat hij werd geadviseerd door een bureau dat gespecialiseerd was in buitenlandse brievenbusmaatschappijen oprichten. Zo kwam hij ertoe in Hongkong een bedrijf te stichten dat als vehikel kon dienen. „Helemaal naar de regels van de lokale autoriteiten”, zegt hij.

Wat niet wegnam dat hij een zakenpartner schreef: „If the Jersey account is found, we are really fucked.” Een FIOD-onderzoek naar deze adviseur kwam Raimond op een rode vlag bij z’n naam te staan.

Wat hem ten slotte voor de rechter deed belanden, is dat hij de kans verprutste om schoon schip te maken. Hij tekende een ‘vaststellingsovereenkomst’ over het nadeel dat hij had veroorzaakt bij de fiscus en verplichtte zich dat te betalen. Alleen, uit een later onderzoek naar een Duitse zakenpartner bleek dat Raimond over veel informatie had gelogen.

Waarna de fiscus opnieuw aanklopte. Toen biechtte hij alles op: het schuiven met tonnen in dollars naar Jersey, valse tabellen, verzwegen storting. Waarna nieuwe naheffingen volgden, bezwaarprocedures en ten slotte betalingen.

Hij schreef: „If the Jersey account is found, we are really fucked”

Nu wil hij maar één ding en dat is duidelijkheid. Op de zitting lijkt het erop dat hij z’n achterstallige inkomstenbelasting heeft voldaan. Maar de vennootschapsbelasting staat nog open. En het aansprakelijke Hongkongse vehikel is opgeheven.

De officier is ongeduldig en wantrouwend. Als de postbusfirma niet meer bestaat, is de kans vrij groot dat die aanslagen ook niet meer worden betaald. Raimond bevestigt dat „alles op en alles weg is”. De strafzaak duurt hem al veel te lang. De afwikkeling met de fiscus veroorzaakte een golf

procedures bij de belastingrechter die nog steeds lopen. Pogingen van de officier in 2023 om procesafspraken te maken, liepen op niets uit, vertelt ze, ook omdat sprake was van nogal wat ‘advocaatwisselingen’. Zeker acht maanden van de ‘te lange duur’ van de zaak komt door de advocaten. „Verdachte procedeert nog steeds bij de bestuursrechter.”

Alles bijeen komt de officier uit op een nadeel voor de fiscus van 235.000 euro, wat een eis van negen tot twaalf maanden cel kan betekenen. Dat de verdachte opnieuw valse informatie verstrekke, vindt ze strafverzendend. Dat hij nu spijt toont, rekent ze dan weer in z’n voordeel mee. Uiteindelijk eist het OM een jaar celstraf, waarvan zes maanden voorwaardelijk, met een proeftijd van twee jaar en aftrek van twee dagen voorarrest.

De advocaten erkennen dat Raimond onjuist handelde, maar wijten dit aan „paniek en stress” bij het vooruitzicht op zware financiële moeilijkheden. Ze bepleiten vrijspraak. Volgens de letter van de wet heeft Raimond de (valse) aangifte niet zelf ingevuld, opgemaakt of ingediend. Dat ging op ‘naam van’, ‘ten behoeve van’, oftewel: werd gedaan door de belastingadviseur.

Het eventuele fiscale nadeel kan beperkt worden tot 64.539 euro, vindt de verdediging. Dat kan ook nog lager worden, gezien de „niet onsuccessvolle procedures” bij de belastingrechter. En mocht überhaupt een straf volgen, dan het liefst een taakstraf.

Raimond heeft twaalf man in dienst. Verder is hun cliënt al wat ouder en is diens pensioenplan spectaculair mislukt: Raimond moet blijven werken, ook om de fiscus af te kunnen lossen.

Het oordeel

De rechtbank veroordeelt Raimond tot 240 uur taakstraf en zes maanden voorwaardelijke celstraf met een proeftijd van twee jaar ‘als stok achter de deur’. De zaak had binnen twee jaar op zitting moeten komen - die termijn is met veertien maanden overschreden. Daarom is de celstraf nu als compensatie voorwaardelijk opgelegd.

Ook zou een onvoorwaardelijke celstraf tot het einde van Raimonds bedrijf hebben geleid, wat andere werknemers zou duperen. De rechtbank neemt het hem in het bijzonder kwalijk dat hij beloofde volledige informatie aan de fiscus te verstrekken, maar toch doorging met het verbergen van inkomsten.

Highgate Men's Pond, de vijver waar mannen zwemmen in het Londense park Hampstead Heath.

REPORTAGE **TRANSGENDER**

Londense vijvers zijn strijdtoneel voor rechten van trans vrouwen

De beroemde zwemvijvers van Hampstead Heath zijn onderdeel geworden van het emotionele debat over transrechten in het Verenigd Koninkrijk. „Moet je straks laten controleren of je een vagina hebt?”

Door **Annamarie Kas** Fotografie **Justin Griffiths-Williams**

LONDEN

Het water is vandaag 3,5 graden Celsius en Barbara Massey weet precies hoe ze met de kou moet omgaan. „Ik spring erin en zwem een kort stukje. Na een pauze spring ik er nog eens in. Al met al duurt het nog geen vijf minuten.” Massey - ze houdt haar parelketting om als ze het water in gaat - komt hier bijna elke dag. Ze houdt van de natuur, de bomen, de vogels. „Het voelt even alsof je op vakantie bent.” En dat midden in Londen, in één van de zwemvijvers van het grote stadspark Hampstead Heath. De vijver waar Massey zwemt is alleen voor vrouwen toegankelijk en is onderwerp van gesprek in het Verenigd Koninkrijk vanwege de

vraag of trans vrouwen hier ook naar binnen mogen. „Mijn eerste gedachte was, nee, als je ooit man bent geweest dan hoor je hier niet. Maar ik veranderde snel van mening omdat ik geen enkel bewijs heb gezien dat we er problemen door hebben.” Ze komt hier al 47 jaar zwemmen en heeft in die tijd misschien drie keer iets geks meegemaakt. Eén keer was er iemand met een groepje vriendinnen mee die zich kleedde als man, eruitzag als man en een lage stem had, maar zich identificeerde als vrouw. „Ik zei er iets van, maar de badjuf antwoordde dat we onze onderlinge verschillen moeten respecteren. Prima, zei ik, maar volgens mij steekt hij de draak met ons.” Ongemakkelijk voelde ze zich niet, en ze heeft zich ook verder nooit onveilig gevoeld. „Nee, hij had gewoon lol met zijn vriendinnen. Ach, dacht ik, wat maakt het

ook uit?” Zelf heeft ze ooit haar puberzoon eens mee naar binnen gesmokkeld, vertelt ze, toen hebben ze even samen op haar favoriete bankje gezeten. De zwemvijvers op de heuvels van Hampstead Heath zijn een begrip in Londen. Ze bestaan al meer dan honderd jaar. George Michael ging er zwemmen, net als de Labour-politicus Ed Miliband, schrijfter Esther Freud en popster Harry Styles. Er zijn drie vijvers: één voor vrouwen, één voor mannen en een eentje waar iedereen welkom is. De publieke discussie gaat vooral over de *Ladies' Pond* en of trans vrouwen daar naar binnen mogen. **‘Het concept geslacht is binair’** Vorig jaar april deed het Supreme Court, het hoogste gerechtshof in het VK, uitspraak over de definitie van mannen en vrouwen. De rechters oordeelden unaniem dat het biologische geslacht bepalend is

en dat wettelijk gezien alleen vrouwen die in een vrouwenlichaam zijn geboren, als vrouw gelden. En het maakt daarbij niet uit hoe iemand zichzelf identificeert. Hoewel de rechters waarschuwen dat hun uitspraak dat „het concept geslacht binair is” niet als triomf moest worden gezien voor partijen aan één kant van het debat, was dat precies wat wel gebeurde. Lobbygroepen voor transrechten ervoeren een nederlaag en de ‘genderkritische’ partijen vierden een overwinning. Praktisch gevolg van de uitspraak is volgens de gendercritici dat trans vrouwen voortaan niet meer welkom zijn in publieke ruimtes die alleen voor vrouwen zijn bedoeld. Maar de City of London, die de zwemvijvers in beheer heeft, houdt er een andere aanpak op na. „Zij die zich als vrouw identificeren zijn welkom”, staat op een

bordje bij de ingang. De genderkritische campagnegroep Sex Matters wilde hierover een rechtszaak beginnen, omdat zoiets sinds de uitspraak vorig jaar volgens hen niet langer legaal is. Maar afgelopen week wees een civiele rechter hun verzoek af vanwege procedurele redenen. De vraag of het illegaal is om trans vrouwen toe te laten, bleef onbeantwoord. „De zwemvijvers in Hampstead zijn iconische voorbeelden van voorzieningen voor één geslacht. En de City of London kiest ervoor om mannen toe te laten in de vrouwenvijver”, zegt Maya Forstater, oprichter van Sex Matters. Het gebeurt volgens haar niet vaak dat instellingen zo expliciet zijn: „Veel andere dienstverleners zijn minder uitgesproken, of ze zijn verward wat hun toelatingsbeleid zou moeten zijn. Daarom was dit een goede testcase voor de toepassing van die gerechtelijke uitspraak.”

Degenen die zich als vrouw identificeren maar niet zo geboren zijn, kunnen naar de gemengde vijver, zegt Forstater: „Niemand wordt gedwongen om naar de mannenvijver te gaan.” Die gemengde vijver is in de winter maanden dicht, maar er liggen plannen om dat te veranderen. Omdat steeds meer Londenaren het hele jaar door zwemmen, wil de City of London de kleedruimtes bij de gemengde vijver renoveren en er sauna’s bij bouwen.

Meerderheid wil trans-inclusief zijn

Voor Crissie Constantinou, met een dikke bruine muts en een glimlach omdat ze weet dat ze straks een kick krijgt van het koude water, is het „goedkope therapie” om op de Heath te zwemmen. „Zodra ik hier het pad op loop, voel ik me al beter. En de vrouwen hier begrijpen elkaar. Soms niet eens met woorden, een knikje of een lach is genoeg.” Ze vindt het belangrijk dat de vrouwenvijver exclusief voor vrouwen blijft. „Heerlijk om even niet naar het gezwets van mannen te hoeven luisteren, hun gepraat over vastgoed of waar ze het dan ook maar over hebben.”

Maar exclusief voor vrouwen, dat betekent voor haar inclusief trans vrouwen. „Ik wil niemand buitensluiten en gun iedereen die zich hier thuis voelt hun fijne pauzemoment.” Ze windt zich erover op dat dat in de toekomst misschien verandert. „Hoe wil je zoiets handhaven? Moet je laten controleren of je een vagina hebt? En dan één keer, of elke keer, of krijgen we een vaginapas? En wat als je je haar kort wil knippen, of het haar op je benen laat staan? Moet ik elke keer ondervraagd worden als ik naar mijn *safe space* wil?” Het zou onwerkbaar en oneerlijk zijn, zegt Constantinou, zowel voor de bezoekers als voor het personeel dat zulk beleid zou moeten uitvoeren.

De City of London hield eind vorig jaar een consultatie, waarbij deelnemers konden kiezen uit zes opties. Bijvoorbeeld om alle zwemlocaties voor iedereen toegankelijk te maken, om het beleid te houden zoals het is, dus trans-inclusief, of een hybride model waarbij de vijvers soms *single sex* zijn en soms trans-inclusief.

Afgelopen week bleek dat 86 procent van de meer dan 38.000 respondenten wil dat trans vrouwen en mannen de vijver van hun keuze kunnen blijven gebruiken. Deze lopende consultatie was één van de redenen voor de rechter om het verzoek van Sex Matters voor de rechtszaak af te wijzen. De City of London beraadt zich op hun toekomstige beleid.

Ook de zwemvereniging van de Ladies' Pond vroeg al eens aan haar leden wat zij het beste vonden, dat was in maart 2024. En ook daar was een grote meerderheid voor inclusiviteit. Constantinou: „Wij hebben duidelijk gemaakt dat we graag een trans-inclusieve ruimte willen blijven, precies zoals nu. Dus, hoe zeg ik dit vriendelijk, nu ophouden met zeuren allemaal.” Maya Forstater van Sex Matters ziet de uitkomsten van zowel die ledenvergadering als die van de consultatie van de City of London als illegaal. „Wettelijk gezien zijn er maar twee mogelijkheden. Of

Ik gun iedereen die zich hier thuis voelt hun moment

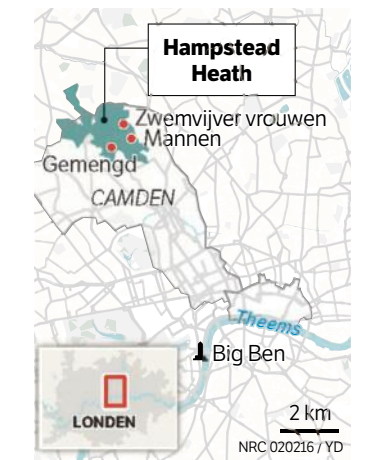
Crissie Constantinou
bezoeker zwemvijver

alle vijvers zijn gemengd en open voor iedereen, of ze zijn *single sex* en dus alleen toegankelijk voor biologische mannen of vrouwen.” Forstater verzamelde getuigenissen van vrouwen die zich ongemakkelijk en onveilig voelden bij de aanwezigheid van „mensen in een mannelijk lichaam”. Ook enkele vrouwen, die niet met hun naam in de krant willen, geven voor de ingang van de Ladies' Pond toe dat ze zoiets „onprettig” zouden vinden. In de zomer zonnen vrouwen graag naakt of zonder bovenstukje op de grasvelden tussen de bomen.

Natuurlijk is het niet oké als vrouwen zich onveilig voelen, zegt ook Steph Richards. Zij is trans vrouw en oprichter van Translucent, een Britse belangenorganisatie voor trans personen. Als voorbeeld noemt ze een recente zaak van een groep verpleegkundigen in Darlington, in het noorden van Engeland. De verpleegkundigen maakten bezwaar dat ze zich moesten omkleeden in de aanwezigheid van een biologische man die zich identificeert als vrouw. Richards: „Ik heb alle begrip voor hen, want het ging hier om iemand die nog niet ver in transitie was, die in een boxershirt in een vrouwenkleedkamer rondliep. Dat kan niet. Maar als ze een operatie had ondergaan, was het wel gepast geweest.”

Trans vrouwen en mannen hebben ook het recht om niet gediscrimineerd te worden, zegt Richards, en door het vonnis van de hoogste rechter vorig jaar voelen ze zich buitengesloten en gekwetst. „Ik weet van trans vrouwen die heb-

De zwemplek

ben geprobeerd zelfmoord te plegen na de uitspraak. Ze zijn in transitie geweest, hebben hun geslacht officieel laten aanpassen en hebben nu het gevoel dat ze hun leven niet als vrouw kunnen leiden.” De afgelopen jaren nam de scepsis in het VK over trans personen toe. Een meerderheid van de Britten vindt nu bijvoorbeeld dat het niet mogelijk moet zijn voor trans personen om wettelijk gezien van geslacht te veranderen.

Lastig onderwerp voor Labour

Het debat over transrechten is geïmporteerd uit de Verenigde Staten, vertelt Richards. In 2019 kwam het onderwerp nog amper voor in verkiezingsprogramma's van politieke partijen. „De Conservatieve Partij stond aan onze kant en was bijvoorbeeld voor zelfidentificatie. Tot in 2019 Mike Pence, vicepresident van de VS in de eerste periode van president Trump, naar Londen kwam en Boris Johnson bezocht.” Bij de verkiezingen vijf jaar later waren de Conservatieven ineens genderkritisch en stond in hun programma dat „het biologische geslacht de realiteit is”.

Voor Labour, sinds juli 2024 aan de macht, is het genderdebat altijd lastig geweest. De vakbonden en de linkerflank van de partij zijn pro-lhbt en willen graag de nadruk op inclusiviteit leggen, maar de publieke opinie beweegt de andere kant op. Partijleider Keir Starmer had het vaak moeilijk als hij van journalisten de vraag kreeg of een vrouw een penis kan hebben. Uiteindelijk antwoordde hij dat in 99,9 procent van de gevallen dat niet zo was. Maar door de uitspraak van het Hooggerechtshof vorig jaar veranderde hij van standpunt: „Een vrouw is een biologische vrouw en het is goed dat hier nu juridisch duidelijkheid over bestaat.”

Intussen heeft een landelijke commissie die over gelijkheid en mensenrechten gaat een advies geschreven over de praktische interpretatie van de uitspraak van het hof. Bijvoorbeeld over hoe bedrijven en publieke instellingen hun toiletten en kleedruimtes het beste kunnen inrichten.

Die richtlijn was vorig jaar september klaar, maar ligt sindsdien op het bureau van de Labour-minister die over gelijkheid gaat en is nog steeds niet publiek gemaakt. Forstater van Sex Matters zegt dat de ministeries jarenlang zelfidentificatie als leidend zagen en dat dit dus een moeilijke overgang is voor hen: „Iemand die verklaarde in transitie te zijn, mocht de kleedkamer of toiletten naar zijn of haar keuze gebruiken. Ze moesten hun eigen beleid omgooien.”

De beheerder van de zwemvijvers City of London schrijft in een verklaring bij de resultaten van hun consultatie dat het belangrijk is dat hun nieuwe toelatingsbeleid „eerlijk, legaal en respectvol” wordt. Helas heeft het publieke debat de neiging vooral dat laatste niet te zijn, zegt Constantinou. „De enige keer dat ik me hier bedreigd heb gevoeld, was toen ik langs gillende genderkritische activisten moest lopen die met nep-politiciënt de boel kwamen afzetten. En ze zijn ook altijd zo grof. Waarom te pas en te onpas het woord ‘penis’ gebruiken? Ze kiezen een kwetsbare groep als vijand en daar kan ik niet tegen.”

Crissie Constantinou

De Kenwood Ladies' Pond blijft voorlopig open voor trans vrouwen.

Barbara Massey

YUMeko

Kom tot rust met het fijnste katoensatijn

- 100% biologisch, Fairtrade en GOTS gecertificeerd katoen
- (H)eerlijk zacht met een subtiele glans
- Combineer met bijpassende hoeslakens en kussenslopen

Stel je een dekbedovertrek voor dat niet alleen zacht is voor jou, maar ook voor de wereld. Deze overtrekset is geweven van het fijnste katoensatijn: 100% biologisch, Fairtrade en vrij van schadelijke chemicaliën. De zachte glans en het soepele gevoel zorgen voor een premium slaapervaring. De overtrekset is voorzien van een lange instopstrook en wordt geleverd met een of twee kussenslopen. Combineer met de bijpassende hoeslakens en extra kussenslopen, nu tijdelijk ook met 15% korting, en maak van je slaapkamer een plek waar je echt tot rust komt.

In de kleuren:

Adviesprijs
vanaf 109,95
93,50

Bestel nu ➤ nrcwebwinkel.nl/yumeko

EPSTEIN-AFFAIRE

Nieuwe documenten tonen aan hoe breed Epsteins netwerk was

Samenzweringstheorieën rond Jeffrey Epstein draaien om het idee dat hij compromitterend materiaal verzamelde.

Merijn de Waal

AMSTERDAM

Gevraagd waarom hij zich toch verzette tegen vrijgave van alle dossiers over Jeffrey Epstein, zou Donald Trump in september uitgeroepen hebben: „Dat zou mijn vrienden raken!” De anekdote is van Marjorie Taylor Greene, tot begin dit jaar een bekende Republikeinse stokebrand in het Huis van Afgevaardigden. Dit najaar zette de radicale trumpista zich in voor een wetsvoorstel dat justitie zou dwingen Epsteins strafdossier vrij te geven, wat leidde tot een breuk met de president.

De wet kwam er uiteindelijk toch, nadat Trump zijn verzet ertegen moest staken. En vrijdag gaf zijn ministerie van Justitie daarom drie miljoen documenten, 180.000 foto's en 2.000 video's vrij die opsporingsautoriteiten jarenlang over Epstein verzamelden. Deze nieuwe tranche, na een eerdere documentendump vlak voor Kerst, illustreert opnieuw hoe wijdverbreid het netwerk van de zedendelinquent bij leven was. En hoe daar - inderdaad - ook de nodige Trump-kennissen én de president zelf toe behoorden.

Onherkenbaar

Amerikaanse en internationale media vonden de nodige pikanterieën in de berg e-mails, privékiekjes en FBI-rapporten. Terwijl justitie alle vrouwen op de foto's „uit een overdaad aan voorzorg” onherkenbaar maakte, stijgt er voor veel mannen een compromitterend beeld uit op.

Zo bracht miljardair-zakenman Howard Lutnick, nu Trumps minister van Handel, ook na Epsteins eerste veroordeling wegens kinderprostitutie in 2008, nog een bezoek aan diens Caribische privé-eiland. Vorig jaar beweerde Lutnick dat hij in 2005 al met de jetsetfiguur gebroken had, maar uit de documenten blijkt dat hij in 2012 met zijn gezin Little St. James bezocht, waar een deel van het misbruik van minderjarigen plaatsvond.

Ook techmiljardair Elon Musk had een warmere band met Epstein dan hij zelf deed voorkomen. Op het hoogtepunt van zijn ruzie met Trump, afgelopen zomer, plaatste hij nog een (later verwijderd) bericht op X waarin hij stelde dat „Trump in de Epstein-files voorkomt”. Musk blijkt zelf óók intensief gemailld te hebben met Epstein, waarbij hij vroeg „welke dag/nacht het wilde feest” te verwachten viel.

Russische connectie

Ook in Europa leidde de connectie met Epstein tot nieuwe ophef. In het VK raakten de Britse ex-prins Andrew Mountbatten-Windsor en Labour-kopstuk Peter Mandelson verder in diskrediet. En in Slowakije moest een vertrouweling van de pro-Russische-premier Fico af-

treden. Nationaal veiligheidsadviseur Miroslav Laják wisselde seksistische sms'jes uit met Epstein over 'meiden' die Epstein zou 'regelen'. In de marge hiervan ging het over ontmoetingen met de Russische buitenlandminister Lavrov en de toenmalige Russische VN-ambassadeur in New York.

Samenzweringstheorieën

Veel van de samenzweringstheorieën die er rond Epsteins leven en dood (officiële lezing: zelfmoord in zijn cel) circuleren, draaien om de aanname dat hij over zijn hooggeplaatste kennissen compromitterend materiaal verzamelde voor inlichtingendiensten - van de Israëlische Mossad en de Amerikaanse CIA tot de Russische FSB.

Ook de vader van Ghislaine Maxwell - Epsteins Britse levensgezel, die is veroordeeld voor het ronssen van honderden minderjarige 'masseuses', wijlen mediamagnaat Robert Maxwell, zou voor de Russische diensten hebben gewerkt.

Vorig jaar werd al bekend dat Epstein in 2015 contact had met een Russische escort, die mogelijk door

Bill Gates hield aan die ontmoeting een soa over, waarna hij Epstein vroeg antibiotica te regelen om die heimelijk aan zijn toenmalige vrouw Melinda te geven.

Een document uit het dossier over Jeffrey Epstein dat vrijdag is vrijgegeven door het Amerikaanse ministerie van Justitie, met personen rond de overleden zedendelinquent. FOTO: JON ELISWICK / AP

de FSB op hem en andere Amerikaanse miljardairs werd afgestuurd voor het verzamelen van 'kompromat'. In de nieuwe documentendump mailt hij met „een vriend van Poetin” over een bezoek aan de Russische leider.

Ook komen opnieuw Russische vrouwen voorbij. Zo stuitte de Britse zakenkrant *Financial Times* op een kennelijke poging van Epstein om oud-Microsoft-topman en filantroop Bill Gates te chanteren met de „Russische meiden” die hij voor hem regelde. Gates hield aan die ontmoeting een soa over, waarna hij Epstein vroeg antibiotica te regelen om die heimelijk aan zijn toenmalige vrouw Melinda te geven. (Epstein schrijft dit althans in een mail aan Gates, die hij in conceptvorm aan zichzelf doorstuurde.)

Clintons moeten getuigen

De vrijgave van deze stukken, waarin opnieuw veel is weggelakt, leidde in politiek Washington meteen tot oproepen tot grotere transparantie. De affaire lijkt daarmee nog niet over voor Trump en zijn Republikeinen.

Ook niet voor de Democraten, overigens. Oud-president Bill Clinton, die jarenlang vriendschappelijk contact onderhield met Epstein, is met zijn vrouw Hillary door het Congres gedagvaard hierover te getuigen. Het stel weigert en wil alleen schriftelijk vragen beantwoorden. Dit kan hen een veroordeling wegens minachting van de volksvertegenwoordiging opleveren. Het Huis stemt hier mogelijk deze week al over.

BijzondereZaken.nl

Zoek & vind alle zaken die bijzonder zijn!

Relatiebemiddeling

We kennen iedereen persoonlijk

Zoekt u een partner? Ik kom graag bij u thuis voor een vrijblijvend persoonlijk gesprek. Bel dan nu: 088-0221900 (alle regio's). Sinds 1984 de hoogste slagingskans bij Mens & Relatie. www.mens-en-relatie.nl

LATE LIEFDE VOOR 60-70 en 80 jarigen

ALERTE RELATIEBEMIDDELING
0613863420 - www.hellasmaets.nl

DPSPartnerSearch.nl distinguished & discreet

VAN SLOBBE
EXCLUSIEVE
PARTNER SEARCH
VANSLOBBEDATING.NL +31 (0)6 5397 54 26

Vind alle aanbieders op één rij!

BijzondereZaken.nl

Facebook Instagram BijzondereZaken.nl

ARCTISCHE GEVAREN

Risico op Arctische escalatie stijgt door zwalkende Trump

Door Trumps grillige Groenlandbeleid, smeltend zeeijs en een Rusland dat toenemend onder de ijskap duikt, neemt het risico op ongelukken, misrekeningen en tactische vergissingen in het Noordpoolgebied toe.

Zeeijs bij Ittoqqortoormiit aan de oostkust van Groenland in 2024. FOTO OLIVIER MORIN / AFP

Hans Steketeer

AMSTERDAM

Pituffik Space Base op Groenland is de noordelijkste Amerikaanse militaire basis, twaalfhonderd kilometer boven de Poolcirkel. Sinds de Koude Oorlog staren radarantennes er naar de noordelijke hemel. De kortste route voor Russische bommenwerpers en intercontinentale raketten loopt over de pool.

Er staat nu ook een grondstation voor het volgen van satellieten. En als Donald Trump het heeft over zijn *Golden Dome* for *America* denkt hij aan afweerraketten op Groenland, en aan gevaar van boven. Militaire experts denken dat de veiligheidsrisico's in een opwarmend Arctisch gebied in toenemende mate ook op en onder zeeniveau liggen.

Het maritieme NAVO-verdedigingsconcept richt zich nog steeds op het openhouden van de scheepvaartverbindingen tussen de VS en Europa: voorkomen dat Russische onderzeeboten via de Noorse Zee de Atlantische Oceaan bereiken. Het bewaken van de zogeheten *GIUK Gap*, de relatief smalle stukken zee tussen G(roenland), I(celand) en het Verenigd Koninkrijk (UK) geldt daarbij als cruciaal. Daar bevindt zich al decenia een netwerk van sensoren en hydrofoons op de zeebodem, terwijl NAVO-onderzeeboten, marineschepen en vliegtuigen er patrouilleren.

Achtergrondlawaai

De NAVO heeft een schromelijk tekort aan schepen, terwijl de nieuwste generaties Russische onderzeeboten moeilijker zijn te detecteren. Een aantal landen, waaronder het Verenigd Koninkrijk en Noorwegen, probeert het gat met technologie te dichten.

De Britten zijn project *Atlantic Bas-*

tion begonnen: een netwerk van sensoren die met AI het geluid van een vijandelijke onderzeeboot kunnen herkennen temidden van alle achtergrondlawaai dat de oceaan produceert. Combinaties van oppervlakteschepen en autonome, onbemande onderwatervoertuigen met een grote actieradius, zouden zo'n onderzeeboot vervolgens kunnen aanvallen. De eerste experimenten met prototypes zijn begonnen, maar het ambitieuze project bestaat nog grotendeels op de tekentafel.

Het Royal United Services Institute (RUSI), een Britse militaire denktank, wees in december vorig jaar al op twee zwaktes van dat concept. Rusland zou - voorafgaand aan het uitbreken van vijandelikheden - zo massaal onderzeeboten door de GIUK Gap kunnen sturen dat er altijd wel een paar onopgemerkt doorheen glippen. En de Russen kunnen besluiten de 'Atlantische flessenhals' helemaal links te laten liggen.

„Rusland heeft aanzienlijke investeringen gedaan in operaties onder het ijs in het Arctische gebied”, schrijft Richard Gough, een Britse maritiem analist in zijn *Future Navy*-nieuwsbrief. „Recente oefeningen van de [Russische] Noordelijke Vloot hebben passages over grote afstanden onder de ijskap laten zien, waaronder de verplaatsing van strategische onderzeeboten [met ballistische raketten] van de Barentssee naar de Stille Oceaan. Rusland beschouwt het Arctische gebied nu als [volwaardig] operatiegebied.”

In de 'Arctische arena' kunnen de VS of andere NAVO-landen daar op dit moment nog weinig tegenover zetten. Terugtrekkend ijs verandert alles: met zeeroutes en ontdooide havens openen zich nieuwe invloedssferen, onbereikbare bodemschatten worden opeens toegankelijk. „Waar geografie nieuwe waarde brengt, volgt macht”, schreef

Ken Robinson, een Amerikaanse militair expert, deze maand bij *SpyTalk*, een Substack-nieuwsbrief. „Het Noordpoolgebied is niet langer een deksel, maar een oceaan.”

De jongste officiële Amerikaanse strategische blauwdruk voor het Noordpoolgebied (2024) benadrukt nog een terughoudend beleid van „*monitor-and-respond*” en „nauwe samenwerking met onze bondgenoten”.

Groenland heeft „reële strategische waarde” voor de VS, zegt Minna Ålander, een Finse expert op het gebied van trans-Atlantische veiligheid van het Amerikaanse Center for European Policy Analysis (CEPA). „Maar de grillige en irrationele houding ten opzichte van Groenland onder president Trump, inclusief militaire dreigementen, maakt het juist moeilijker om aan Ame-

”
Het Noordpoolgebied is niet langer een deksel, maar een oceaan”

Ken Robinson,
militair expert

rikaanse belangen tegemoet te komen.”

Onderdeel Amerikaans homeland

Wat de deal behelst die Trump met NAVO-secretaris-generaal Mark Rutte in Davos heeft gesloten over Groenland, is nog steeds niet duidelijk, hoewel Amerikaanse annexatie van de baan zou zijn.

Militair hebben de VS Groenland al veel steviger naar zich toe getrokken. Sinds juni vorig jaar valt Groenland binnen de Amerikaanse commandostructuur niet langer onder het 'verantwoordelijkheidsgebied' van U.S. European Command, maar onder U.S. Northern Command, dat zich richt op de verdediging van heel Noord-Amerika, inclusief omringend luchtruim en zee. „Ze zien Groenland dus niet meer enkel als een vooruitgeschoven NAVO-post, maar als onderdeel van het eigen *homeland*, en daarmee als een cruciaal onderdeel van hun eigen defensie”, zegt Karen van Loon, expert Arctische geopolitiek bij Instituut Clingendael, in een vraaggesprek met de Atlantische Commissie.

De samenwerking tussen de acht Noordpoollanden binnen de Arctische Raad - over wetenschappelijke en economische kwesties, en inheemse populaties - is sinds de Russische invasie van Oekraïne in 2024 bevroren. Een structuur voor overleg over veiligheidskwesties ontbreekt überhaupt. „Met meer menselijke aanwezigheid in de hele regio neemt het risico op ongelukken, misrekeningen en tactische vergissingen toe”, aldus een eerdere CEPA-studie met Ålander als co-auteur. „Zonder heldere lijnen voor communicatie en het voorkomen van conflicten met Moskou dragen zulke incidenten het risico van escalatie”. En met een verwijzing naar hybride oorlogsscenario's: „zowel onbedoeld als bedoeld”.

Veiligheidsrisico's in arctisch gebied

Groenland ligt strategisch

Weekdeals

GELDIG T/M 8 FEBRUARI 2026

Bekijk
alles

FLINQ

Elektronica voor thuis en onderweg

- › Draadloze luchtcompressor met LCD scherm
- › 2 oplaadbare lampen met bewegingssensor
- › Krachtige convectieverwarming voor ruimtes tot 25m²
- › Bekijk meer Flinq elektronica online

ADVIESPRIJS
~~149,95~~
39,95

ADVIESPRIJS VANAF
~~69,99~~
24,99

ADVIESPRIJS
~~199,99~~
59,95

BEKIJK ALLE ELEKTRONICA VAN FLINQ ONLINE

Tot
80%
korting

APPLE

MacBook Pro

70%
korting

ADVIESPRIJS
~~2.500,00~~
749,00

REFURBISHED MODEL MET RETINA SCHERM

- › Supersnelle 512GB SSD en 16GB werkgeheugen
- › Met Intel Core i7 (9e generatie) processor
- › Voorzien van de nieuwste macOS-versie

MGO

Damesjas

77%
korting

ADVIESPRIJS
~~239,95~~
54,95

LICHT GETAILLEERDE PUFFERJAS

- › Gevoerd met zacht en warm teddymateriaal
- › Sluit met een ritssluiting en drukknopen
- › Bekijk meer MGO producten online

ALECTO

Weerstation

33%
korting

ADVIESPRIJS
~~149,95~~
99,95

MET EEN DRAADLOZE BUITENSOR

- › Meet o.a. temperatuur, luchtvochtigheid en luchtdruk
- › Klok met alarm, wekker en snooze-functie
- › Bekijk meer producten van Alecto online

RIEMEN

Leren riemen

58%
korting

ADVIESPRIJS
~~59,95~~
24,95

MET EEN ZILVERKLEURIGE GESP

- › Gemaakt van 100% leer met een matte afwerking
- › Verkrijgbaar in 3 kleuren en maten
- › Bekijk meer leren riemen online

BALETTE

Donzen dekbed

Tot
50%
korting

ADVIESPRIJS VANAF
~~309,00~~
199,95

GEVULD MET EENDEN- OF GANZENDONS

- › Vierseizoenenmodel met een percal katoenen tijd
- › Perfecte warmteregulatie en vochtabsorberend
- › Bekijk meer Balette dons online

LEE

Herenjeans

50%
korting

ADVIESPRIJS
~~99,95~~
49,95

STRAIGHT FIT MODEL

- › Veelzijdig jeans in een middelblauwe kleur
- › Gemaakt van katoen, polyester en elastaan
- › Bekijk meer herenkleding van Lee online

Bestel nu > nrcwebwinkel.nl/weekdeals

VOOR JOU ALS ABONNEE

DOWNLOAD TOT EN MET 28 FEBRUARI DIT **E-BOOK**

In samenwerking met WPG Uitgevers we abonnees de mogelijkheid om elke maand een e-book te downloaden, als aanvulling op het NRC-abonnement. Heb jij het e-book van deze maand al gedownload?

Hoe werkt het?

- Elke maand staat er een nieuw, kwalitatief hoogwaardig e-book voor je klaar op nrc.nl/ebook. Je kunt het downloaden tot en met het einde van de maand.
- Het e-book is een hele maand te downloaden.
- In de nieuwe maand verschijnt er een nieuw e-book. Op dat moment kan je het oude e-book niet meer downloaden.
- Heb je het e-book eenmaal gedownload? Dan kan je het lezen op een moment dat het jou uitkomt. Op je e-reader, laptop, telefoon of tablet.

Lees alle informatie op nrc.nl/ebook of scan de QR-code

nrc

Jasper van Dijk:
"Ik zie een terechte vrees dat er te weinig investeringen worden gedaan."
FOTO ZARA NOR

NATIONALE INVESTERINGSBANK

'De investeringsbank wordt te veel als wondermiddel beschouwd'

Laat overheid eerst goed bedenken wat het doel van een investeringsbank moet zijn, zegt Instituut voor Publieke Economie.

Daan van Lent

Binnen een jaar is er een positief antwoord op een dwingende oproep van zestig prominenten uit het bedrijfsleven en economische wetenschap: die nationale investeringsbank moet er komen, vinden nu ook de coalitiepartijen achter het nieuwe kabinet.

Binnen twee jaar moet deze zijn opgericht om financiering te verstrekken aan bedrijven en projecten die het geld niet uit de markt kunnen halen, aldus het coalitieakkoord van D66, VVD en CDA. De investeringsbank moet op afstand komen te staan van de overheid.

Die prominenten onder aanvoering van onder anderen voormalig topambtenaar en bankier Jeroen Kremers en voormalig ASML-topman Peter Wennink drongen dit voorjaar aan op zo'n investeringsbank die investeringen in bijvoorbeeld de energietransitie en in innovatieve ontwikkelingen zou moeten bevorderen. Het demissionaire kabinet spoorde deze zomer de al bestaande investeringsinstellingen Invest NL en Invest International aan om te integreren en te onderzoeken hoe zij het fundamenteel kunnen vormen van zo'n investeringsbank. In december speelde de investeringsbank een belangrijke rol in het advies van dezelfde Wennink over hoe Neder-

land weer concurrerend en productiever kan worden.

Gaat iedereen niet te hard, vragen onderzoekers van denktank Instituut voor Publieke Economie zich af in een onderzoek dat ze deze maandag publiceren. „De investeringsbank lijkt als een wondermiddel te worden beschouwd. Maar biedt deze echt toegevoegde waarde op de instrumenten die al bestaan?“, zegt Jasper H. van Dijk, onderzoeksleider bij de denktank.

Een investeringsbank moet niet doen wat private instellingen al kunnen

Wennink en de prominenten stelden voor dat de overheid 10 miljard euro aan kapitaal zou storten in de nieuwe investeringsbank. Vooralsnog kiest het kabinet voor 3 tot 5 miljard euro. Het gaat om veel geld, stelt Van Dijk. „Laat de overheid de tijd nemen om eerst goed te bedenken wat het doel is van een nieuwe investeringsbank.“

In het onderzoek probeert het Instituut voor Publieke Economie te analyseren wat precies het overheids- en marktfalen is dat de investeringsbank zou moeten bestrijden. De onderzoekers beschrijven hoe de investeringsbank voor uit-

eenlopende problemen als oplossing wordt neergezet. Voor financiering van jonge innovatieve bedrijven, van grote transities zoals de energie- en de AI-transitie en van achterblijvende publieke investeringen in infrastructuur.

Een financieringsprobleem voor jonge bedrijven lijkt Van Dijk niet het grootste probleem. Daarmee valt hij terug op een eerder onderzoek van de denktank. „De problemen lijken eerder ergens anders te liggen. Jonge bedrijven kunnen bijvoorbeeld niet voldoende talenten vinden in Nederland. Veel regels zijn ongunstig voor hen. En de Nederlandse markt is te klein.“

Volgens Van Dijk vloeit er wel degelijk veel buitenlands geld naar jonge Nederlandse bedrijven. „Zelfs als wel blijkt dat start-ups lastig aan financiering kunnen komen, is er al Invest NL of zijn er potjes bij de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland. [RVO]“

De investeringsbank zou ook meer gevestigde bedrijven in de grote transities moeten helpen?
„Er zijn grote onzekerheden over die energietransitie, over de omvang en de snelheid ervan. Waardoor de markt terughoudend kan zijn om erin te investeren. Dat zie je bijvoorbeeld bij waterstof.“

„De overheid kan een bepaalde afname voor een vastgestelde prijs garanderen voor waterstof in bij-

voorbeeld 2030. Dan weten marktpartijen wat ze aan inkomstestroom kunnen verwachten en daarop hun investeringen baseren. Daar hoeft de overheid dan zelf geen investeringen voor te doen via een investeringsbank.“

Er moet geen tijd verspild worden, stellen de voorstanders.

„Ik zie een terechte vrees dat er te weinig investeringen worden gedaan. Wennink doet 51 investeringsvoorstellen. Ook hij zegt dat investeringen door bedrijven van de grond kunnen komen als er aan allerlei randvoorwaarden is voldaan, zoals dat Nederland van het stikstofslot moet komen en de netcongestie wordt aangepakt. Om de overheid die investeringen direct op te laten pakken, dat gaat te snel.“

Is de overheid niet te grillig in zijn beleid?

„Ja, zoals met de normen voor hybride warmtepompen die plots veranderen. Of de dieselbestelbussen die niet meer de binnenstad in mochten. Met steeds veranderend beleid wordt het lastig om bedrijven te laten investeren. Dan kan het een argument zijn om vanuit de overheid op afstand mee te investeren, zodat er een *commitment* voor een langere periode is. Dan is de investeringsbank een instrument om overheidsfalen te voorkomen. Maar daarmee zet je

het wel op afstand van de politiek, en dus van democratische besluitvorming. Willen we dat wel?“

Wordt niet te veel gekeken naar de Franse staatsinvesteringsbank BPI France als grote voorbeeld?

„Dan kom je bij de vraag hoe Frans je in je denken bent. En of je gelooft dat de overheid goed kan selecteren welke jonge technologiebedrijven je geld moet verschaffen.“

„Voor de 10 miljard euro die wordt voorgesteld is gekeken naar hoeveel kapitaal BPI France en de Duitse tegenhanger KfW beschikbaar hebben. Dat is veel meer dan wat NL Invest en Invest International samen hebben. Vergeten wordt dat Nederland via allerlei andere regelingen, onder meer via de RVO, bijdraagt aan investeringen van bedrijven. Wat doen de Fransen dan echt meer dan wij in Nederland doen? Laten we dat eerst in kaart brengen.“

Jullie zijn ook kritisch over het uitgangspunt dat met 10 miljard euro overheidsgeld er 90 miljard uit de private markt te halen is.
„Als je zoveel geld uit de private markt haalt, moeten investeerders hoge rendementen kunnen behalen. Als dat gebeurt, wordt het dan niet gewoon een private bank? Een bank van de overheid moet niet gaan doen wat private instellingen al kunnen.“

REPORTAGE **PSV-FEYENOORD**

Drie goals van PSV in zeven minuten, Van Persie kijkt strak voor zich uit

Kwetsbaar Feyenoord verliest met 3-0 bij PSV. „Sta op voor de kampioen”, klinkt het. Bij Feyenoord nemen de zorgen toe.

Steven Verseput

EINDHOVEN

Op een voor Feyenoord confronterende middag mag het allemaal in een opgewekt Philips Stadion. Het getik in de kleine ruimtes, met korte en ragfijne combinaties. De dynamische loopacties van opkomende PSV'ers, dan door het midden, dan over de flanken. Het wrange voor Feyenoord is dat het vaak niet eens tot persoonlijke duels komt, zo veel sneller, technischer en beter georganiseerd is de thuisploeg.

De afgelopen vier jaar waren de onderlinge confrontaties tussen PSV en Feyenoord vaak het beste wat het Nederlands topvoetbal te bieden had. Gewaagd aan elkaar, met goede, spannende en intense wedstrijden. Zoals afgelopen oktober nog in de Kuip, PSV won toen nipt.

Maar wat is het deze middag precies, na zeventien minuten en een 3-0 voorsprong voor PSV? De spanning zo ver te zoeken, Feyenoord zo machteloos en PSV dat nalaat de score verder op te voeren. Supporters van de thuisploeg klappen soms theatraal, bij weer een mislukte pass van een Feyenoord-speler. PSV-coach Peter Bosz, die na het duel bekend maakte dat hij zijn aflopende contract tot medio 2028 gaat verlengen, kan het zich zelfs veroorloven om belangrijke spelers als Ismael Saibari en Ivan Perisic al na een uur te wisselen.

PSV hoeft niet eens top te spelen om met 3-0 te winnen en zo de riant voorsprong als koploper verder uit te bouwen. Zeventien punten op Feyenoord, dat op wonderlijke wijze nog altijd nummer twee is in de Eredivisie. „Sta op voor de kampioen”, wordt een kwartier voor het einde massaal gezongen - al is de euforie nog bescheiden. Als PSV tempo maakt, kan het eind maart al landskampioen worden.

Gammel en naïef

De spandoeken in het uitvak, bedoeld ter aanmoediging van Feyenoord, zijn tegen het einde van de eerste helft verdwenen. Vorig jaar mei na de laatste competitiewedstrijd sprak coach Robin van Persie nog het vertrouwen uit dat zijn ploeg dit seizoen de landstitel zouden winnen. Nu is het begin februari en is dat doel definitief uit zicht. En dat niet alleen, de club is eveneens uitgeschakeld in de KNVB-beker en de Europa League.

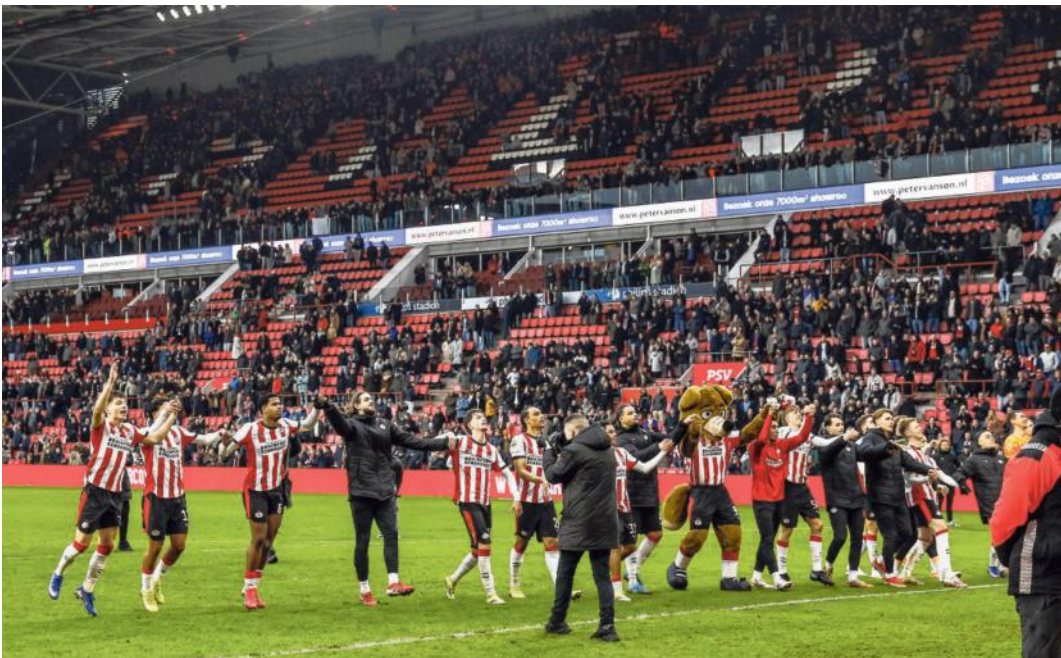
Feyenoord oogt bijzonder gammel en naïef, zowel tactisch als in de individuele keuzes van spelers. De twee weken geleden gehaalde verdediger Jeremiah St. Juste speelde acht maanden geleden zijn laatste wedstrijd, voor zijn toenmalige club Sporting Clube de Portugal. Vorig weekend tegen Heracles Almelo, na zijn transfervrije overstap uit Lissabon,

Armando Obispo kopt raak, Feyenoord-doelman Timon Wellenreuther is te laat: 1-0 voor PSV.

Feyenoord-coach **Robin van Persie** in actie.

De **PSV-spelers** bedanken het publiek na de 3-0 zege op Feyenoord. FOTO'S MAURICE VAN STEEN/ANP

bon, zat hij nog niet bij de selectie van Feyenoord omdat hij nog niet „wedstrijdfit” was, zei Van Persie.

Daarom is de verrassing groot als St. Juste zondag in de basis begint als meest rechtse centrale verdediger. Een positie waar grote problemen zijn door de vele blessures. Van Persie zegt zondag voor de wedstrijd bij sportzender ESPN dat St. Juste een week mee heeft getraind en de speler er „zelf goed en positief” in zit.

Het wordt een mislukking. St. Juste, die ooit bekend stond als een snelle en multifunctionele verdediger, wordt in de openingsfase volledig overlopen. Hij maakt niet de indruk al klaar te zijn voor een topduel; hij geeft veel ruimte weg en mist zichtbaar explosiviteit. In de rust zal St. Juste worden vervangen voor de talentvolle Thijs Kraaijeveld (18).

Het is niet voor het eerst dat Van Persie een inschattingsfout maakt met de fitheid van een speler. Vorige maand liet hij na om Givairo Read tijdig te wisselen tegen sc Heerenveen nadat die terugkwam van een hamstringblessure - Read viel in de slotfase opnieuw uit met dezelfde kwetsuur en is naar verwachting pas in maart terug.

Zondag gaat het eerst fout bij centrale verdediger Anel Ahmedhodzic, die na tien minuten veel te wild inkomt op PSV-back Sergino Dest. Joey Veerman neemt een feilloze vrije trap, verdediger Armando Obispo loopt in en kopt vallend hard binnen: 1-0. De defensieve organisatie bij de standardsituatie oogt op z'n minst slordig, zo simpel kan PSV profiteren.

PSV speelt Feyenoord kapot

Een paar minuten later valt PSV de kwetsbare rechterflank van Feyenoord aan, met een fraaie, snelle combinatie. Ook nu gaat het makkelijk, zoveel ruimte krijgt de thuisploeg. De opkomende back Mauro Júnior speelt in op de zwervende Ismael Saibari, de recent aangetrokken Feyenoord-back Mats Deijl wordt overlopen, evenals St. Juste. Júnior maakt de overlap, geeft voor, de bal komt via de mistastende doelman Timon Wellenreuther bij Guus Til, die van dichtbij binnentikt: 2-0.

PSV voert de druk verder op, speelt Feyenoord kapot met snel en verfijnd combinatiespel. Binnen een tijdsbestek van in totaal zeven minuten maakt PSV het derde doelpunt. En weer wordt de ruimte gevonden in de kwetsbare rechterzone van Feyenoord. Aanvaller Anis Hadj-Moussa verspeelt de bal, de mandekking bij Feyenoord is beroerd, de vrijgespelde Saibari kan de 3-0 binnenschieten.

Van Persie kijkt strak voor zich uit, stoicijns kauwgom kauwend, terwijl PSV feest viert. Een vernedering dreigt. Het '10', '10', '10' gonst door het stadion, een verwijzing naar de 10-0 zege van PSV in oktober 2010 op Feyenoord. Zo'n afgang blijft Van Persie bespaard, toch zijn de zorgen er niet minder om.

Mathieu van der Poel komt juichend over de eindstreep bij de WK veldrijden in het Zeeuwse Hulst. FOTO IRIS VAN DEN BROEK/ANP

REPORTAGE **VELDRIJDEN**

Gaat Van der Poel nog door in de cross, is nu de grote vraag, na zijn achtste titel

Zoals verwacht werd Mathieu van der Poel in Hulst voor de achtste maal wereldkampioen veldrijden, een record.

Koen Marée

HULST

Eén rondje. Zo lang blijven de naaste belagers van Mathieu van der Poel, landgenoot Tibor Del Grosso en de Belg Thibau Nys, in zijn buurt. Daarna begint de 31-jarige Nederlander aan zijn verwachte solo over het zestiende-eeuwse vestingwerk van het Zeeuwse Hulst, waar ruim 40.000 toeschouwers met zachte tongval de aanstaand wereldkampioen toeschreeuwen.

Tien seconden voorsprong worden een halve minuut, een halve minuut wordt 45 seconden. Met doffe klappen op de pedalen stampt Van der Poel een van de twee langere beklimmingen op, als enige renner zet hij de hele wedstrijd geen voet aan de grond op de klim langs het water. Na acht rondes komt hij met een typerend juichgebaar van voetballer Cristiano Ronaldo over de meet.

Het is de achtste titel voor Van der Poel, de vierde op rij. Vorig jaar in het Franse Liévin evenaarde hij al het record van Erik de Vlaeminck, die tussen 1966 en 1973 zeven keer wereldkampioen werd. Nu gaat hij de boeken in als eerste

man met acht wereldtitels bij het veldrijden. Bij de vrouwen behaalde Marianne Vos dat aantal al op het WK in 2022, in het Amerikaanse Fayetteville.

Opgefrist en getooid in zijn nieuwe regenboogtrui staat Van der Poel even later de pers te woord. De felicitaties van koning Willem-Alexander zijn al binnen. „Dit record was het enige dat ik aan het begin van het seizoen in het hoofd had”, zegt de recordkampioen. „De wereldtitel is de reden waarom ik nog steeds aan veldrijden doe”. Toch is de vraag ook in Hulst onvermijdelijk: hoe lang gaat Mathieu van der Poel nog door in de cross?

Beste crosser ooit

Al langer speculeert de wielereeld, inclusief hijzelf, over de toekomst van Van der Poel als veldrijder. Twee jaar geleden al, in het Tsjechische Tábor, twijfelde hij openlijk over het verleggen van zijn focus naar de weg. Sindsdien nam zijn dominantie in het veldrijden alleen maar toe: de afgelopen drie seizoenen won hij elke wedstrijd, op eentje na: in 2024 moest hij in Benidorm genoegen nemen met een vijfde plek.

Dit seizoen verliep feilloos. Alleen in Maasmechelen leek het vo-

rig weekend even spannend te worden, maar zelfs twee lekke banden konden Van der Poel niet van de zege houden. Tot een klassieke Nederlands-Belgische tweestrijd met Wout van Aert, die hem het vorige decennium nog regelmatig versloeg, kwam het dit seizoen niet. In de glibberige sneeuw-cross in Mol leek de Visma-renner begin januari aan te haken bij Van der Poel, tot hij viel en zijn enkel brak.

Je moet van tijd tot tijd andere opties bekijken

Mathieu van der Poel veldrijder

Aan plezier zal het niet liggen. „Ik vind veldrijden nog steeds fantastisch om te doen. Maar je moet van tijd tot tijd andere opties bekijken”, zei Van der Poel vorige week al in Hoogerheide. Het leidde tot verbazing bij onder meer rivaal Van Aert, die in de podcast *Live Slow Ride Fast* zei niet te kunnen geloven dat Van der Poel die suggestie liet vallen, en hem „zonder twijfel” de beste crosser ooit noemde.

In Hulst bevestigt Alpecin-Premier Tech-ploegbaas Philip Rood-

hooft gesprekken over een andere voorbereiding richting het wegseizoen. Over een maand begint het peloton aan de voorjaarsklassiekers, en ook daar wil Van der Poel presteren. Qua voorbereiding is dat nu nog passen en meten. De laatste seizoenen pendelt Van der Poel 's winters heen en weer tussen trainingsstages aan de zonnige Costa Blanca en de koude veldritten in België en Nederland, waar hij volle dagen maakt met een warming-up, de verkenning, de wedstrijd en plichtplegingen naar media en sponsoren. „De afwegingen zijn heel simpel: een jaar proberen zonder winter in het veld, ja of neen”, aldus Roodhooft.

„Het veldritseizoen is altijd mijn eerste piek van het seizoen. Fysiek, maar ook mentaal”, legt Van der Poel zijn eigen overwegingen uit. „Ik wil bij het veldrijden in topvorm zijn, rondrijden op 90 procent zou hier niet genoeg zijn. Dat is wat sommige mensen onderschatten, hoeveel arbeid daarin zit. Dat is waarom ik nadenk over andere benaderingen van het seizoen”. Aan de Costa Blanca hinkt hij nu tijdens trainingsritjes op twee gedachten, zegt hij: „De cross is een doel, maar in mijn achterhoofd heb ik ook de Ronde van Vlaanderen en Parijs-Roubaix. Ook

dat zijn wedstrijden waarin ik de komende jaren nog geschiedenis kan schrijven”.

Een meevaller voor de toeschouwers in Hulst was het gevecht dat achter Van der Poel ontstond tussen de pas 22-jarige WK-debutant Tibor Del Grosso en de 23-jarige Thibau Nys, een nieuwe Nederlands-Vlaamse tweestrijd na Van der Poel-Van Aert. Nadat het duo de koploper had moeten laten gaan, trokken ze lang samen op.

Beurtelings

Beurtelings namen Del Grosso en Nys het initiatief. Del Grosso had al snel door dat de Belg moeite had de lange klim op het bolwerk in één keer op te fietsen, maar moest op andere delen van het parcours weer een gaatje laten. Hij trok zo nu en dan een grimas, moest een aantal maal overeind komen, en leek een ronde voor het einde af te stevenen op een derde plek.

Toen begon het keihard te regenen. Al snel begon de Belg weg te slippen op de steeds meer uit modder bestaande ondergrond. Del Grosso passeerde hem, sloeg een gat en gaf hem niet meer weg. Na een speelse sprong vanaf de laatste brug kwam hij saluerend als tweede over de finish. „We hebben elkaar tot het uiterste gedreven.”

Renée Peereboom

AMSTERDAM

Wat heb je liever, werd Carlos Alcaraz gevraagd voor zijn eerste Australian Open-finale: deze finale winnen en de allerjongste man ooit worden die alle grandslamtoernooien heeft weten te winnen? Of hem verliezen en de andere drie grandslamtoernooien van het jaar winnen?

De 22-jarige Spanjaard had in het verleden zijn ambitie om dit specifieke record op zijn naam te schrijven al meermaals uitgesproken. Hij hoefde dan ook niet al te lang na te denken over zijn antwoord.

Maar in de finale stond Alcaraz tegenover een man die een ander record wilde verbreken. De inmiddels 38-jarige Novak Djokovic was één overwinning verwijderd van zijn 25ste grandslamtitel. Vooralsnog moet hij zijn record-aantal delen met de Australische Margaret Court, die haar 24 titels won in de jaren zestig en zeventig.

Djokovic begon ijzersterk aan de finale. Hij speelde razendsnel tennis, bouwde de punten tactisch slim op. Alcaraz was daarentegen niet helemaal zichzelf. Zijn gebruikelijke enthousiasme liet hij niet vaak zien. Hij was mat, maakte veel fouten. De set was dan ook eenzijdig en ging in iets meer dan een halfuur met 6-2 de kant op van de Serviër.

Kramp en overgeven

Het was voor de wedstrijd al de vraag hoe fit Alcaraz zou zijn. Djokovic had in de halve finale tegen Jannik Sinner weliswaar ook een vijfsetter achter de rug, maar de halvefinalepartij die de Spanjaard met moeite door had weten te komen, had meer dan een uur langer geduurd. Tegen nummer drie van de wereld Alexander Zverev leek Alcaraz na het winnen van de eerste twee sets hard op weg om zonder setverlies de finale te bereiken.

Maar halverwege de derde set kreeg hij het fysiek zwaar. Tijdens een pauze gaf hij over in zijn handdoek, en kreeg hij kramp in zijn bovenbeen. Zverev maakte er alsnog een lange, zware wedstrijd van, waarin hij zelfs serveerde voor de winst. Uiteindelijk kroop Alcaraz door het oog van de naald, maar hij werd wel bijna 5,5 uur beziggehouden. Zou hij op tijd zijn hersteld voor de finale of was het verliezen van de eerste set tegen Djokovic een teken van vermoeidheid?

Maar na het snelle setverlies van Alcaraz kanteelde de finale volledig. Djokovic verloor zijn intensiteit en zorgvuldigheid, maakte veel fouten, sloeg veel minder winners, zijn service was niet meer zo effectief. Bij Alcaraz gebeurde precies het omgekeerde, bijna alsof hij Djokovic' weggevoelde energie had overgenomen. Hij speelde weer de lange, creatieve rally's die het publiek van hem gewend is. Hij vierde de punten uitbundig en zweepte na uitzonderlijk mooie winners het publiek op met een vinger in de lucht of een hand achter zijn oor. Alcaraz was in de tweede en derde set duidelijk de betere speler.

De vierde set ging gelijkier op, en Alcaraz moest op 4-4 een

Carlos Alcaraz na zijn overwinning op Novak Djokovic in de finale van de Australian Open. FOTO HOLLIE ADAMS/REUTERS

TENNISFINALE MANNEN

Alcaraz verslaat Djokovic en is jongste man die alle grand slams wint

Ook verliezend finalist Novak Djokovic (38) toonde na afloop zijn respect voor de 22-jarige Carlos Alcaraz, die in vier sets de finale won. „Wat jij aan het doen bent, is het best te beschrijven als historisch en legendarisch.”

Novak Djokovic en Carlos Alcaraz na afloop van de finale. FOTO EDGAR SU/REUTERS

breakpunt wegpoetsen. Maar de jonge Spanjaard behield zijn concentratie en was uiteindelijk op 6-5 zelf degene die een breakkans creëerde, wat hem ook meteen op ‘championship point’ bracht. Eén kans was voldoende. Djokovic' laatste bal vloog uit, Alcaraz liet zich op de grond vallen. De winst was voor hem: 2-6, 6-2, 6-3 en 7-5.

In Melbourne was Alcaraz nooit verder gekomen dan twee keer een kwartfinale. Vorig jaar werd hij bij de laatste acht nog in vier sets uitgeschakeld door, jawel, Djokovic. En dat het deze keer beter zou verlopen, was van tevoren verre van vanzelfsprekend.

Breuk met coach

Alcaraz kende een tumultueus einde van het jaar 2025. In december maakte hij onverwachts bekend de samenwerking met zijn coach Juan Carlos Ferrero te stoppen. De twee werkten samen sinds Alcaraz' vijftiende, en hadden al veel successen behaald. De band tussen coach en pupil leek bijzonder goed, de breuk kwam voor buitenstaanders uit het niets. Er werd in eerste instantie door geen van beide partijen een verklaring gegeven, al liet Ferrero later weten dat het met onenigheid te maken had over het contract tussen hem en het management van de topspeler.

Wat de precieze redenen ook waren, de timing was opvallend. De 22-jarige Spanjaard was het seizoen geëindigd als nummer één van de wereld en als winnaar van twee grandslams (Roland Garros en de US Open). Een breuk zo kort voor het enige grandslamtoernooi dat nog tussen Alcaraz en een 'Career Grand Slam' in stond, leek vrij ongelukkig; wennen aan een grote verandering in de samenstelling van je begeleidingsteam kan tijd kosten.

Alcaraz wordt nu alleen nog gecoacht door Samuel López, die hij in 2024 aan zijn team heeft toegevoegd. Voor nu lijkt dat genoeg: onder zijn toezicht oog won Alcaraz voor de allereerste keer het toernooi in Melbourne en schreef hij geschiedenis.

Groot respect

Alcaraz sprak in zijn overwinningsspeech met veel respect over Djokovic. „Het is een eer om de kleedkamer en de baan met je te mogen delen. Dank je voor alles wat je doet, je bent een inspiratie voor me.”

De lof was andersom net zo groot. „Wat jij aan het doen bent, de beste manier om dat te beschrijven is historisch en legendarisch.” Vervolgens verwees hij grappend naar zijn eigen leeftijd - Djokovic is met zijn achtentertig jaar de oudste speler die ooit de finale van de Australian Open heeft gehaald. „Je bent zo jong, je hebt nog heel veel tijd, net als ikzelf. Dus ik weet zeker dat we elkaar nog vaak tegen zullen komen in de komende tien jaar.”

Of Djokovic nog terug zal keren naar Australië volgend jaar, liet hij in het midden. „Wie weet wat er morgen gebeurt”, zei hij tegen het publiek, „laat staan over zes tot twaalf maanden. Maar het was een geweldige rit, ik hou van jul- lie.”

Elena Rybakina tijdens de finale van de Australian Open tegen Aryna Sabalenka. FOTO JOEL CARRETT/ANP/EPA

TENNISFINALE VROUWEN

Koelbloedige winnaar Rybakina droomde nooit van grandslamtitel

Onderkoeld vierde tennisser Elena Rybakina haar eindoverwinning na een strijd van drie sets tegen Aryna Sabalenka.

Renée Peereboom

AMSTERDAM

Koelbloedig, zo wordt Elena Rybakina vaak omschreven, en koelbloedig is ze, als ze zichzelf met een zoveelste ace bekroont tot kampioene van de Australian Open. In drie sets wint ze de finale van de nummer 1 van de wereld, Aryna Sabalenka. De 26-jarige Kazachstaanse viert vervolgens ook haar overwinning onderkoeld: een gebalde vuist, een kleine glimlach.

De service van Rybakina ging beter lopen en daarmee kwam haar vertrouwen terug. Geholpen door een aantal fouten van Sabalenka won ze de break terug, en haalde ze vijf games op rij binnen. Dat bleek voldoende: met twee ijzersterke services op rij maakte Rybakina de wedstrijd in stijl af.

Wit-Russische kreeg niet meer de kans om de achterstand in te lopen. Rybakina staat bekend als mis-schieten wel de beste serveerder in het huidige vrouwentennis - al voor de wedstrijd had ze meer acres geslagen dan welke deelnemster aan de Australian Open ooit.

In de tweede set leek Sabalenka steeds meer controle over de wedstrijd te krijgen. Ze haalde die binnendoor acht punten op rij te winnen, waarna ze Rybakina's service in de derde set meteen nog eens brak. Even leek het alsof de wedstrijd net zo zou eindigen als in 2023, toen de twee in Melbourne ook al streden om het kampioenschap: toen won Sabalenka met 4-6, 6-3, 6-4.

De service van Rybakina ging beter lopen en daarmee kwam haar vertrouwen terug. Geholpen door een aantal fouten van Sabalenka won ze de break terug, en haalde ze vijf games op rij binnen. Dat bleek voldoende: met twee ijzersterke services op rij maakte Rybakina de wedstrijd in stijl af.

Steun van Kazachstan

Dromen van een grandslamtitel deed Rybakina als kind niet. Ze werd geboren in Moskou en begon weliswaar al op vrij jonge leeftijd met de sport, maar het was lange

tijd niet meer dan een hobby. School was het belangrijkste, vonden haar ouders. Een professionele carrière ambiëren behoorde eigenlijk niet tot de mogelijkheden. „Het was gewoon een manier om tijd door te brengen met vrienden na school”, vertelde Rybakina tijdens de Australian Open.

Pas rond haar 17de ontstond toch het idee om het in het prof-tennis te proberen. Ze kon echter niet rekenen op financiële steun van de

Een gebalde vuist, een kleine glimlach: Elena Rybakina viert haar winst op de Australian Open koelbloedig

Russische tennisfederatie, en haar ouders hadden niet genoeg geld om haar te geven wat ze nodig had. In 2018, toen ze achttien was, kwam er hulp uit een andere hoek: de Kazachstaanse tennisfederatie zag wél iets in haar. Ze accepteerde het aanbod om voor Kazachstan te gaan spelen, in ruil voor financiële steun, en nam daarbij de Kazachstaanse nationaliteit aan.

Ze huurde een privécoach in, Stefano Vukov, een oud-tennisser,

en richtte zich volledig op tennis. In 2019 maakte ze een enorme sprong op de wereldranglijst van bijna 150 plaatsen, en in de jaren erna bleef haar ranking stijgen. Haar eerste en tot deze Australian Open enige grandslamtitel kwam in 2022, toen ze op Wimbledon in de finale de Tunesische Ons Jabeur versloeg, op dat moment de nummer drie van de wereld.

Ook na die overwinning viel vooral haar ingetogen reactie op. „Ik wist niet wat ik moest doen, het was verbijsterend”, vertelde Rybakina een jaar later in een persconferentie op Wimbledon. Maar ze beschreef zichzelf ook als „een kalm mens”. „Het is gewoon mijn persoonlijkheid.”

Schorsing coach

Hoe anders is de persoonlijkheid van haar coach, Vukov, die een bron van controverse is. Vlak voor de US Open van 2024 werd bekend dat Rybakina en Vukov hun samenwerking hadden stopgezet. In januari van het jaar erop kondigde de WTA, de bond voor het professionele vrouwentennis, aan dat Vukov voor onbepaalde tijd geschorst was. Uit onderzoek zou zijn gebleken dat de coach de gedragsregels van de WTA zou hebben geschonden. De WTA heeft nooit openbaar

gemaakt wat er precies was voorgevallen, maar volgens een reconstructie van *The New York Times* zou het gaan om fysiek en verbaal geweld en het misbruiken van zijn machtspositie.

Rybakina heeft zelf altijd ontkend dat er problemen waren. Ze liet weten dat ze Vukov juist graag weer had willen toevoegen aan haar team. Vukov ging in beroep tegen de schorsing en kreeg in de zomer van vorig jaar gelijk. De schorsing werd opgeheven en de Kazachstaanse ging weer met haar oude coach aan de slag. En hoewel veel mensen in de tenniswereld nog altijd vraagtens zetten bij de samenwerking houdt Rybakina vol dat er niets aan de hand is.

Na flink wat gekwakkel in 2024 - Rybakina moest zich acht keer terugtrekken tijdens grote toernooien wegens blessure of ziekte - leek de stabiliteit in 2025 langzaam terug te komen, met als perfecte afsluiter de winst van de WTA Finals, het toernooi waaraan de acht beste spelers van het seizoen meedoen.

Die goede vorm heeft ze meege-nomen. In de schaduw van titel-favoriet Sabalenka, maar ook Iga Swiatek en Coco Gauff, kwam ze relatief onopgemerkt steeds verder in het toernooi, zonder daarbij een set te verliezen.

MUUTO
De Post vloerlamp

- › Dimbare vloerlamp met geïntegreerde LED-lichtbronnen
- › Modulair en innovatief verlichtingsontwerp
- › Ook verkrijgbaar als tafellamp

De Post vloerlamp van het Deense Muuto is een innovatief en modulair verlichtingsontwerp met een tijdloze uitstraling, strakke lijnen en geavanceerde functionaliteit. Dankzij de flexibele magnetische verbinding kunnen de twee afzonderlijke verlichtingseenheden eenvoudig naar jouw wensen worden gepositioneerd, gedraaid en gedimd. De magnetische kabeldruppels maken het mogelijk om de snoeren netjes langs de stang te bevestigen. De Post vloerlamp wordt geleverd met twee verlichtingseenheden.

Bestel nu nrcwebwinkel.nl/muuto

INTERVIEW **NANNE DE BOER** MAAG-DARM-LEVERARTS

‘Darmgezondheid gaat iedereen aan, maar ontlasting is nog altijd taboe’

De farmaceutische industrie ontwikkelt voortdurend nieuwe darmmedicijnen. Wat hebben patiënten daaraan? „Je zou moeten kijken of het beter werkt dan de bestaande medicatie. En dan is het antwoord dus: niet of nauwelijks.”

Gemma Venhuizen
AMSTERDAM

Amazing discoveries heette de punkband waarvan hoogleraar en maag-darm-leverarts Nanne de Boer (1978) de zanger was in zijn tienerjaren – een knipoog naar het destijds populaire programma op verkooptelevisiekanaal Tel Sell. „De host daarvan, Mike, zei bij alles *Isn’t it amaaaaazing*, of het nu een middelmatige sapmachine of een compleet overbodig fitnessapparaat was.” De band bestaat allang niet meer, maar die Tel Sell-slogan heeft De Boer tot op de dag van zijn oratie, afgelopen maand, niet meer losgelaten.

Amazing drug discoveries was de titel van zijn oratie: een sneer naar de farmaceutische industrie die voortdurend op nieuwe (vaak duurdere) medicatie inzet zonder dat die per se effectiever is. En precies daartegen wil hij in verweer met zijn leerstoel ‘doelmatig en optimaal medicatiegebruik voor inflammatoir darmlijden’. Want als maag-darm-leverarts bij het Amsterdam UMC ziet hij al jaren dat voor patiënten met chronische, inflammatoire darmziektes als colitis ulcerosa en de ziekte van Crohn het ene na het andere medicijn uit de hoge hoed wordt getoverd, terwijl het werkingspercentage niet echt verbetert. „Twintig jaar geleden zeiden we bij elk medicijn al: het werkt bij ongeveer 1 op de 3 patiënten, en dat is nog steeds zo.” Juist daarom wordt het tijd om het over een andere boeg te gooien, benadrukt De Boer – bijvoorbeeld door ‘herontdekking’ van medicijnen als thioguanine, die kort na de Tweede Wereldoorlog in zwang waren.

Hoe zou je ‘chronisch inflammatoir’ omschrijven?

„Kort gezegd zijn het ontstekingsziekten waarbij het lichaam de eigen darmen onterecht aanvalt, auto-immuunaandoeningen dus. De Engelse term is IBD, *inflammatory bowel disease*, niet te verwarren met het onschuldiger *irritable bowel syndrome* of prikkelbaredarmsyndroom. Hevige opvlammingen kunnen worden afgewisseld door relatief rustige perioden, maar als je zo’n ziekte hebt gaat die nooit meer weg. Colitis ulcerosa beperkt zich tot de dikke darm; de ziekte van Crohn komt veel voor in het laatste stukje van de dunne darm, maar kan in

Ik moest weken in de kelder onder de microscoop naar darmontstekingen kijken

principe in het hele spijsverteringskanaal opduiken. Bij beide ziektes zie je symptomen als bloed bij de ontlasting, diarree en vaak vermoeidheid. Ze worden goedaardig genoemd omdat je er niet aan dood gaat, maar er is niets goeds of aardigs aan. Vaak gaan ze bovendien gepaard met gène. Ik heb een verwrongen wereldbeeld omdat het in mijn vakgebied al heel snel over poep gaat, maar over het algemeen is ontlasting nog altijd een taboeonderwerp. Ten onrechte, want darmgezondheid gaat iedereen aan.”

En het aantal darmpatiënten wereldwijd neemt toe.

„In Nederland zijn er nu rond de 100.000 IBD-patiënten. De stijging lijkt hier langzaam aan af te vlakken, in tegenstelling tot landen waar de industrialisatie nu sterk in opkomst is – denk bijvoorbeeld aan India. Hoe dat komt weten we nog niet: stress, voeding, fijnstof? Het is ontzettend interessant en belangrijk om dat te onderzoeken. Wereldwijd sterven we nu af op zo’n 9 miljoen IBD-patiënten.”

Aanvankelijk kwam De Boer, tijdens zijn studie geneeskunde in Maastricht, „uit luiheid” met IBD in aanraking. „Ik was te laat met inschrijven voor mijn co-schappen en moest toen wekenlang in de kelder van het universitaire ziekenhuis onder de microscoop naar darmontstekingen van patiënten met de ziekte van Crohn kijken. Eerst klaagde ik, maar aan het eind van die periode was ik verkocht.”

In 2003 begon hij een promotietraject naar de werkzaamheid van thioguanine, een ‘vergeten’ ontstekingsremmer die in 1950 was ontwikkeld voor de behandeling van leukemie. „In de jaren zeventig werden verwante medicijnen wel gebruikt tegen colitis en de ziekte van Crohn, maar die hadden relatief veel bijwerkingen. Bij thioguanine bleek dat veel minder te zijn, en dus wilden we het medicijn officieel laten herregistreren.”

Daar ging nogal wat tijd overheen...

„Ja, dat bleek heel wat voeten in de aarde te hebben, onder andere omdat het College ter Beoordeling van Geneesmiddelen aanvullende studies wenste. Uiteindelijk duurde het tot 2022 tot het gebruik officieel werd goedgekeurd. Tegen een vriendelijke prijs; dat was onze voorwaarde toen we met medicijnfabrikant Teva in zee gingen voor de herontwikkeling. Dat is niet vanzelf-

Nanne de Boer in het VUmc in Amsterdam. „Ik heb een verwrongen wereldbeeld omdat het in mijn vakgebied al heel snel over poep gaat.” FOTO JAGODA LASOTA

sprekend bij zulke *drug rediscoveries*. Neem het anti-jichtmiddel colchicine bijvoorbeeld. Toen bleek dat het ook effectief was bij hartpatiënten gingen de prijzen opeens door het dak.”

Waarom dan toch inzetten op rediscovery?

„Omdat nieuwe medicijnen dus óók vaak duur zijn en niet vanzelfsprekend beter. Dan wordt er weer een nieuw eiwit of molecuul ontdekt en hóp, daar komt weer een nieuw middel dat erop aangrijpt. Uit onderzoek is dan gebleken dat het beter werkt dan een placebo, maar dat is de verkeerde vraag. Je zou moeten kijken of het beter werkt dan de bestaande medicatie. En dan is het antwoord dus: niet of nauwelijks. Nog altijd zitten we met het feit dat IBD-medicijnen slechts werken bij pakweg 1 op de 3 patiënten.”

En hoe zit dat met andere behandelmethodes?

„Daar kijken we zeker ook naar. Je moet vooral niet te lang aantutten als een middel niet werkt; beter kun je doorpakken, óók als dat inhoudt dat je moet opereren. Lang werd dat door MDL-artesen als falen gezien – de chirurg mag het oplossen – maar nu zien we dat de ziekte wel degelijk tot rust kan komen als je de blinde darm of het uiteinde van de dunne darm weghaalt. Als mens heb je ruim vier meter dunne darm, dus als je daar de laatste 10 centimeter van afhaalt heb je nog een boel over. Al is dat ook niet altijd zaligmakend – de ziekte kan weer terugkomen. De perfecte behandelmethode hebben we dus nog niet ontdekt, en daarom is het juist zo belangrijk nieuwe wegen in te slaan. Bijvoorbeeld met *drug rediscovery*.”

Naast herontdekking van medicatie

Je moet niet te lang aantutten als een middel niet werkt; beter kun je doorpakken, óók als je moet opereren

pleit De Boer ook voor heruitgave: het opnieuw op de markt brengen van ongebruikte medicijnen die bij de apotheek worden ingeleverd. „Die worden nu standaard weggegooid – dat is niet alleen een financiële verspilling, maar ook enorm slecht voor het milieu. Om nog maar niet te praten over de medicijnen die mensen zelf thuis weggooien of door de wc spoelen. En de zorgsector is al zo vervuילend... Natuurlijk, niet elk medicijn is geschikt voor heruitgifte: soms werken we bijvoorbeeld met *biologicals* die heel strikt bij bepaalde temperaturen bewaard moeten blijven. Maar veel andere medicijnen zijn gewoon beschikbaar in tabletvorm. Gelukkig zijn de Europese regels rondom heruitgifte net versoepeld, dus ik zie zeker ruimte voor verbetering.”

U bent ook betrokken bij het samenstellen van een essential medicines list voor de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO). Wat houdt dat in?

„Lang niet overal zijn al goede behandelrichtlijnen – daarom ben ik nu betrokken bij de samenstelling van een *essential medicines list* voor de WHO, speciaal voor IBD-patiënten. Zo’n lijst schrijft voor welke medicijnen voor iedereen, waar ook ter wereld, beschikbaar moeten zijn, tegen lage prijzen – en waar het kan dus ook duurzaam.”

Volgens uw collega werd u destijds de ‘ja-maar-promovendus’ genoemd: u schuwde de discussie niet. Die rebelse kant lijkt nog steeds in u te zitten.

Lachend: „Misschien is dat de punker in mij. Niet voor niets speelde het carillon van de VU een nummer van The Clash voorafgaand aan mijn oratie.”

BijzondereZaken.nl

Zoek & vind alle zaken die bijzonder zijn!

Zaken & Transacties

CURSUS DAYTRADEN 675 - ex btw 2e persoon half geld

In 2025 behaalde onze handelsstrategie een resultaat van +35% (resultaten uit het verleden bieden geen garantie voor de toekomst)

Originele reacties cursisten

■ Geen sprookjes
Voor iedereen die niet op zoek is naar snelle beloften, maar naar een doordacht systeem én persoonlijke ontwikkeling als trader, kan ik de aanpak van Rob Wessels van harte aanbevelen.

■ No escape
De AEX-grafiek zie ik ook als ik bij de cardioloog ben.

■ Slimste assistent
Ik heb in mijn bedrijf drie medewerkers, maar deze robot is veruit de slimste assistent ooit.

Na de cursus kunt u nog 8 weken 's morgens risicoloos meehandelen met een oefenaccount (via Zoom).
*Gratis handelsrobot om het handelen makkelijker te maken.

Cursusdata Hotel vd Valk Breukelen:
vrijdag 6 feb. vrijdag 6 mrt en woensdag 1 april
Let op! U kunt snel winst boeken maar net zo snel verlies lijden
WWW.ROBWESSELS.NL 010 519 21 15

Advertentie? ZakiMedia - info@zakinmedia.nl - Telefoon 010 - 436 91 24

MACHTIGE TIJDEN

Het kabinet-Jetten en het einde van een decennia oude Haagse gewoonte

Het minderheidskabinet-Jetten haalt een streep door een Haagse werkwijze die alle kabinetten sinds 1982 hanteerden: de decennia oude gewoonte om coalitieconflicten binnenskamers te houden. Een verandering die ook de invloed van de samenleving op de politiek vergroot.

Dilan Yesilgöz (VVD), Rob Jetten (D66) en Henri Bontenbal (CDA) tijdens de presentatie van het coalitieakkoord. FOTO BART MAAT

Dit artikel is een weergave van *Machtige Tijden*, een exclusieve nieuwsbrief van **Tom-Jan Mees**.

Tot zover Dick Schoof. Dan volgt nu Rob Jetten. De nieuwe premier die ambieert een einde te maken aan de onvolwassen politiek van laatste vijf jaar. Die een halt wil toeroepen aan het bestuurlijke verval.

Het begon met de motie van afkeuring tegen Mark Rutte voorjaar 2021. De VVD-premier kwam in eigen kring in moeilijkheden. Er volgden twee ellenlange formaties en zwakke kabinetten die veel te snel sneuvelden. Politiek onvermogen en rechts-radical e rancune vermengden zich met media die de weg kwijtraakten. Was er een beleidsdilemma, dan was er altijd een zender met een opiniepanel dat tot achter de komma peilde wat 'de kiezer' ervan vond. Zo werd alles politiek populisme en was er in Den Haag amper nog een politicus die het waagde een risico te nemen.

Absurditeiten werden doodnormaal. Volgens coalitiepartij BBB wás er geen stikstofprobleem. Dus haar aanpak bestond eruit om eerder afgesproken beleid, soms alsnog door de rechter afgedwongen, te blijven vertragen of blokkeren. En volgens coalitiepartij PVV zou het land na vier jaar PVV-beleid geen asielzoekers meer opnemen. Vandaar dat in de financiële prognose een miljardenbezuiniging stond: alle kosten voor asielopvang waren geschrapt.

Het soort fantasie dat de eigen achterban tevreden stelde terwijl het land verder in de modder wegzakte. De puinhopen van elf maanden Schoof.

Andere politiek

En nu is er dan Jetten. Andere politiek. Op de presentatie van het regeerakkoord verdedigde hij zonder blikken of blozen impopulaire ingrepen in de zorg en de sociale zekerheid. Hij nam meteen de pose aan van een premier die boven de partijen staat.

„Ik ga met volle overtuiging plannen verdedigen die niet in het D66-programma stonden.”

Niet te missen was ook, even eerder, informateur Rianne Letschert bij de presentatie van haar eindverslag. Zij had geen Haagse ervaring toen ze eind vorig jaar aantrad als informateur maar ontving goede recensies. Ze wil bewindslieden, zei ze, die in dialoog met de samenleving en de Kamer „een terughoudende en dienende rol” aannemen.

En coalitie-Kamerleden kunnen zich niet meer opstellen alsof zij de waarheid in pacht hebben. Van hen, schrijft ze, mag „in het dagelijkse parlementaire werk een praktijk van brede samenwerking worden verwacht”.

Taal die accentueert dat de onzekerheid voor deze coalitie groot blijft. De formatie verliep snel en oogde stabiel. Maar het levert een minderheidscoalitie op die in niets lijkt op wat bepalande partijen in de campagne bepleitten.

D66-verkiezingsprogramma, voorwoord: „Terwijl een instabiele wereld ons allemaal [raakt], wint partijpolitiek te vaak van het landsbelang.” VVD-verkiezingsprogramma, eerste zin: „De VVD staat al sinds haar oprichting pal voor het belang van een sterke en stabiele liberale democratie.” CDA-voorman Henri Bontenbal in bijna elk debat: „Wij willen een stabiel kabinet.” GL-PvdA, eerste reactie na val kabinet-Schoof: graag „een stabiele coalitie”. En JA21, verkiezingsprogramma, graag „stabiel overheidsbeleid”.

Wat dit betreft, het is niet anders, hebben ook deze coalitiepartijen, en dan vooral VVD en D66, het eigen profiel boven het landsbelang geplaatst.

Een zwakte van formaties is vaak dat onderhandelaars in hun zelfgekozen isolement politieke idealen construeren die in de werkelijkheid niet blijken

te bestaan. In de formatie van 2024 domineerde het idee van een extraparlementair kabinet. Kwam niets van terecht. In 2021-22 het idee van een nieuwe bestuurscultuur. Idem. Na de snelle formatie van 2012 benadrukten Rutte en Diederik Samsom (PvdA) het belang van politieke schappelijkheid: „Elkaar iets gunnen”. Dat klonk mooi, Letschert herhaalde vrijdag de term voor de nieuwe coalitie, maar feit is dat het begrip na Rutte II (2012-2017) niet als prestatie maar als verwijt (vooral aan Samsom) de politieke geschiedenis inging.

Den Haag is al geruime tijd geen plek meer die waarde toekent aan ambitie of goede bedoelingen. Pleidooien voor een gezondere politieke cultuur zijn sympathiek en zelfs noodzakelijk - maar daarmee niet per definitie effectief.

Terugkeer van de poldercultuur

Interessant is dat de coalitie ook een terugkeer van de poldercultuur wenst. Premiers die zwak staan hebben daar vaak behoefte aan. Elke minister van het kabinet-Jetten treft in de Kamer in principe een meerderheid tegenover zich. Maar een minister die kan bogen op een akkoord met maatschappelijke organisaties, staat ineens een stuk sterker tegenover die meerderheid.

Letschert adviseert bewindslieden in haar verslag dan ook om „in een vroeg stadium mede-overheden, maatschappelijke organisaties en adviescolleges aan tafel te vragen en hun adviezen serieus te nemen”.

Het is de terugkeer van een maatschappelijke dialoog die de laatste jaren aanzien verloor. Vooral bij liberale en behoudende partijen die een voorkeur hebben voor het politieke primaat: een overheid die niet overlegt met de maatschappij maar de maatschappij normeert.

Die maatschappelijke dialoog past bij de fundamentele ommekeer die onder Jettens minderheidscoalitie gestalte krijgt. Zijn hoofddoel - samenwerking met de oppositie - staat haaks op een werkwijze die elk kabinet sinds 1982 hanteert. Dat jaar kwamen CDA en VVD onder leiding van Ruud Lubbers (CDA) een regeerakkoord met zware economische saneringen overeen, waaraan de coalitiefracties zich op voorhand committeerden. Het haalde de spanning uit gevoelige Kamerdebatten: vooraf stond al vast dat de coalitie elk kabinetsplan steun-

de. Niet dat er geen conflicten in de coalitie waren. Maar die werden niet langer in de Kamer besproken: ze werden in besloten overleg afgedaan.

En alle latere kabinetten - ook die van de premiers Wim Kok (PvdA), Jan Peter Balkenende (CDA) en Rutte - hanteerden die werkwijze. De kiezer raakte gewend aan begrippen als coalitie-beraad en Torentjesoverleg: daar, in de binnenwereld, werden politieke conflicten uitgevochten. Een werkwijze waardoor het bestuur vaak overeind bleef, maar die de democratie volgens critici uitholde: de échte debatten werden nooit in de Kamer gevoerd.

En onder het kabinet-Jetten ligt het voor de hand dat die werkelijkheid verandert: de oppositie kan afdwingen dat elk gevoelig debat juist wel in de openheid van de nationale vergaderzaal wordt gevoerd.

Dit past op zich ook voortreffelijk bij de generatiewisseling in de landspolitiek. Na het vertrek van Frans Timmermans is PVV-voorman Geert Wilders de laatste zestiger onder de kopstukken. Een leider die bovendien, zoals laatst weer bleek, alle ingewikkelde conflicten in eigen kring binnenskamers afdoet. Maar dat past niet meer in deze tijd, dat beginnen ze zelfs in de PVV door te krijgen.

En door de beslotenheid van de Haagse conflictbeslechting veranderde ook de rol van Kamerleden: hun invloed op de samenstelling van de politieke agenda werd steeds kleiner. Zij komen doorgaans pas in beeld als ze reageren op thema's die op de politieke agenda staan: zelf initieren zij die thema's zelden of nooit.

Ik heb regelmatig onderzoek gedaan naar de

herkomst van politieke vraagstukken - hoe haalt een onderwerp de Haagse agenda? - en de praktijk is dat zij bijna allemaal worden aangebracht door buitenstaanders. Meestal is dat de bedrijvenlobby. Vaak ook zijn het individuele branches. Regelmatig belangengroepen. In bijna alle gevallen begeleid door een of meer professionele lobbyisten.

Musk tegen Jetten?

Dit laatste is een potentiële kwetsbaarheid van de ontluikende nieuwe openheid. Het feit dat bewindslieden veelvuldig blootgesteld kunnen worden aan een openlijk conflict met de Kamer, creëert enorme kansen voor de lobbysector. Het regeerakkoord bevat het plan een lobbyregister in te voeren, en dat kan inderdaad geen kwaad.

Die wereld leeft ervan dit soort conflicten in het eigen voordeel uit te spelen. Vooral commerciële partijen zullen die kans niet laten lopen. Toevallig hield ik deze week een praatje op de Nacht van de Lobbyist, en toen ik op dit aspect van het nieuwe kabinet wees, hoorde ik alleen instemmend geroezemoes in de zaal.

Daar komt wel iets bij. Een paar jaar geleden beschreef ik hoe de grote Amerikaanse techbedrijven een voet tussen de deur in Den Haag kregen met bezwaren tegen een EU-wet, de Digital Services Act, die de macht van die bedrijven beperkt en consumenten beschermt.

Uit een door het Franse *Le Point* onthuld strategiedocument van Google bleek toen al hoe verjijnd deze techbedrijven zo'n lobby opzetten. En jaren later is hun strijd tegen die EU-wet, nu met steun van de regering-Trump, nog altijd gaande. Zij beschuldigen de EU eind december in agressieve termen van „censuur”.

En hier speelt wel een dilemma voor deze minderheidscoalitie. Als de Amerikanen deze campagne verder uitbreiden - het zou niemand moeten verbazen - hoe kan het kabinet bij gebrek aan een parlementaire meerderheid dan ooit standhouden tegen zoveel Amerikaans geweld? Het beste scenario zou zijn dat de Amerikanen een ander EU-land selecteren in hun pogingen die wet kapot te spelen. Want Trump, Musk en de andere techreuzen tegen Jetten? Ik weet niet of dat een gelijke strijd zou zijn.

Een kwetsbaarheid is dat bewindslieden veelvuldig blootgesteld kunnen worden aan een openlijk conflict met de Kamer

COLUMN
CAROLINA TRUJILLO

Trumprust

In het hondenuitlaatparkje loopt een man met een hond die vroeger heel relaxed was, maar die tegenwoordig aan één stuk door keihard blaft - de hond, niet de man. Ook heeft hij een flinke borstkas, wederom de hond, al is die van de man ook niet gering. Die van de hond geeft zijn blaf voldoende kracht om tegen de omringende flats te weerkaatsen en door te galmen tot aan ongeveer de hemelpoort. Een van de flatbewoonsters verzuchtte laatst: „Hij is er elke dag van acht tot negen.”

De hond blaft omdat hij wil dat de man de bal gooit. Hondenuitlaters pauzeren dan noodgedwongen hun gesprekken en kijken toe terwijl de man de bal in de werpstok frommelt: zo'n plastic hulpstuk voor als de kracht van je worp niet in verhouding staat tot het loopvermogen van je hond. De man zwiept de bal tot in de struiken aan de overzijde van het parkje. De hond zoekt erachteraan. Terwijl hij zoekt, zie je zijn achterste tussen de bladeren. Even heeft iedereen rust. De burens in de flats, de hondenuitlaters, de man en waarschijnlijk de hond zelf. Gesprekken worden hervat. Even, want dan is de hond terug met de bal en moet die weer gegoid. Daar attendeert de hond de man dan op.

Dat de hond zich dit gedrag eigen maakte, werd veroorzaakt door de man. Niet opzettelijk waarschijnlijk, maar voor het resultaat maakt het niet uit. Zo'n proces begint met harmonieus spelen van hond en mens met bal. Dan raakt de mens afgeleid en gooit

even niet. De hond zit verveeld te wachten. Hij laat eens een blaf horen. De mens kijkt om: 'O ja, die bal.' En wat doet hij? Hem werpen. Kapitale fout. Nu denkt de hond: 'Ah, oké: als ik blaf, gooit-ie.'

De keer daarop blaft hij eerder. Weer gooit de mens de bal. Zo leert de *Homo sapiens* kunstjes van zijn *Canis lupus familiaris*. Raakt de man afgeleid in het parkje, dan is er altijd een attente uitlater die de bal weggooit om een eind aan het geblaf te maken.

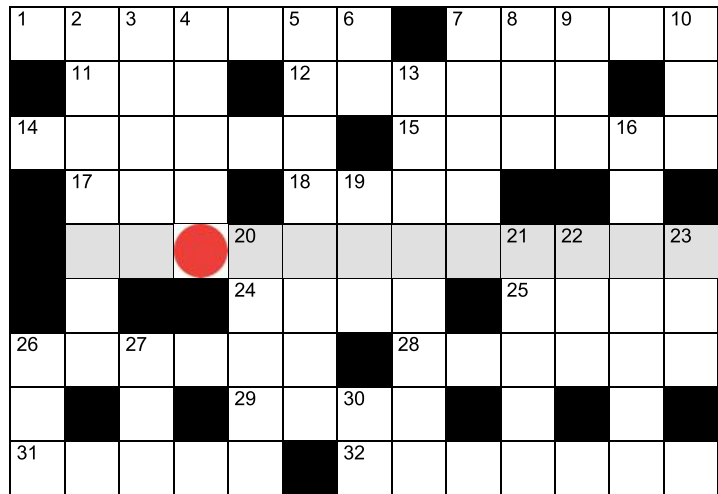
Het deed me denken aan Trump en politiek leiders aan de rechterzijde. Al die volwassenen die sullig om een luidruchtig mormel heen staan en dat op zijn wenken bedienen opdat hij, al is het maar even, stopt met stennis schoppen. Van Weel, Rutte, Yesilgöz - in hun hondenuitlaatkloffies staan ze het geblaf te verdagen. Ze doen zelfs of het positief is, die herrie die tegen het beton kaatst in alle steden.

Dan buigt Rutte weer voorover en werpt de bal. Dat noemen ze dan diplomatie op het hoogste niveau. Aan Nederlandse talkshowtafels bezingen presentatoren, duiders en gasten Ruttés werptechniek. Het lijkt niemand te deren dat na elke worp zijn broek op zijn enkels ligt. Dan prijzen ze zijn onderbroekkeuze. Amper heeft hij zich gefatsoeneerd of de hond is weer terug. Met bal. En blaf. Onderweg een paar burgers afgeknald, Maduro ontvoerd, een armada naar Iran gestuurd en Epsteins eiland ondergekakt.

De volgende hotemetoot die bij Trump op audiëntie gaat, zou een werpstok met bal moeten meenemen. Desnoods van bladgoud. Meteen na binnenkomst moet die bezoeker Trump aan de bal laten ruiken, deze speels voor zijn neus bewegen, tergend langzaam in die zwieper stoppen en dan keihard wegkeilen. Kijken wat er gebeurt. Misschien hebben we dan even rust in parken en steden. Kunnen we, terwijl Trump in de struiken zoekt, het over belangrijke zaken hebben. Het ineensstorten van ecosystemen of iets dergelijks.

Carolina Trujillo is schrijfster.

IN HET MIDDEN

Meer puzzels van Studio Steenhuis op steenhuispuzzels.nl

Vul in en ontdek wie of wat er midden in het nieuws staat

Horizontaal: 1. Zijn Slapende Hermaphroditus komt naar het Rijks 7. Davids of Degas 11. Schoolsteen 12. Bescherm tegen kwaad 14. Vullende formaliteit 15. Woordenstroom 17. Landtong 18. Vertegenwoordigt een programma 24. Agnetha, Björn, Benny en -Frid 25. Rat , comedy met Clee-se en Atkinson 26. Werd door Paris geschaakt 28. Houthakertje 29. (In de val 31. Styles die tienmaal in de ArenA zal optreden 32. Onderwerp van een documentaire

Verticaal: 2. Klein hert 3. Good die is neergeschoten 4. Net 5. The , New Yorkse indie rock 6. ' Your Boogie Man', KC & The Sunshine Band 7. De Zeeuw of Vere 8. Past voor tien of halve 9. Gamefans wachten al jaren op deel 6 10. Klein hert 13. Hoop op een droomwereld 16. Rapper ('Anxiety') die net als 31 horizontaal een Grammy uitreikte 19. Oude kameradenclub 20. Hanky alias tatoeëerder Henk Schiffmacher 21. Voegt puntjes toe 22. Orië of P. Thijse 23. Paarspel 26. Wat? 27. Onding 30. Rustend

Oplossing puzzel 30 januari. Horizontaal: 1. CATFISH 7. AWARD 11. ODE 12. DOELMAN 13. CELDEUR 15. BRIDE 17. EENS 18. MAR 21. AAR 23. NASA 25. BRUCE 27. PLANEET 30. BELAAGD 31. DEA 32. STASI 33. NOEDEL **Verticaal:** 1. COC 2. ADELAAR 3. TEL 4. IDEE 5. SOUND 6. HERSEN PAN 7. AMBASSADE 8. WAR 9. ANIMA 10. DIER 14. DEN 16. DAGDEEL 19. ARUBA 20. LAN 21. ABUS 22. HELI 24. ALGO 26. CES 28. EDE 29. TAS **In het midden:** AAN DE SLAG

© Studio Steenhuis steenhuispuzzels.nl

GEITENKAAS

Op aanraden naar een kaaswinkel in een dorp verderop gegaan. De kaasverkoper vraagt vriendelijk waarmee hij mij van dienst kan zijn: „Een stukje geitenkaas alstublieft.”
Waarop hij vraagt: „Wilt u jong, licht beleggen of beleggen?”
Ik: „Nee, ik zoek geitenkaas die je kunt kruimelen op de rode bieten.”
Zijn reactie: „Ah, u bedoelt chèvre!”

Martien van Maanen

Lezers zijn de auteurs van deze rubriek. Een Ikje is een persoonlijke ervaring of anekdote in maximaal 120 woorden.
Insturen via ikje@nrc.nl

FOKKE & SUKKE
BEKIJKEN DE FILMLADDER

WAAROM KUNNEN WE NIET GEWOON IN NEDERLAND

NIET NAAR MELANIA!?!?

RGvT

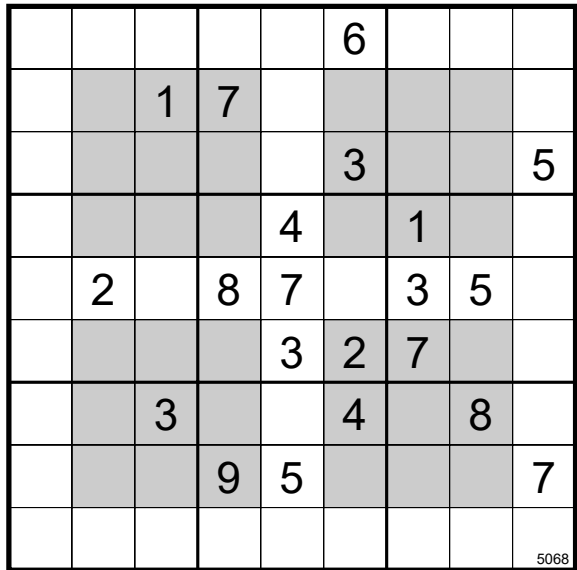
nrc > puzzels

Crux: kleine kruiswoordpuzzel voor grote denkers

Speel alle puzzels op nrc.nl/puzzels

SUDOKU

Meer puzzels en boeken van Peter Ritmeester op pzzl.com

Plaats de cijfers 1 tot en met 9 zo in het diagram dat elk cijfer precies één keer voorkomt in elke rij, kolom, de negen vetomrande 3x3 vakken, én de vier grijze 3x3 vakken.
© Peter RitmeesterPZZL.com
Rechts: de oplossing van vrijdag.

7	1	2	5	9	8	3	6	4
8	9	6	7	3	4	5	1	2
4	5	3	2	1	6	8	9	7
9	8	4	1	6	3	7	2	5
1	6	7	8	5	2	9	4	3
3	2	5	9	4	7	6	8	1
6	3	8	4	7	1	2	5	9
5	7	1	6	2	9	4	3	8
2	4	9	3	8	5	1	7	6

COLUMN
MARCEL

Een robot aaien en kussen

In een restaurant werden we totaal onverwachts bediend door robots. De bestelling werd opgenomen door een mens, maar het voedsel werd gebracht door een rijdend keukenkastje zonder deurtje. Je moest het er zelf afpakken.

Ik had het ook nog nooit meegeemaakt, maar voor mijn dochters was het een ongekende sensatie. Die van 10 en 8 renden door de zaak om het aantal robots te tellen, Frida van Roosmalen (4) liep robots achterna om ze te aaien. Ze vond ze lief. We bleven bestellen. Elke keer als er dan weer een robot kwam sloeg ze haar handen voor haar mond en riep dingen als: „Deze is nog liever!”

Mijn houding tegenover de robots was in eerste instantie vijandig, maar na het voorgerecht had ik al totaal geen moeite meer met ze. Juist omdat ze zo *behindert* zijn. Deze robots konden alleen maar halen en brengen en omdat de mensen die alleen maar kunnen halen en brengen liever iets anders doen dan halen en brengen en dat ook uitstralen ging het er in dit restaurant veel prettiger en gestroomlijnder aan toe dan in veel andere restaurants die we in gezinsverband hadden aangedaan.

„Mag ik kussen?”, vroeg Frida van Roosmalen, toen een robot ijs kwam brengen.

Van mij mocht het.

„Mag ik ze vasthouden?”, vroeg ze toen het ijs op was.

Van mij mocht het.

Maar daar kunnen ze dan toch niet tegen, tegen een kind dat zichzelf om de stang boven de wieltjes

heeft gekronkeld.

Te intiem, waarschijnlijk. Een teveel aan aanrakingen wordt doorgegeven als een blokkade. Een echte medewerker kwam de robot ontzetten.

„De robot wil alleen zijn taak uitvoeren”, zei ze, „en niet meer dan dat.” Dat had ze beter niet kunnen zeggen, want mijn dochters zijn keiharde fans van de speelfilm *Wil de Robot* (Chris Sanders 2024) die we inmiddels een keer of twintig hebben gezien. Kern van die films: robots hebben wel degelijk gevoel, als je maar genoeg van ze houdt.

Op de vraag: ‘Oma van Roosmalen terug of een robot’ gingen ze unaniem voor een robot

Daar had de serveerster niet van terug, maar ze gaf uiteindelijk heus wel toe dat ze robots in de omgang prettiger vindt dan het grootste deel van haar collega’s.

Wat had ik mijn moeder met terugwerkende kracht een robot gegund in haar dementerende jaren, vooral een robot die wel naar haar verhalen had geluisterd had ons er moeiteloos uit geconcentreerd.

Andersom ook trouwens.

Op de vraag: ‘Oma van Roosmalen terug of een robot’ gingen ze unaniem voor een robot.

Marcel van Roosmalen schrijft elke maandag en donderdag een column.

Definitief slotakkoord van Golden Earring

ROCKTITANEN NEMEN AFSCHIED
IN ROTTERDAM AHOY

PAGINA C2-3

FOTO ANDREAS TERLAAK

Cultuur

CULTUUR & MEDIA

Golden Earring-leden **Rinus Gerritsen**, **Barry Hay** (midden) en **Cesar Zuiderwijk** in omhelzing, zaterdag tijdens hun afscheidsconcert.

REPORTAGE AFSCHIEDSCONCERT

Bont afscheid van Golden Earring, met veel vrienden en gebalde vuisten: yeah!

Door ziekte en het overlijden van gitarist George Kooymans kwam Golden Earring abrupt tot stilstand; zaterdagavond klonk in Ahoy definitief het slotakkoord, op een podium vol muzikale vrienden: onder wie Danny Vera, Maan en Di-Rect.

Door **Amanda Kuyper** Fotografie **Andreas Terlaak**

ROTTERDAM

Tranen? Nee. Niet als Barry Hay (77), Rinus Gerritsen (78) en Cesar Zuiderwijk (77) elkaar in de armen vallen. De lach is van oor tot oor. Misschien met een spoorje opluchting dat het er, na vijf avonden, echt op zit. Armen over de schouders. Omringd door alle muzikanten van de avond zwaaien de drie roktitanen van Golden Earring naar een juichend, zichtbaar ontroerd Ahoy. En op initiatief van Rinus volgt hun vaste rockmove: gebalde vuisten, ellebogen naar opgeheven knieën. „Yeah!”

Het is een einde dat niemand wilde, maar dat onvermijdelijk werd toen begin 2021 bekend werd dat George Kooymans, allroundgitarist en zanger van Golden Earring, leed aan spierziekte ALS. Een feestelijke afscheidstournee zat er niet meer in. Kooymans, hij over-

leed afgelopen juli, bedacht wel nog een andere vorm: de Earring-songs, gezongen en gespeeld met bevriende artiesten als Danny Vera, Acda & De Munnik, Maan, Davina Michelle en Di-Rect.

Vanaf de eerste noten wordt in Ahoy Rotterdam het collectieve rockgeheugen aangesproken. In 2019 stonden ze hier voor het laatst met z'n vieren. Nu tonen grote schermen zwart-witbeelden van vier jonge mannen aan het begin van iets groots: het tourbusje, Pinkpop, de clips, de steeds grotere zalen, Amerika. Publiek kijkt terug op een leven met de muziek van de Golden Earring als vaste soundtrack. Het was de band die de Nederlandse rock leerde lopen, rennen en internationaal op de kaart zette.

Al de hele week hing *Golden Earring: One Last Night* als een definitieve afscheidswolk boven Rotterdam. In het decor van het Vrienden van Amstel Live-circus - net veertien bierdoordrenkte avonden achter de rug - is een eerbetoon

opgetuigd als bonte avond, vijf avonden lang in Ahoy. Compacter, ver-Earringd, met behoud van kroegsheer. De bandnaam in forse rode letters. Drie podia, voortdurend schakelen. *One Last Night*, na zestig jaar rocken.

Worsteling

Maar Earring-rock door anderen: het blijft wennen. Son Mieux trapt af met ‘Twilight Zone’. Prima band, maar willen we dit? Zanger Camiel Meiresonne voelt de terughoudendheid, beukt door en spreekt over „de waanzinnige eer om het leven van vier mensen te vieren”. ‘Clear Nite Moonlight’ volgt. De komst van Cesar Zuiderwijk achter de percussie doet het

ijs wat smelten. Gejuich. Toch blijft de worsteling. De afwezigheid van het trouwde front - Hay, Gerritsen en Zuiderwijk samen - is bewust. Zonder Kooymans geen Golden Earring. De overgebleven leden waren daar glashelder over en hielden andere, goedbedoelde afscheidsinitiatieven. Dus nu geen gezamenlijk optreden, maar vanavond splitsen ze op.

Ratatouille

Het levert een ratatouille op. Soms perfect passend, soms minder overtuigend. ‘Burning Stuntman’ met Acda & De Munnik blijft braaf. ‘Another 45 Miles’ met ook Guus Meeuwis erbij: heus fraai meerstemmig. ‘Why Do I’ door Davina Michelle en Flemming: flauwtjes. Je voelt: is dit het eerbetoon waarop je hoopte? Niemand zit eigenlijk te wachten op dit soort vrolijke, typische Vrienden van Amstel-momenten. De eerste nummer-1 hit ‘Dong-Dong-Di-Ki-Di-Gi-Dong’ (1968) door The Opposites, Maan

én ook Rinus: had het gelaten.

Eindelijk verschijnt Barry Hay voor ‘Candy’s Going Bad’, in zijn duet met Maan slaat de vlam over. Voor het eerst voelt de zaal weer écht rock-’n-roll. En ook Davina Michelle raakt met ‘Just a Little Bit of Peace in My Heart’, gedragen door strijkers en een stevige beat. Voor het eerst verschijnt George Kooymans op de schermen. Slik.

De avond verdiept zich. Het repertoire wordt avontuurlijker. ‘Don’t Be Silly’, een obscure demo in een bewerking van de Wodan Boys. En er is ruim baan voor Kooymans’ droom: een ronkende, speciale *One Last Night*-band met onder meer saxofonist Bertus Borgers (al 55 jaar verbonden aan Golden Earring), gitarist JB Meijers die de avond muzikaal vormgaf, en Kooymans’ boezemvriend, gitarist Frank Carrillo. ‘Bombay’ en ‘Making Love to Yourself’ klinken stevig, met Rinus en Cesar als onverzettelijke ritmebasis. ‘The Devil Made Me Do It’ vormt het hoogtepunt: Carrillo in de lead. Stomend,

Maan en Barry Hay.

DeWolff-zanger Pablo van de Poel en Rinus Gerritsen.

Son Mieux en Cesar Zuiderwijk.

zweterig, met een gierende saxofoon solo.

Ook een voltrefter is hoe Danny Vera ‘Hold Me Now’ solo zingt op het middenpodium - het voor het eerst stil in Ahoy. Ontroering. Dit lied past hem; hij draagt het zonder opsmuk. En ook de band DeWolff schiet het raak. ‘Avalanche of Love’ en ‘She Flies on Strange Wings’ zetten Ahoy aan. Barry sluit aan, met zijn bekende maniertjes: vingers als pijl en boog, de zwaaiende microfoonstandaard, de fanatiek ingezogen onderlip. In rood licht wordt er gerokt. Rinus als motor, DeWolff als injectie.

‘There is love in the air’

Hay - zwarte coltrui en pantalon - bedankt de band uitvoerig. Ze moesten eigenlijk in Paradiso spelen. „*There is love in the air*”, concludeert Hay als hij het publiek toespreekt. „*This is our last goodbye*... maar we blijven nog héél even hoor”, voegt hij teatraal toe, met zielig stemmetje. Publieksfavoriet ‘Going to the Run’, uitgevoerd door Barry, Rinus en DeWolff, wordt met gejuich ontvangen.

Dat Barry het podium deelt met Di-Rect, naast zijn tegen zich aan schurkende schoonzoon Spike,

voelt als een symbolische overdracht. ‘When the Lady Smiles’, Ahoy brult mee. ‘Back Home’ volgt, met Barry’s dwarsfluit.

Rinus krijgt zijn moment: een bassolo op het middenpodium. „Een echte baas”, verzucht een Brabantse vriendengroep. Het scherm toont zijn geconcentreerde gezicht, de voet doserend op de pedalen. In het donker wordt hij omhelsd door Di-Rect, terwijl Cesar aan de andere kant van de zaal zijn laatste soloslot speelt. Stokjes draaiend, eindigend met ferme klappen op de troms.

‘Radar Love’ (1973) brengt iedereen samen. Alle muzikanten komen het podium op, brullen mee. De videopanelen draaien met de hoofdrolspelers in beeld. Het moment komt waar alles naartoe werkte. Daar is hij op de schermen: Kooymans, in fraai zwart-wit. Alleen met zijn gitaar. Zijn ‘Hold Me Now’ klinkt breekbaar, onvolmaakt en schurend zoals de Earring was. Ahoy verstormt, schijnt lichtjes en houdt elkaar vast. De tranen stromen bij dit definitieve slotakkoord.

Golden Earring: One Last Night. 26/1 t/m 30/1, Ahoy Rotterdam. Gehoord: 30/1.

Ontheemde filmmakers op emotionele IFFR-presentatie

IFFR 2026 De eerste films van het Displacement Film Fund van ster en initiatiefnemer Cate Blanchett gingen in première.

Tristan Theirlyncx

ROTTERDAM

Ik ben altijd een hoopvol mens geweest. Maar nu... Ik heb een diep gevoel van absurditeit en betekenisloosheid.” Regisseur Mohammad Rasoulou (van het Oscargenomineerde *The Seed of the Sacred Fig*, 2024) heeft zichtbaar moeite de woorden eruit te krijgen, bij de première van zijn film in de Oude Luxor. Hij ontvluchtte Iran kort geleden - te voet, over de bergen - om een achtjarige gevangenisstraf te ontlopen. Nu is hij hier, terwijl daar de afgelopen weken mogelijk tienduizenden mensen vermoord werden.

Schuld, woede, ontheemding - die kluwen probeert hij te ontwarren in de indrukwekkende korte film *Sense of Water*, nu op het International Film Festival Rotterdam. Al zegt hij op de persconferentie ook: „Er zijn dingen die belangrijker zijn dan woorden. En gevoel. Zoals wat er nu in mijn land gebeurt.” Zowel bij het publiek als de filmmaker zijn er tranen.

Vrijdag gingen de eerste films van het vorig jaar gelanceerde Displacement Film Fund (DFF) in première - vijf ‘ontheemde filmmakers’ kregen elk 100.000 euro voor een korte film. En de toespraak van Rasoulou was zeker niet het enige moment van grote emotie op de dag. Zo stuurden ook de andere films ‘s middags al journalisten snikkend uit de persvoorstellingen. En de wandeltocht van de bioscoopzaal naar de persconferentie in migratiemuseum Fenix had iets van een rouwstoet.

Op de première vielen filmmakers elkaar in de armen, in de spotlight, onder minutenlang applaus. Je vergat zelfs even dat wereldster en initiatiefnemer Cate Blanchett naast de emotionele regisseurs op het podium stond. En dat de avond werd geopend door de wereldberoemde Amerikaanse dichter Amanda Gorman, met een voordracht van haar gedicht ‘Call us what we carry’: „*We walk into tomorrow, carrying nothing but the world*.”

Cate Blanchett

Dit was de eerste lichting van het DFF, in 2023 mede-bedacht door „*our fearless leader*” Cate Blanchett (zoals ze consequent genoemd werd), op het Global Refugee Forum. Razendsnel, één jaar na de aankondiging van Blanchett

Still uit ‘Sense of Water’ van Mohammad Rasoulou.

op het IFFR, zijn er nu vijf kortfilms gemaakt. Projecten die onze woorden eruit te krijgen, bij de première van zijn film in de Oude Luxor. Hij ontvluchtte Iran kort geleden - te voet, over de bergen - om een achtjarige gevangenisstraf te ontlopen. Nu is hij hier, terwijl daar de afgelopen weken mogelijk tienduizenden mensen vermoord werden.

Het is meer dan goedbedoelde promotietaal. De vijf films zijn indrukwekkend en inzichtelijk, vooral als bundel. Vluchten is geen eenduidige ervaring, maar ingewikkeld, paradoxaal, soms grappig. Twee films bevatten een enorme woede. Rasoulou’s film is de beste. In *Sense of Water* probeert een gevluchte Iraanse schrijver het Duits meester te worden. Hij begrijpt de woorden wel, maar er zitten geen gevoelens aan vast, zoals hij met het Farsi wel heeft.

Op de première vielen filmmakers elkaar in de armen, onder minutenlang applaus

Ondertussen wil hij terug naar Iran; berichten van executies wakkeren een onstuittbare woede aan. Ook het expressieve *Rotation*, van de Oekraïense Maryna Er Gorbach, bevat die woede. Een ex-militair herleeft haar trauma’s in de zonsopgang in een graanveld. Haar herinneringen zie je niet, wel de emotie die zwelend door haar lijf trekt. Op de achtergrond valt een atoombom. Er Gorbach filmde op rollen die in een verwoeste Oekraïense stad geproduceerd werden - je ziet een beschadiging op de rol.

Het zijn films die dicht op de tragedie zitten - van pas gevluchte makers. Andere films bevatten meer afstand. *Allies in Exile* gaat over traumaverwerking. In 2016 vluchtten Hassan en Fadi uit Aleppo. Nu zitten ze vast in Londen, in een kier tussen de gezichtsloze bureaucratieën; twee dozen papieren die tussen Syrië, Turkije en het Verenigd Koninkrijk heen en weer worden geschoven. In het stille wachten borrelen herinneringen eindelijk boven

- verbeeld met materiaal dat de twee sinds 2011 opnamen. Fadi verloor zijn hele familie door de aardbevingen van 2023. Hassans familie zit in Turkije en mag niet overkomen - uiteindelijk worden ook zij door een bureaucratie gescheiden.

Fases van ontheemding

„Er zijn verschillende fases van ontheemding”, zegt de Somalisch-Oostenrijkse filmmaker Mo Harawe na de persvertoning. „Rasoulou zit aan het begin van het proces, hij is pas net ‘ontheemd’. Maar je als je langer ontheemd bent, kom je bij een soort acceptatie. Dan realiseer je je dat je nergens bij hoeft te horen. Dan hoeft je film ook niet over geografische ontheemding te gaan.” In Harawe’s film staat een Somalische man terecht voor fraude. Hij trouwde een veertig jaar oudere vrouw met dementie en verkocht haar landerijen. Maar was dat niet een daad van echte liefde?

Super Afghan Gym is de enige komedie: Afghaanse vrouwen helpen elkaar met afvallen in een mannensportschool in het patriarchale Afghanistan. Regisseur Shahrbanoo Sadat vertelt dat ze zich meermaals ontheemd voelde: toen ze bruto racisme ervoer als Afghaan in Iran, toen ze Afghanistan ontvluchtte toen de Taliban de macht greep, maar ook als vrouw in een patriarchale samenleving en zelfs in haar eigen lichaam. „Nu zie ik identiteit als iets wat op mij geprojecteerd wordt”, zegt ze. „Ik hoor nergens bij.”

Voor de filmmakers was het maken van deze films een vorm van therapie, zeggen meerdere van hen. „Vroeger schaamde ik mij dat ik gevlucht was”, zegt Hassan Kattan op het podium. „Nu ben ik trots en vluchteling te zijn.” De grote vraag na de première is wat er nu gebeurt met de films. Kortfilms krijgen je moeilijk de mainstream bioscoop binnen. Mede-initiatiefnemer en filmproducent Koji Yanaï zegt dat ze hun best gaan doen de films te distribueren. Een tweede reeks DFF-films is al in productie voor het IFFR van 2027.

New Wave is even terug. Wie is ook alweer wie?

NEW WAVE-REÜNIE De groep die Nederlandse hiphop in 2015 volledig op de schop nam, is begin februari weer even terug bij elkaar voor vijf shows in de Amsterdamse Ziggo Dome. Wie waren de bekendste leden, en waar staan ze nu?

Jonas Dekkers
AMSTERDAM

In *Afstand*, een dichtbundel uit 1978 van Elly de Waard, dichteres en grondlegger van de Nederlandse popjournalistiek, staat een gedicht over strandloperij; die trippelende vogeltjes die aan onze kusten overwinteren.

De gratie van hun rennen en bewegen, / half vliegen over het water, te licht voor zwaartekracht, / samen alleen in lucht, nat zand en spiegeling, / dat woordloze toebehoren aan elkaar en niemand anders / opens zijn ze verdwenen zonder dat ik zag waarheen.

De documentaire die hiphopplatenlabel Top Notch maakte over het legendarische schrijverskamp New Wave op Schiermonnikoog in februari 2015, opent met een shot van drie strandloperijtes die op het ritme van de golven over het strand bewegen, op zoek naar voedsel. Het weekend was een idee van platenbaas Kees de Koning, georganiseerd door de Buma Music Academy: jonge, talentvolle rappers en producers bij elkaar brengen en ze samen laten vliegen zonder van tevoren te zien waarheen. Een mixtape zou al

mooi zijn geweest, maar het werd een heel album met een geheel nieuwe sound. En dan ook maar meteen het best beluisterde album van 2015, het album waarmee de groep nog geen jaar later de Popprijs won en een nieuwe koers voor Nederlandse hiphop uitstippelde: dansbare pop-hiphop.

Tien jaar later, van 2 tot en met 6 februari dit jaar, is er de grote reünie. Vijf avonden Ziggo Dome.

Een van de New Wavers was rapper Bokoësam, die tijdens het weekend al voorspelde wat er zou gaan gebeuren: „Ik denk dat wij als besten weten wat jonge mensen willen horen. Gewoon wat mensen nu luisteren. We maken gewoon nieuwe shit, dat is het belangrijkste. [...] Ik denk dat als deze shit uitkomt mensen wel ff gaan schrikken.”

En hoe. New Wave bracht artiesten voort die nu nog steeds de grootsten zijn: van Ronnie Flex en Lil Kleine tot Frenna en Jonna Fraser, die samenwerkten met producers als Jack \$hirak, Spanker, Ares, Reverse en Ramiks.

Het succes kwam overigens niet helemaal uit de lucht vallen. In 2015 waren de hoogtijdagen van meer ‘oldschool’ acts als Opgezwolle, The Opposites en De Jeugd van Tegenwoordig

wel voorbij. Het nieuwe geluid dat vanaf het eiland in de Waddenzee kwam, werd dan ook gretig door het hiphoppubliek omarmd.

Wat ook hielp: deze jongens komen uit een generatie die opgroeide in een mix van culturen uit grootstedelijke wijken in heel Nederland. Voor hen is ‘The Culture’, zoals deze hybride cultuur genoemd wordt, de norm. De bravoure en het zelfvertrouwen spatte ervan af, en noch van zichzelf noch van het publiek hoefden zij zich te verhouden tot de industrie, tot gatekeepers en de popjournalistiek. Ze deden het zelf wel. Houtje-touwje, maar zelf, getuige de omschrijving door Lil Kleine van de situatie in It Aude Kolonyhús op ‘Schiermonnik’: „Uiteindelijk heb je niet al die shit en knoppen, en ziet het er niet mooi uit, maar ik geloof wel: als je vier bedden in een vierkant tegen elkaar aan zet, een matras eroverheen, dat het niet beter geluidsdicht kan.”

In die zin weerspiegelde New Wave simpelweg de grootste verandering in muziek sinds de uitvinding van de lp: de democratisering van zowel het produceren als het distribueren van muziek. Een laptop, een microfoon, en wat matrassen: meer was er niet nodig. Wie waren ook alweer de bekendste leden uit de groep, en waar staan ze nu?

New Wave wint de Popprijs in 2015. FOTO ANDREAS TERLAAK

Ronnie Flex Pionier

Ronnie Flex, de alias van Ronell Plasschaert (1992), groeide op in Capelle aan den IJssel. Voor dat hij bij New Wave kwam had hij al virale hits als ‘Zusje’ en ‘Pocahontas’ op zijn naam staan. Met zijn gevoel voor melodie, zijn stem, zijn flow, maakte Ronnie hiphop-popmuziek voordat de rest dat deed. Op ‘Drank & Drugs’, de grootste hit van 2015 met Lil Kleine, die ook in Duitsland een grote hit werd, versmolt hij zijn geluid met de house leaning beats van producer Julien Willemsse (Jack \$hirak), de sonische architect van deze hiphoppop. Na New Wave werd Ronnie Flex het boegbeeld van deze nieuwe generatie, met iconische albums als Nori en Rémi. In 2018 won hij als individu de Popprijs, in 2024 en 2025 stond hij in een uitverkocht Carrière. Zijn deelname aan de New Wave-reünie is extra beladen: hij verliet label Top Notch na een (verloren) juridisch conflict over betaling en muziekrechten dat in 2025 uitmondde een mediastorm, maar lijkt het voor deze gelegenheid bij te hebben bijgelegd. Nieuwe muziek met oude vriend Mr Polska komt eraan.

Lijpe Onder de radar

De invloed van Abdel Achahbar (1993), bekend als Lijpe, op New Wave is atypisch: ‘Veranderd’ bijvoorbeeld, is een ingetogen track, een rauw nummer op een esoterische beat van Ramiks. Lijpe gaf New Wave het rauwe randje van oldschool hiphop, en daarmee, in zekere zin, de ‘street credibility’ van het project. Tekstueel is hij nog altijd een van de beste artiesten van ons land. Na New Wave volgden albums als Jackpot, Zandloper en Verzegeld, stuk voor stuk succesvol maar wat onder de radar. De muziek van Lijpe leeft online, onder de mensen, en hij doet eigenlijk niet aan interviews of mediaoptredens. Al won hij wel meerdere FunX Awards en een Edison.

Lil Kleine Amsterdamse tongval

Jorik Scholten (1994) uit Amsterdam was ooit acteur, maar vond zijn roeping in de rap. Lil Kleine, wellicht de meest controversiële van alle New Wavers, is een fenomeen. Hij kwam in opspraak voor allerlei zaken, en werd in 2022 gecancelled en kreeg een taakstraf na vermeende mishandeling van zijn ex-vriendin. Toch is hij Hij is onmiskenbaar van belang geweest voor de vernieuwing van hiphop in Nederland. Op zijn doorbraaknummers ‘Drank & Drugs’ en ‘Hoog/Laag’, waarvoor Idaly het refrain bedacht, hoor je hoe zijn gevoel voor timing, duistere humor en zijn plat Amsterdamse tongval een nummer kunnen optillen. Kleine is (ondanks alle ophef) nog steeds een van de meest beluisterde artiesten van het land, met honderden miljoenen streams.

Bokoësam De energieke clown

Samuel Sekyere (1992), alias Bokoësam (een samenvoeging van zijn naam en een scheldwoord voor Afrikanen; zijn vader komt uit Ghana) was misschien wel de clown van New Wave. Niet badinerend bedoeld, in tegendeel, hij was de lucht en de lach, en kan rappen als de beste. Zijn stijl is speels, energiek, soms absurdistisch, en schiet heen en weer van reggaeton tot hyperpop. Voor New Wave had hij in 2012 de prijs gewonnen voor beste 101-barz sessie, en op het New Wave album maakte hij grote indruk met ‘No Go Zone’, een bozige clubbeat in de mix met de taal van het plein, van de buurt, van de wijk. Na New Wave bracht hij meerdere soloprojecten uit en groeide uit tot een gevestigde naam, al werd hij nooit zo commercieel populair als de rest. Tegenwoordig doet hij veel aan livestreamen, samen met Sor.

Jonna Fraser Bruggenbouwer

Jonathan Grando (1992), beter bekend als Jonna Fraser, is de meest melodieuze van allemaal. Zijn soepele stem bracht r&b in het hart van de rapscene. De hook van ‘Famous’ (“Ben met Jonna op een feestje”) is een lijlid, een hypelid, een vibelid. Voor New Wave rappte hij al veel, maar na Schiermonnikoog kreeg hij momentum, tekende bij Noah’s Ark en ging het snel. Hij ging zingen, maakte album na album en werkte met vrijwel iedereen samen, van Broederliefde tot Frenna, van Monica Geuze tot Esko. Hij is een bruggenbouwer, een zachte kracht, bescheiden, zelden in het nieuws met iets anders dan muziek. Met zijn nieuwste album Red Rose Romance werd hij onlangs genomineerd voor een Edison en in zijn eentje verkocht hij al meerdere malen de Ziggo Dome uit.

Frenna (en SFB) Brein achter de reünie

Francis ‘Frenna’ Edusei (1991), kwam als lid van rapformatie SFB naar het eiland. Met die groep had al wat succes, maar ook voor hen was New Wave een springplank. Nadat hij samen met SFB-collega’s Priceless en KM in 2016 in voorarrest in een Surinaamse gevangenis belandde wegens seks met een minderjarig meisje, bouwde Frenna gestaag aan een onwaarschijnlijk succesvolle solocarrière. Hij scoorde enorme hits als ‘My Love’, ‘Verleden Tijd’ en ‘Energie’, won prijzen, haalde meer dan een miljard streams en was het afgelopen jaar de meest gestreamde artiest van Nederland; met een eigen label en een nieuwe, internationaal georiënteerde afro-sound. Hij is een wereldster, en de drijvende kracht achter het organiseren van de New Wave-reünie: hij bracht iedereen bij elkaar en reed persoonlijk stad en land af om twijfelaars over te halen. Frenna liet bovendien een pop-upstudio bouwen in de Ziggo Dome, voor het geval iemand de behoefte voelt op te gaan nemen. Hij hoopt op een New Wave 2. En met hem wij allemaal.

FOTO’S ANDREAS TERLAAK, ANP

Na haar docu *Melania* weet je nog steeds niet wie Melania Trump is

DOCUMENTAIRE In de film *Melania* wil presidentsvrouw Melania Trump zichzelf presenteren als liefdevol, empathisch en bovenal stijlvol. Is dat gelukt?

Mars van Grunsven

NEW YORK

Het is vroeg op de dag voor een bioscoopbezoek en buiten vriest het 15 graden. De veertien bioscoopgangers die wel de kou van New York hebben getrotseerd voor de openingsvoorstelling van *Melania*, blijken allemaal journalist te zijn - voor publicaties uiteenlopend van The Free Press tot het blad *Curbed*, waarvan de journaliste bekend dat ze er vooral is voor een inkijk in het interieur van Trumps buitenverblijf Mar-A-Lago en „Melania’s outfits, tassen en schoenen”.

Amazon betaalde 40 miljoen dollar voor de rechten om de film te maken, een ongekend hoog bedrag voor een documentaire. Melania Trump bedong dat ze zelf de film mocht produceren, terwijl Amazon ook nog eens 35 miljoen dollar voor marketing van de film vrijmaakte. Volgens critici was het een weinig subtiel manier van Amazon-baas Jeff Bezos om in een goed blaadje te komen bij Melania’s echtgenoot. De eerste verkoopcijfers duiden volgens Deadline Hollywood op een omzet van 5 miljoen dollar in het openingsweekend, teleurstellend gezien het budget - „een flop”, aldus de nieuwssite.

In de film neemt Melania Trump de kijker mee naar de twintig dagen tot aan de inauguratie

van haar man Donald voor diens tweede termijn als president. Hardnekkig probeert ze een beeld te schetsen van een vrouw die gebesedeerd is door stijl, zowel op het gebied van mode en interieur, maar die ook een liefhebbende moeder, echtgenote en wereldburger is, geleid door empathie voor haar medemens. Dat laatste blijkt een brug te ver.

De regisseur van het vehikel is Brett Ratner, bekend van films als *Rush Hour* en *X-Men: The Last Stand*, die in 2017 werd beschuldigd van seksueel wangedrag en nadien geen film meer maakte. Ratner zet allerlei filmische trucjes in om het beeld te versterken dat de presidentsvrouw wil projecteren van zichzelf: gevarieerde muziekkeuzes, veelvuldig inzoomen op haar gezicht, Polygoon-achtige beelden bij historische momenten als de inauguratie, tempoversnellingen en verrassend camerawerk.

Maar emotionele diepgang bereikt hij er niet mee. Dat ligt aan Trump, die simpelweg vaak niet oprecht lijkt. Wanneer ze thuis de vrouw van een door Hamas gegijzeld man ontvangt en deze emotioneel wordt, omarmt ze de vrouw. Maar ze weet te goed waar de camera staat. Het is te geënsceneerd.

Ze gebruikt grote woorden als hoop, compassie, liefde, nederigheid, waardigheid en vrijheid zo vaak dat ze betekenisloos worden - of het nu gaat om haar familie of slachtoffers van natuurrampen. Als de First Lady, zelf een immigrant uit Slovenië, een lans breekt voor de rechten van migranten in haar nieuwe land, zegt ze: „Want uiteindelijk zijn we, ongeacht onze afkomst, verbonden door dezelfde menselijkheid.”

Hoe ze dat rijmt met het anti-immigratiebeleid van haar man wordt niet duidelijk.

Toch is de film regelmatig vermakelijk, bijvoorbeeld wanneer de kijker zich een *fly on the wall* bij de familie Trump mag wanen. Als Donald na zijn verkiezingsoverwinning als een kind zo blij zijn echtgenote belt, blijkt ze het allemaal nauwelijks te hebben gevolgd - „Ik zie het straks wel op het nieuws.” Als de twee een briefing krijgen over de inauguratie, en Donald niet kan ophouden over het feit dat op dezelfde dag een grote voetbalwedstrijd wordt uitgezonden, is het smullen van Melania’s smalen. De scènes waarin ze in de Trump Tower in New York haar vele outfits uitprobeert, omringd door stylisten, kleermakers en ander personeel, liken zo uit *Emily in Paris* te komen.

Die lange witte jurk met enkele lange zwarte banen die ze op het inauguratiebal droeg, stond haar ook geweldig. En stijl, dat is waar het haar om gaat - steeds komen die zonnebril en hoge hakken in beeld. In een van haar vele voice-overs zegt ze, terwijl ze in een limousine stapt: „Ik wil herinnerd worden als een First Lady met stijl.”

Wat beklijft is het gevoel dat je een bijna twee uur durende infomercial hebt zitten kijken voor het fashion- en lifestylemerk Melania. De film eindigt met een photoshoot van de de presidentsvrouw in het Witte Huis, waarbij het beeld plots stilvalt en de kleuren vervagen tot zwart en wit. De kleuren waarvan ze tijdens het passen van haar baljurk tegen haar entourage zei: ‘Zwart en wit, dat is *so me*.’

Wie die ‘me’ is, komt de kijker niet te weten. Maar daar ging het ook niet om.

De film *Melania* komt niet in de Nederlandse bioscoop en zal later dit jaar waarschijnlijk via streamingdienst Prime Video te bekijken zijn.

Melania Trump in de documentaire ‘Melania’. BEELD AMAZON MGM STUDIOS

Breng kunst tot leven

Aan de muur met een prachtige replica of een bijzonder sieraad

Adviesprijs
565,-

ANJA STRUCK
Schilderij Ik adem vreugde in mijn hart (2024)

Hoogwaardige reproductie | Gelimiteerd tot 199 exemplaren | Hand genummerd en gesigneerd | Lijst van massief hout in naturel kleur | Afmetingen: 58 x 58 cm

Adviesprijs
495,-

MARK ROTHKO
Schilderij Groen en Rood op Oranje (1951)

Fine Art Giclée op papier | Stofvrije lijst, met passe-partout | UV-werend acrylglas | Handgemaakte lijst van massief hout in bruine tint | Afmetingen: 90 x 62 cm

Adviesprijs
635,-

JOZEF ISRAËLS
Schilderij Kinderen van de Zee (1872)

Hoogwaardige reproductie | Gelimiteerd tot 199 exemplaren | Hand genummerd | Handgemaakte lijst van massief hout met metalen bladdecoratie | Afmetingen: 54 x 98 cm

Adviesprijs
299,-

MICHAEL PFANNSCHMIDT
Schilderij Liefde van mijn Leven (2025)

Op aluminiumplaat | Gelimiteerd tot 399 exemplaren en genummerd | Certificaat gesigneerd door de kunstenaar | Afmetingen: 40 x 40 cm

Adviesprijs
455,-

JOAN MIRÓ
Schilderij De Zingende Vis (1972)

Fine Art Giclée op papier | Handgemaakte lijst van massief hout in zwart-gouden uitvoering | Stofvrij beglaasd glas | Afmetingen: 86 x 66 cm

© Succession Miró - SIAE 1999, Maestri Della Pittura

Adviesprijs
305,-

PETRA WASZAK
Ketting Noorderlicht

Verguld messing | Steen: fluoriet | Lengte: verstelbaar van 40 tot 47 cm

Adviesprijs
210,-

Ketting Ginkgo

Verguld 925 sterling zilver | Lengte: 45 cm | Afmetingen hanger: 4 x 4,5 cm

Adviesprijs
115,-

GUSTAV KLIMT
Zijden sjaal Boerentuin

100% zijde | Afmetingen: 180 x 45 cm

Adviesprijs
99,-

CLAUDE MONET
Zijden sjaal Waterlelies

100% zijde | Afmetingen: 150 x 40 cm

Adviesprijs
199,-

CLAUDE MONET
Horloge Waterlelies

Inclusief certificaat | Horlogekast: roestvrij staal | Diameter kast: 36 mm, hoogte kast: 7 mm | Glas: mineraalglas | Horlogeband: leer | Met kwartsuurwerk van Miyota

Adviesprijs
199,-

PIET MONDRIAAN
Horloge compositie nr. IV

Inclusief certificaat | Horlogekast: roestvrij staal | Diameter kast: 40 mm, hoogte kast: 7 mm | Glas: mineraalglas | Horlogeband: leer | Met kwartsuurwerk van Miyota

